

Tua Onnela

HORJAHDUKSIA YDINTEHTÄVÄSTÄ?

Politiikka ja poliittisuus kahden ammattiyhdistyslehden sivuilla

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Huhtikuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

ONNELA, TUA: Horjahduksia ydintehtävästä? Poliitikka ja poliittisuus kahden ammattiyhdistyslehden sivuilla.

Pro gradu -tutkielma, 87 s., 3 liites.
Tiedotusoppi

Huhtikuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan ammattiyhdistyslehtien politiikkaa sanan molemmissa merkityksissä: poliittista sektoria koskevinä asioina ja muiden yhteiskunnallisten asioiden poliittisena käsittelyinä. Tutkimus kertoo myös laajemmin ammattiyhdistyslehtien roolista yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tarkasteltaviksi ammattiyhdistyslehdiksi on valittu Metalliliiton Ahjo ja Palvelualojen ammattiliiton PAM-lehti. Näistä tutkitaan yhteensä 12 lehden jutut määrällisen sisällönanalyysin avulla. Analyysi rakentuu neljän teeman ympärille: mitä aiheita lehdet käsittelevät, miten ja mistä näkökulmasta niitä käsitellään, mitkä toimijat päästetään ääneen ja miten toimijoihin suhtaudutaan.

Tutkimus lähtee liikkeelle kahdesta yhteiskunnassa tapahtuneesta muutoksesta. Ensinnäkin ammattiyhdistysliike on ollut ja on kovien muospaineiden alaisena. Jäsenistö jakautuu ja työn rooli muuttuu. On olemassa ristiriitaisia vaatimuksia siitä, kuinka paljon ammattiliittojen tulee osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen varsinaisen jäsenpalvelun lisäksi. Ammattiyhdistysliikkeellä on kuitenkin edelleen kolmikantayhteistyön seurauksena paljon yhteiskunnallista valtaa. Toiseksi ammattiyhdistyslehdistöön vaikuttaa koko lehdistön epäpolitisoitumiskehitys. Suomessa ajatus eturyhmien omaa ääntä kannattavista lehdistä ei ole kadonnut kokonaan, mutta suunta on yhä pitemmälle kohti tilannetta, jossa tiedotusvälineiden on menestyäkseen oltava mahdollisimman sopivia kaikille ja jossa sitoutuneiden, neutraaliutta korostamattomien tiedotusvälineiden osa on entistä hankalampi.

Tutkimuksen perusteella politiikkaa on Ahjossa ja PAM-lehdessä sekä laajassa että suppeassa mielessä, joskin suppeassa selvästi vähemmän. Erilaisia yhteiskunnallisia aiheita käsitellään paljon ja usein laajasta näkökulmasta ja niihin otetaan myös kantaa. Sen sijaan varsinaista päätöksentekoa käsitellään selvästi vähemmän ja varovaisemmin. Mieluiten ollaan poliittisia omalla maaperällä eli silloin, kun aihe koskee jollakin tavalla työtä.

Tutkimuksen perusteella ammattiyhdistysliikkeet ovat valinneet tasapainoilun keinokseen selviytyä niiden toimintaympäristön ristipaineista. Ne tasapainoilevat poliittisen aktiivisuuden ja puolueettoman jäsenpalvelun välillä ja kaikkia miellyttävän ja tiettyä näkökulmaa edustavan linjan välillä. Ne myös sekä heijastavat korporatimia että eivät heijasta. Näyttää kuitenkin siltä, että tasapainoillessa lehdillä olisi halua kallistua enemmän siihen suuntaan, jossa otetaan aktiivisesti kantaa ja osallistutaan omalla äänellä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ainakaan pelkkään jäsentiedotukseen ne eivät tyydy. Koska mukana on kuitenkin pyrkimyksiä toteuttaa aktiivisuus kaikkia miellyttävällä tavalla, moni mahdollisuus jää käyttämättä.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 AY-LIIKE MUUTOSPAINOISSA	6
2.1 Jäsenistön orientaatio	6
2.2 Yhteiskunnallinen toimintaympäristö	10
2.3 PAM ja Metalliliitto	14
3 TIEDOTUSVÄLINEET POLIITTIKAN KAHDELLA TASOLLA	16
3.1 Poliitiikan käsite	16
3.2 Tiedonvälityksen puolueettomuus ja sen mahdollisuudet	18
3.3 Ammattiyhdistyslehden haasteet oman paikan löytämisessä	23
3.4 Yhteenveto lähtökohdista	26
4 TUTKIMUSASETELMA	28
4.1 Tutkimusongelma	28
4.2 Aineisto	28
4.3 Menetelmä	29
5 JUTTUIJEN ANALYYSI: POLIITTISUUTTA OMALLA MAAPERÄLLÄ	36
5.1 Juttujen määrät ja tyypit	36
5.2 Aiheet ja näkökulmat	37
5.2.1 Edunvalvontaa ja yhteiskunnallisia teemoja	37
5.2.2 Työtä ja taloutta	40
5.2.3 Monipuolisia näkökulmia	44
5.3 Tyyli ja mielipiteiden esittäjät	46
5.4 Eduskuntavaalien vaikutus juttuihin	52
5.5 Yhteenveto jutuista	55
6 TOIMIJOIDEN ANALYYSI: POLIITTISUUDEN PULPAHDUKSIA PINNAN ALTA	59
6.1 Toimijoiden taustat	59
6.1.1 Naiset vähemmistössä	59
6.1.2 Tavalliset ihmiset esillä	61
6.1.3 Puoluekanta vain harvalla	66
6.2 Toimijoiden kohtelu	67
6.2.1 Tavalliset ihmiset aktiivisia, valtion edustajat passiivisia	67
6.2.2 Neutraali suhtautuminen yleisintä	69
6.3 Eduskuntavaalien vaikutus toimijoihin	72
6.4 Yhteenveto toimijoista	74
7 JOHTOPÄÄTÖKSET: TASAPAINOILUA POLIITTISUUDEN ESTEIDEN JA MAHDOLLISUUKSIEN KESKELLÄ	77
8 LÄHTEET	85
LIITE: LUOKITUSRUNKO	88

1 JOHDANTO

Vuoden 2006 presidentinvaaleissa Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ilmoitti julkisesti tukevansa Tarja Halosta, joka oli SDP:n ja vasemmistoliiton ehdokas. Vaikka SAK sanoikin tukensa olevan lähinnä henkistä laatua eikä niinkään rahallista, sen ratkaisusta nousi kohu. Keskusjärjestön aktiivista kannanottoa toisaalta puolustettiin, toisaalta paheksuttiin. Moni keskusteluun osallistuneista – joiden joukossa oli myös SAK:laisten ammattiliittojen jäseniä – piti arveluttavana, että ammattijärjestö osallistuu politiikan henkilövalintoihin, vaikka sillä ei virallisesti ole puoluepoliittista kantaa. Moni vaati SAK:ta keskittymään sen ydintehtävään eli jäsenten edunvalvontaan ja pitämään näppinsä irti politiikasta. Seuraavana vuonna eduskuntavaaleissa kohu SAK:n ”osallistumisesta politiikkaan” oli vieläkin suurempi. SAK joutui hyllyttämään työntekijöiden äänestysaktiivisuutta nostamaan tarkoitettun tv-mainoksensa, koska siinä esiintyvä ökyrikas porsastelija koettiin hyökkäykseksi yrittäjiä vastaan. Vaikka SAK ei maininnut mainoksessaan mitään puoluetta, se niputettiin puheissa yhteen SDP:n kampanjan kanssa, ja taas paheksuttiin SAK:n lipsumista ”ydintehtävästään”.

Uskon, että ilmiö kuvaa laajemmin sitä toimintaympäristöä, johon ammattiyhdistysliike on tänä päivänä päätynyt. Jos pääosin perinteisiä sinikaulusaloja edustava SAK olisi muutama vuosikymmen sitten ilmoittanut valitsevansa kahdesta pääehdokkaasta, porvarien ja vasemmiston ehdokkaasta, sen vasemmistolaisen, en usko, että kovin suurta kohua olisi noussut. Nykyisin ay-liikkeen on sanottu epäpolitisoituneen (ks. esim. Kavonius 2000), tai vähintäänkin siltä vaaditaan epäpolitisoitumista. Toisaalta ay-liikkeellä on kuitenkin edelleen runsaasti poliittista valtaa, puhuttiin siitä tai ei, esimerkiksi keskitettyjen tulopoliittisten sopimusten muovaamisen kautta. Huolimatta siitä, että tämän vallan oikeutus on useasti kyseenalaistettu, on mielestäni selvää, että suomalaisella ay-liikkeellä on poliittinen roolinsa ainakin niin kauan, kuin päätöksentekojärjestelmään ei tehdä hyvin suuria rakenteellisia muutoksia.

Toisessa kohdassa yhteiskuntaa epäpolitisoituminen on ollut hieman kiistattomampaa: mediamaailmassa. Kehitys alkoi näkyä selvästi jo viime vuosisadan alkupuolella ja jatkui jälkipuoliskolla lehtikuolemina. Vielä viime vuosikymmeninäkin on tapahtunut muutoksia lehtien sitoutuneisuudessa eturyhmiin. Järjestölehtiä, poliittisia lehtiä ja muilla tavoin tietyn näkökulman ajamiseen sitoutuneita tiedotusvälineitä on edelleen ja niillä on oma osansa suomalaisessa mediakentässä, mutta ne ovat yhtä kaikki poikkeuksia. Yleiseksi journalistiseksi normiksi on tullut,

että mielipideaineisto pyritään erottamaan varsinaisista faktoista, aineistolla yritetään miellyttää mahdollisimman laajoja massoja eikä sitoutuneisuutta mihinkään eturyhmään tunnusteta. (Ks. esim. Hemánus tai Tommila & Salokangas.) Tämäkään kehitys ei ole kuitenkaan tarkoittanut mustan muuttamista valkoiseksi tai toisin päin. Harmaan sävyjä tulee esimerkiksi siitä, että täysin puhtaita faktoja on olemassa melko vähän.

Näiden kahden erillisen ilmiön leikkauspisteessä ovat ammattiyhdistyslehdet. Niiden elämään voi ajatella vaikuttavan samanaikaisesti muutoksien niin ammattiyhdistysliikkeen kuin mediakentänkin yhteyksissä poliittiseen päätöksentekoon ja puoluepolitiikkaan, ja siksi niiden oma suhde politiikkaan on tuntunut minusta mielenkiintoiselta tutkimuksen kohteelta. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, millaisen linjan ammattiyhdistyslehdet ovat monien ristipaineiden keskellä ottaneet. Pyrkivätkö ne ottamaan suoraan poliittisesti kantaa ja vaikuttamaan päätöksentekoon, pysyttelemään siitä erossa vai löytämään näiden väliltä oman harmaan sävynsä?

Ammattiyhdistyslehtiä on tähän mennessä tutkittu hyvin vähän. Se, mitä niistä on lähivuosina sanottu, ei ole ollut erityisen mairittelevaa: esimerkiksi Cantell (2004) kuvaa niitä pelkiksi jäsenmonisteiksi, Pietilä (1991) lehdiksi lainausmerkeissä – yhtä kaikki ei ainakaan yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi. Tämä tutkimus antanee vastauksen myös näihin väitteisiin.

Etenen tutkimuksessa siten, että ensin käsittelen ammattiyhdistysliikkeessä ja sen toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia ja sen ajankohtaisia haasteita. Samalla kerron myös olennaiset taustatiedot tämän tutkimuksen aineistona olevien Ahjon ja PAM-lehden julkaisijaliitoista. Seuraavaksi käsittelen politiikan käsitettä ja median suhdetta politiikkaan ja yhteiskunnallisten intressien ajamiseen. Tässä yhteydessä kerron myös, mitä ammattiyhdistyslehdistä on aikaisemmissa tutkimuksissa sanottu. Analyysin aloitan käsittelemällä juttuja eli niiden aiheita, tyylejä ja näkökulmia, sen jälkeen siirryn juttujen toimijoiden käsittelyyn. Lopuksi kokoan tulokset yhteen ja pohdin ammattiyhdistyslehtien poliittisuutta ja roolia teorian valossa.

2 AY-LIIKE MUUTOSPAINNEISSA

2.1 Jäsenistön orientaatio

Jotta ammattiyhdistyslehtien suhdetta politiikkaan ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pystyisi tutkimaan ja ymmärtämään, täytyy tietää, miten on näiden asioiden laita ammattiyhdistysliikkeellä itsellään nykypäivän Suomessa. Täytyy tietää, minkälaisen roolin jäsenet sille haluavat, minkälainen on sen toimintaympäristö yhteiskunnassa ja mitä muutoksia ja muutospaineita näihin molempiin kohtiin liittyy. Aloitan tarkastelun ay-liikkeen sisäisestä tilasta, koska se luo mielestäni pohjan sille, millaisia tehtäviä ja kuinka laajoja vaikutusmahdollisuuksia liike voi itselleen ottaa ja saada.

Palkansaajien järjestäytymisaste on Suomessa perinteisesti ollut korkea (69 % vuonna 2004), ja vaikka se onkin laskenut selvästi 90-luvun alun lukemista, radikaaleja muutoksia siinä ei ole viime vuosina tapahtunut. Siinä mielessä ay-liikkeen legitimitetti on siis Suomessa edelleen hyvin korkealla. Korkeaa järjestäytymisastetta ei voi silti pitää itsestäänselvyytenä, vaan esimerkiksi Ilmonen ja Kevätsalo ennakoivat vuonna 1995, että yhteiskunnan yksilöllistymiskehitys saattaa vaikuttaa myös ay-liikkeen jäsenmääriin. He arvioivat, että yhteiskunnan luokkarajojen horjuminen, työn yhteisöllisyyden väheneminen ja vanhakantaisen solidaarisuuden rapistuminen heikentävät ay-liikkeen vetovoimaa. Nämä kaikki voivat vaikuttaa siihen, että yksi jäsenyyden keskeinen elementti, normatiivinen paine jäsenyyteen heikkenee. (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 59.) Toisaalta järjestäytymisaste on joillakin aloilla jopa selvästi noussut, ja ammatilliseen järjestäytymiseen on alettu tuntea vetoa sellaisillakin aloilla, joilla senkaltaiset perinteet eivät vanhastaan ole olleet vahvoja (Ilmonen & Jokivuori 1998, 143).

Näin ollen voidaan lähteä siitä, ettei järjestäytymisaste ainakaan toistaiseksi ole sellainen asia, joka aiheuttaisi radikaaleja muutoksia ammattiyhdistysliikkeen asemassa. Sitä kiinnostavampi tarkasteltava on jäsenistön luonne. Vaikka jäseniä olisi kuinka paljon, ay-liike ei voi vaikuttaa yhteiskunnassa suuriin linjoihin, jos jäsenet haluavat siltä vain apua yksittäisten työpaikkojen yksittäisissä kysymyksissä. Jäsenistön kollektiivisuus ja halu toimia yhdessä on perusedellytys, jos ay-liike haluaa olla jatkossakin sosiaalinen, yhteiskuntaan vaikuttava liike eikä pelkkä jäsenorganisaatio. Ajan henki ei kuitenkaan ole erityisen suojele kollektiivisuudelle, vaan

yksilöllisyys painottuu yhteisöllisyyden kustannuksella. Yhtenä modernisaation piirteenä on yleisesti pidetty sellaista yksilöllistymistä, joka ilmenee ihmisten siteiden ohenemisena sukuunsa, synnyinseutuunsa, perinteisiin ja erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin. Ammattiyhdistysliikkeessä se voi näkyä esimerkiksi niin, että liittojen johtajat eivät voi enää perustaa auktoriteettiaan traditioihin eikä jäsenyyden syynä enää yhtä usein kuin ennen voi olla vain se, että työläisen on perinteisesti ollut tapana kuulua liittoon. (Ilmonen & Jokivuori 1998, 141–142.)

Tähän suuntaan vaikuttavat myös työelämän viimeaikaiset muutokset. Richard Sennettin sanoin ”työpaikat ovat alkaneet muistuttaa rautatieasemia”. Ilmiö lähtee siitä, että Sennettin kuvaamassa ”uudessa kapitalismissa” joustavuudesta on tullut organisaatioille yhä tärkeämpi arvo. Se koskee erityisesti esimerkiksi informaatioteknologian yrityksiä, mutta samanlaista kehitystä on havaittavissa muuallakin. Organisaatiot pyrkivät siihen, että niiden mahdollisista toiminnoista voidaan kulloinkin valita sopivin ja siirtyä tuotantovaiheesta tai jopa tuotteesta milloin vain sujuvasti toiseen. Samaan aikaan yritykset liikkuvat entistä enemmän maiden rajojen yli ja tekevät kannattavuuttaan parantaakseen nopeita sijoittumisratkaisuja. Kaikki tämä on mahdollista vain, jos myös henkilöstön laatua ja kokoa voi tarvittaessa nopeasti muuttella. Siitä seuraa, että työelämä on nykyään useammin kuin ennen pätkittäistä ja epävarmaa. Työntekijöiden odotetaan yhä useammin olemaan valmiita vaihtamaan nopeasti työpaikasta ja työtehtävästä toiseen, joko omasta halustaan tai siksi, että vanha työ lähtee alta. Erilaiset määrä- ja osa-aikaiset työsuhteet yleistyvät. Ne, jotka eivät sopeudu nopeisiin muutoksiin, joutuvat työelämästä kokonaan syrjään. (Sennett 2007, 9–17, 49–52, 94.)

Nopealiikkeisen ”uuden kapitalismin” työntekijöiden suhde työhönsä ja toisiinsa on erilainen kuin ennen. Sennett puhuu työntekijöiden sosiaalisista vajeista: esimerkiksi työntekijöiden välisen luottamuksen murenemisesta ja institutionaalisen lojaaliuden murenemisestä. Kun työpaikat vaihtuvat useasti eikä niistä voi olla varma, pysyviä ja luottavaisia ihmissuhteitakin syntyy työntekijöiden välille vaikeammin. Työntekijät ovat toisilleen entistä helpommin kilpailijoita tai vaihtoehtoisesti ”hyödyllisiä kontakteja”. Tällä tavoin syntyvät verkostot ovat helposti hajoavaa laatua. Kun eteen tulee tavalla tai toisella vaikea tilanne, toisiin työntekijöihin ei helposti turvata eikä heidän kanssaan pystytä vetämään tiukasti yhtä köyttä. Institutionaalisen lojaaliuden mureneminen puolestaan tarkoittaa Sennettillä sitä, että työntekijät tuntevat entistä vähemmän yrityksensä asiaa omakseen. Kun yritykset itse osoittavat pitävänsä työntekijöitä vain nopeasti vaihdeltavissa olevina tuotannontekijöinä ja korostavat, että jokainen on oman onnensa seppä, eivät työntekijät itsekään surehdi yrityksensä tulevaisuutta. Heitä ei innosta uhrautua tai ponnistella

parhaansa mukaan sen puolesta eivätkä he tunne sitä itselleen läheiseksi ja tärkeäksi yhteisöksi. (Sennett 2007, 49–69.)

Ammattiyhdistysliikkeen kannalta yhteisöllisyyden heikkeneminen ja työntekijöiden sosiaaliset vajeet voivat tarkoittaa sitä, että jäsenkunnan yhtenäisyys voi olla murenemassa. Merkkejä tällaisesta on löydetty. Ammattiliittojen jäsenkyselyiden tuloksia tarkastellut Ilmosen ja Jokivuoren tutkimus osoittaa, että kollektiivinen ja yksilöllinen orientaatio ovat niitä perusulottuvuuksia, jotka jakavat jäsenkuntaa kahtia. Tutkimuksessa kollektiivisesti orientoituneeksi luokitellaan jäsen, joka muun muassa ajattelee, että järjestäytymällä voidaan tehokkaasti ajaa palkansaajan etua, ja on sitoutunut sellaisiin ammattiyhdistysliikkeen perinteisiin päämääriin kuin tuloerojen tasoittaminen ja työpaikkatason asioiden sopiminen järjestöjen ja niiden edustajien välityksellä. Individuaalisesti suuntautunut työntekijä taas ei pidä tuloerojen tasoittamista kovin tärkeänä ay-liikkeen tehtävänä eikä ay-liikettä kovin tärkeänä turvakollektiivina. Tutkimuksen mukaan suomalaisen ay-liikkeen kollektiivisessa pohjassa on tapahtunut suurta eriytymistä talouden eri sektoreilla. Kollektivismi on yleisintä perinteisissä teollisuusliitoissa (esimerkiksi Metalliliitossa tutkimuksen teon aikaan puolet kollektivisteja, kolmannes individualisteja ja loput siltä väliltä) ja yksilöllinen orientaatio yksityisellä palvelusektorilla (Palvelualojen ammattiliiton edeltäjässä Liikealan ammattiliitossa puolet individualisteja ja kolmannes kollektivisteja). Yksilöllisyyttä korostava ajatusmalli näyttäisi yleistyneen SAK:n nuorten jäsenten parissa, kun taas toimihenkilöpuolella juuri nuoret jäsenet tukeutuvat selvästi kollektiivisuuteen. (Ilmonen & Jokivuori 1998, 147–149.)

Jäsenistössä yleinen kollektiivinen ajattelutapa ei vielä sinällään ole välttämättä ay-liikkeen yhteiskunnallisen vaikutusvallan tae, sillä se ei aina johda minkäänlaiseen aktiivisuuteen (ks. Ilmonen & Jokivuori 1998, 159). Lienee kuitenkin selvää, että orientaation erot heijastelevat jollakin tavalla siihen, miten jäsenet haluavat toimia ja vaikuttaa. Ilmosen ja Kevätsalon mielestä nimenomaan kollektiivinen asennoituminen on ay-liikkeessä ratkaisevaa. Jos ja kun syy kuulua liittoon on monella individuaalinen välittömien hyötyjen tavoittelu, he ehkä kuuluvat liittoon jatkossakin, mutta pelkkä mielenkiinto henkilökohtaisen talouden kohentamiseen ei todennäköisesti riitä houkutukseksi osallistua ay-liikkeen toimintaan. Niinpä Ilmonen ja Kevätsalo ovatkin esittäneet teesin ay-liikkeen sisällä vaikuttavasta kahdesta ay-kulttuurista. Yhtäällä on niiden jäsenten ryhmä, jotka ovat aktiivisia. Toisaalla on rivijäsenten suuri enemmistö, joka on ”hengessä mukana” tai on jopa täysin välinpitämätön. Aktiivisten ja passiivisten jäsenten välillä on suuri ero siinä, mitä he pitävät ay-liikkeen tehtävinä. Aktiiveille liike on väline yhteiskunnallisiin tavoitteisiin pääsemiseen (esim. hyvinvointivaltion vahvistaminen) kun taas atomisoituneet passiivijäsenet

suhtautuvat pääosin kielteisesti ay-liikkeen käyttöön ulkoisiin yhteiskunnallisiin tarkoituksiin. (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 190–192, 175.)

Ilmosen ja Kevätsalon mukaan aktiivijäsenet pitävät mielellään yllä yhteiskunnallisia teemoja ja vanhaa jakotaistelun kulttuuria, mikä taas ei miellytä rivijäseniä. Merkitseehän yksilöllisyyden korostaminen juuri etäisyyden ottamista sen kaltaisiin kollektiivisiin perinteisiin, joita ay-aktiivit edustavat. Siksi ammattiliittojen suuri haaste on se, miten opitaan kuuntelemaan myös niitä, joille ay-liike on normaalioloissa vain marginaalinen elämäalue, ja miten saadaan räätälöityä heille sopiva ”palvelu”. (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 212.)

Pitää myös muistaa, että aiemmin esille tulleet työn roolin muutos ei hajota ay-liikkeen yhtenäisyyttä vain sisältä päin vaan myös aivan konkreettisesti mielessä ulkoa päin. Esimerkiksi lisääntyneet epätyypilliset työsuhteet ja epävarmuus työn jatkuvuudesta ovat yksinkertaisesti jakaneet työntekijöitä kahteen joukkoon: yhtäältä erilaisilla pätkätoilla ja avustuksilla sinnittelevään joukkoon ja toisaalta varmemmassa pohjalla elävään ydintyövoimaan. (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 62–65.)

Yhteenvedona voi siis sanoa, että ay-liikkeellä ei ole enää yhtenäistä jäsenkuntaa, joka haluaisi yksissä tuumin vetää liikettään tiettyyn suuntaan. Koko jäsenistöä on myös vaikea yhtä aikaa miellyttää. Tämän voi tulkita tarkoittavan myös sitä, että jos ammattiliitto päättää osallistua johonkin yhteiskunnalliseen keskusteluun, joka ei suoraan koske sen omien jäsenten työehtoja, samaan aikaan osa jäsenistä toivoo sen olevan hiljaa ja osa vaatii siltä vieläkin rohkeampia kannanottoja. Tämä asettanee myös ammattiyhdistyslehdet vaikean valinnan eteen siinä, kuinka aktiivisia ne voivat eri yhteiskunnallisissa kysymyksissä olla.

Jo mainittujen jäsenkuntaa hajottavien kehityskulkujen lisäksi jäsenistön orientaatioissa on havaittavissa ristiriitaisuuksia ja muutoksen tuulia myös siinä, mitä politiikalla arkipuheessa usein tarkoitetaan eli puoluepoliittisessa sidonnaisuudessa. Kun ”vanhan ajan” aktiivijäsenelle luokkajakoajattelu ja sen mukainen äänestäminen oli selvää, nykyistä tyypillistä ammattiliiton rivijäsentä Kevätsalo (1988, 5) kuvaa sellaiseksi, joka ei käy kokouksissa, ei kuulu mihinkään puolueeseen ja saattaa jopa äänestää kokoomusta. SAK:n järjestötutkimus vuodelta 2005 kertoo samasta asiasta selkeästi. Työväenluokkaan koki kuuluvansa 62 prosenttia vastaajista, ja 63 prosenttia niistä jotka, suostuivat kertomaan kannattamansa puolueen, kannatti vasemmistopuolueita. Kysymys oli kuitenkin vastaajille hankala, sillä vain 59 prosenttia vastaajista

antoi puoluekannatuskysymykseen selkeän vastauksen. Loput eivät osanneet tai halunneet sanoa. Tämä osoittaa siis, että ammattiyhdistysliikkeen jäsenyys ei enää sido minkäänlaiseen puoluekannatukseen, eikä tiukasti edes se, vaikka ihminen kokisikin lisäksi kuuluvansa työväenluokkaan. Kaikista vastaajista 37 prosenttia kertoi kannattavansa vasemmistoliittoa tai sosiaalidemokraatteja, 9 prosenttia keskustaa, 4 prosenttia vihreitä ja muita puolueita yhteensä 9 prosenttia. Kyse näyttää olevan uudehkosta ilmiöstä siinäkin mielessä, että vanhemmissa ikäryhmissä puolueen ilmoittaminen oli helpompaa ja ilmoitettu puolue oli useammin vasemmistopuolue kuin nuoremmissa ikäryhmissä. (Laukkanen 2005, 22, 35.)

2.2 Yhteiskunnallinen toimintaympäristö

Jos ay-liikkeen sisäinen tila on kokenut muutoksia, myös sen ulkopuolella tapahtui 1980- ja 1990-luvuilla monia siihen suoraan vaikuttavia rakenteellisia muutoksia. Esimerkiksi talouden kansainvälistyminen ja poliittinen integraatio, elinkeinorakenteen muutos ja työmarkkinoiden pirstoutuminen ovat muuttaneet ay-liikkeen toimintatilaa. (Ilmonen & Jokivuori 1998, 138–139.)

Keskityn tässä erityisesti kahteen suomalaisen ay-liikkeen kannalta tärkeään asiaan, korporatismiin ja keskitettyyn sopimiseen. Korporatismi tarkoittaa poliittista järjestelmää, jossa ay-liikkeellä ja työnantajien järjestöillä on keskeinen asema tehtäessä koko yhteiskuntaa koskevia päätöksiä. Suomessa korporatistisen kulta-aika oli 1970-luvulla, jolloin valtiolta sopi työmarkkinajärjestöjen kanssa niin laajasti talous- ja sosiaalipoliittisista asioista, että eduskunnan on sanottu jääneen päätöksenteosta syrjään. Suomalainen työmarkkinajärjestelmä muistuttaa edelleen korporatistista, mutta enää se ei ole yhtä itsestään selvää kuin ennen. (Berndtson 2005, 175–176.) Korporatistisen hengen mukaisesti Suomessa esimerkiksi valmistellaan työelämää koskevia lakeja kolmikantaisesti eli hallituksen, työnantajien ja palkansaajapuolen kanssa. Keskitetty sopiminen taas tarkoittaa sitä, että työehdoista sovitaan keskitetysti laajoilla, lähes kaikkia palkansaajia tai kokonaisia aloja koskevilla sopimuksilla työpaikkakohtaisten sijaan. Suomessa keskitetyn sopimisen ja korporatistisen kehityskulkuja ei pidä mielestäni käsitellä turhaan kovin erillään toisistaan, sillä ne nivoutuvat yhteen. Viimeksi loppuvuodesta 2004 Suomessa solmittiin tulopoliittinen kokonaisratkaisu, jossa ensinnäkin lähes kaikkien keskeisten alojen palkoista sovittiin kerralla keskitetysti ja johon toisaalta liittyi korporatistiseen tapaan veroratkaisuja ja työelämän lakien kolmikantaista valmistelua.

Kolmikantainen sopiminen on tarkoittanut ay-liikkeelle hyvin laajaa yhteiskunnallista vaikutusvaltaa sellaisillakin alueilla, jotka eivät suoraan liity työhön. Kolmikantayhteistyöllä ei ole tehty vain tulopolitiikkaa vaan hoidettu tulonjakoa, solmittu pitkäaikaisia työrauhasopimuksia, vaikutettu korkotasoon, vakautettu valtiontaloutta, määritelty tuloverotuksen taso, hoidettu eläke- ja sosiaalipolitiikkaa, siloteltu valtionyhtiöiden myyntiä ja järjestetty Suomi EMU:un. Etenkin veropolitiikassa työmarkkinajärjestöjen rooli on laajentunut. Läpimurto tapahtui, kun hallituksen vuonna 1998 eduskunnan käsittelyyn antamien tuloverolakien sisältö oli jo käytännössä sovittu kolmikantaisissa tulopoliittisissa neuvotteluissa. Työmarkkinajärjestöjen valta on ulottunut jopa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan asti. Tiivis kolmikantayhteistyö on siis pönkittänyt järjestöjen valtaa ja pitänyt huolen siitä, että hallituksen on hyvin vaikea viedä yhteiskuntaa suuntaan, joka ei sovi työmarkkinajärjestöille. (Uimonen 1998, 158–160, 261–262.)

Ammattiyhdistysliikkeen yhteiskunnallista valtaa pönkittävä korporatismi on kuitenkin tullut monin tavoin haastetuksi. Ensinnäkin talouden globalisaatio ja integraatio ovat vieneet pohjan pois sellaiselta politiikalta, jossa työmarkkinaristiriidat ratkaistaan devalvaatiolla ja inflaatiolla. Nykyisin talous saa voimansa paremminkin tuottavuuden kasvusta, ja tämän on odotettu heikentävän korporatistien merkitystä työmarkkinoiden säätelyssä. EU-jäsenyydestä käydyssä keskustelussakin ammattiyhdistysliikkeen aseman oletettiin heikkenevän jäsenyyden myötä, mutta ainakaan jälkimmäinen ennustus ei ole käytännössä toteutunut. (Ruostetsaari 2003, 110–111.)

Toisekseen myös asenneilmapiirin muutokset ovat haastaneet sekä korporatistia että keskitettyä sopimista. Maailmanlaajuinen ”oikeistolainen käänne” on johtanut ay-liikkeen toimintaympäristön kapenemiseen. Myös Suomessa on hyökätty vakiintuneita työmarkkinoiden neuvottelukäytäntöjä vastaan ja pyritty siirtämään tulopolitiikka enemmän yritys- tai työpaikkakohtaiseksi prosessiksi. Olennainen osa eurooppalaista uusliberalistista politiikkaa on ollut kollektiivisten työmarkkinainstituutioiden purkaminen ja ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvallan nujertaminen. Suomessakin talouselämän ja yrittäjien kritiikki on kohdistunut vähintään yhtä paljon korporatismiin ja ammattiyhdistysliikkeeseen kuin hyvinvointivaltioonkin. Ilmapiiri muuttui selvästi laman aikana. Vuonna 1991 työnantajat esittivät tiukkoja vaatimuksia muun muassa ay-liikkeen voimaa pönkittävän keskitetyn sopimisen murtamisesta, ja pari vuotta myöhemmin työehtosopimusneuvotteluissa otettiin harppaus kohti paikallista sopimista. Esko Ahon hallitus pyrki luomaan uutta vallanjako-oppia, jonka mukaan työmarkkinoille kuului työllisyys, Suomen Pankille rahapolitiikka ja hallitukselle finanssipolitiikka. (Julkunen 2001, 80, Ilmonen & Jokivuori

1998, 140.) Ajatus ei innostanut ay-liikettä, ja sen ja hallituksen suhteet olivat muutenkin Ahon kaudella vaikeat. Lipposen hallitusten aikana tilanne normalisoitui.

Globalisaatio näyttää edistävän talous- ja työmarkkinajärjestelmän sektorikohtaista organisoitumista erityisesti pääomavaltaisilla ja vientiin suuntautuvilla aloilla. Paikallista sopimista ovat lisäksi kaivanneet erityisesti pienet yritykset, ja joillakin aloilla myös työntekijät ovat kokeneet kovin keskitetyn palkkapolitiikan rasitteeksi. Paineita siirtyä laajemmin liito- ja yrityskohtaisiin sopimuksiin siis on, mutta toisaalta niihin on onnistuttu melko paljon vastaamaan lisäämällä paikallista sopimista yksityiskohdista, kun suurista linjoista on edelleen sovittu keskitetysti. Keskitettyä sopimista pidetään edelleen toimivana keinona toisaalta pitää taloudessa kokonaisuus ja kaikki langat yhtä aikaa hallinnassa ja ehkäistä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Väyrynen 1999, 38–46, 59–60.

Tässä esiteltyjen haasteiden takia jotkut ovat ennustelleet ay-liikkeelle tulevaisuudessa hyvinkin ankeita aikoja ja kapeaa liikkumistilaa (ks. esim. Ilmonen & Jokivuori). Toisaalta esimerkiksi Veikko Lehtosen (2000) mielestä madonluvut ovat olleet liioiteltuja:

Tulopoliittista järjestelmää on kuopattu vuosi toisensa jälkeen ilman tulosta. Suurimman osan 90-lukua se on kuitenkin näyttänyt elinvoimaisemmalta kuin koskaan aikaisemmin. Järjestöt ovat yltäneet maan talouden ja työllisyyden kannalta varsin vankkoihin ratkaisuihin. (Lehtonen 2000, 151.)

Tätä kirjoitettaessa vuonna 2007 tupo todella jäi syntymättä, ja palkoista sovittiin liittokierroksella. Nähtäväksi jää, onko kyseessä enne tulevasta vai jääkö liittokierros poikkeukseksi. Sekin jää nähtäväksi, kuinka paljon lakien valmistelua kolmikantaisesti jatketaan liittokierroksesta huolimatta. Toisin sanoen: päättyikö tai katkesiko kolmikantaperinne vain palkkojen vai muidenkin työelämään liittyvien asioiden kohdalla. Myös työnantajien vaatimukset paikallisen sopimisen lisäämisestä ovat tätä kirjoitettaessa olleet erityisen äänekkäitä, ja syksyn liittokierros toteutui nimenomaan työnantajien vaatimusten takia. Kävi miten kävi, mielestäni on selvää, että niin kolmikannan kuin keskitettyjen sopimustenkin murtuminen heikentäisivät ay-liikkeen valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskuntaan. Ilman kolmikantaista lakien ja tulopoliittikan valmistelua liikkeen vaikutusvalta rajoittuisi pelkkiin työehtokysymyksiin, ja ilman keskitettyä sopimista sekin valta rajoittuisi helposti vain yksittäisten työpaikkojen tasolle. Lähden tässä tutkimuksessa siitä, että kumpikaan näistä ”vallan takeista” ei ole enää itsestään selvä muttei itsestään selvästi poistumassakaan.

Ay-liikkeen yhteiskunnallista toimintaympäristöä arvioidessa on syytä käydä vielä muutamalla sanalla läpi niiden sidoksia poliittisiin puolueisiin. Liike syntyi Suomessa osana muuta työväenliikettä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Niinpä se oli syntyvaiheessaan tiukasti yhteydessä työväenpuolueeseen. 70-luvulla Martti Ruokolainen kuvasi ay-liikkeen suhdetta politiikkaan jo ristiriitaisemmaksi. Toisaalta ammatillinen ja poliittinen työväenliike toimivat yhteydessä, mutta toisaalta Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK korosti itsenäisyytään suhteissa puolueisiin. Järjestöt yhdistivät erilaisia poliittisia mielipiteitä omaavia, mutta työväenpuolueilla oli merkittävä asema liitoissa. Ne voitiin jakaa sosiaalidemokraatti- ja kansandemokraattijohtoisiin, mikä aiheutti myös kiistoja. (Ruokolainen 1977, 25–26.)

Vielä nykyäänkin puoluepoliittisia jakoja ylläpidetään sitkeästi monissa SAK:n ja STTK:n liitoissa, vaikka jäsentutkimusten mukaan jäsenet suhtautuvat siihen hyvin kriittisesti (Ilmonen & Kevätsalo 1995, 205). Toisaalta Mauri Kavoniuksen (2000) mukaan ainakin Metalliliitossa entinen sisäinen puoluepoliittinen valtataistelu on mennyttä, vaikka voisinkin kuvitella Metalliliiton olevan juuri yksi niistä liitoista, joita Ilmonen ja Kevätsalo kommentissaan tarkoittivat. Kavoniuksen mukaan yleisen poliittisen kuohunnan tasaantumisen myötä Metalliliitonkin rooli poliittisena liikkeenä on häipynyt taka-alalle ja tilalle keskiöön on tullut toiminta edunvalvonnassa. Sitä kautta liiton sisäinen poliittinen kamppailukin on menettänyt merkitystään ja muuttunut yhteistyöksi. (Kavoniussen 2000, 7.)

Tämänhetkisiä tietoja ammattiliittojen sidoksista puoluepolitiikkaan ja johtohahmojen suhteista puolueisiin ei tämän tutkimuksen kannalta valitettavasti ole helposti saatavissa. Siitäkin toki voi päätellä, ettei sidos työväenpuolueisiin (jos niitä voi vielä sillä nimellä kutsua) ei ole ainakaan itsestään selvä. Liittojen periaateohjelmissa ei puhuta poliittisista puolueista, eikä niin tehdä SAK:n tavoitteissa ja arvoissakaan (Metalliliiton, PAMin ja SAK:n internetsivut). Melko yleisesti on kuitenkin tiedossa, että tutkimuksen kannalta erityisen tärkeissä Metalliliitossa ja PAMissa johtohahmot ovat puoluekannaltaan joko vasemmistoliittolaisia, sosiaalidemokraatteja tai sitoutumattomia. Metalliliiton puheenjohtaja Erkki Vuorenmaa on avoimesti ja näkyvästi sosiaalidemokraatti (hän mm. kuuluu SDP:n puoluehallitukseen), ja toisaalta Metalliliiton johtopaikoilla on myös avoimesti vasemmistoliittolaisia henkilöitä. PAMin puheenjohtaja on tietojeni mukaan myös sosiaalidemokraatti, mutta hän ei ole tuonut sitä näkyvästi esille. Muutkaan PAMin johtohahmot eivät ole halunneet korostaa puoluekantojaan, jos heillä sellaisia on. Tästä voi päätellä, että PAMissa halutaan tietoisesti välttää antamasta sellaista kuvaa, että liitto olisi jotenkin sidoksissa puolueisiin, kun taas Metalliliitossa tällaista vaikutelmaa ei pelätä.

2.3 PAM ja Metalliliitto

Ammattiyhdistysliikkeen haasteita koskevan luvun lopuksi käsittelem vielä kahta ammattiliittoa erikseen, Palvelualojen ammattiliittoa PAMia ja Metallityöväen liittoa eli lyhyemmin Metalliliittoa. Koska niiden lehdet ovat tämän tutkimuksen aineistona, on tarpeen katsoa lyhyesti, millaiseksi nimenomaan nämä liitot oman tehtävänsä yhteiskunnassa näkevät. Siitä kertovat liittojen viralliset periaateohjelmat ja julkituodut määrittelyt omasta roolistaan ja tavoitteistaan.

Palvelualojen ammattiliitto on yksityisillä palvelualoilla työskentelevien ammattiliitto, joka on perustettu vuonna 2000. PAMIin kuuluu runsaat 200 000 jäsentä, joista naisia on 80 prosenttia. Suurin osa PAMin jäsenistä työskentelee vähittäiskaupassa, hotelli- ja ravintola-alalla, kiinteistöpalveluissa sekä vartiointialalla. Päätehtäväkseen PAM ilmoittaa sen että, se neuvottelee palvelualoille työehtosopimukset ja valvoo jäsentensä etuja työpaikoilla. Se kertoo olevansa myös palvelualojen työntekijöitä edustava asiantuntija, joka tarjoaa omaa osaamistaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja tehostaa vaikutusvaltaansa tiiviillä yhteistyöllä sidosryhmien kanssa. PAMin tehtävänä on edistää kansainvälisyyttä, demokratiaa, oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja sosiaalista turvallisuutta. (PAMin internetsivut.)

PAMin virallisesta ohjelmasta suuri osa keskittyy jäsenten työelämään liittyviin kysymyksiin, kuten osa-aikatyöhön vuokratyöhön, palkkoihin, alan tulevaisuudennäkymiin ja alan arvostukseen. Lisäksi siinä puhutaan hyvin laajasti järjestäytymisen tärkeydestä, suomalaisista työelämän ja tulopoliitikan sopimiskäytännöistä, nuorten ja maahanmuuttajien osallistamisesta työelämässä, globalisaation vaikutuksista työelämään ja muista koko ammattiyhdistysliikkeelle tärkeitä ja jollakin tapaa työhön liittyvistä teemoista. Näistä poikkeaa selvästi vain luku, joka käsittelee julkisia palveluita. Siinä korostetaan laadukkaiden kunnallisten palveluiden tärkeyttä niin palvelualojen työntekijöille kuin yhteiskunnalle yleensä. Erityisen tärkeäksi nähdään se, että palvelut ovat kaikille saatavilla. Ohjelman mukaan palvelut eivät saa eriytyä niin, että rikkaat voivat ostaa laadukkaita yksityisiä palveluita ja köyhille jäävät heikoiksi rapistuneet kunnalliset palvelut. Sen sijaan suotavana pidetään, että kunnat tuottavat jatkossakin pääosan palveluista itse.

Hyvinvointipalveluiden lisäksi ohjelmassa keuhataan lyhyesti Suomen sosiaaliturvajärjestelmää ja vaaditaan sen säilyttämistä. Myös kaikkien oikeudesta kohtuuhintaiseen asumiseen ja toimivaan joukkoliikenteeseen puhutaan. Tämä muutaman sivun kokonaisuus poikkeaa siis selvästi ohjelman

muusta linjasta ja loikkaa hieman yllättävästi aiheeseen, joka liittyy vain etäisesti palvelualojen työhön. Julkisten palvelujen puolustamista yksityisiä vastaan voi pitää myös aika vahvana kannanottona. (PAMin strategia..., 53–57.)

Metallityöväen Liito (Metalliliitto) on myös SAK:n jäsen ja Suomen suurin teollisuuden ammattiliitto. Sen vajaasta 170 000 jäsenestä noin 80 prosenttia on miehiä. Se solmii kymmenen työehtosopimusta, mm. metalliteollisuuden, auto- ja konekaupan ja televiestintäalan työehtosopimukset. Liitto ilmoittaa, että sen perustehtävä on parantaa näiden kymmenen alan työntekijöiden työ- ja palkkaehtoja, muuta toimeentuloa ja turvallisuutta työelämässä ja yhteiskunnassa. (Metalliliiton internetsivut.)

Metalliliitto on määritellyt toimintaa ohjaavat arvonsa vuonna 2003. Seitsemän toimintaa ohjaavaa arvoa ovat määritelmän mukaan ”jäsenlähtöisyys”, ”jatkuva kehitys”, ”avoimuus ja demokraattisuus”, ”oikeudenmukaisuus ja solidaarinen yhteisvastuu”, ”tasa-arvo”, ”työ ja hyvinvointi” ja ”itsenäisyys ja yhteistyökyky”. Kolme ensimmäistä näistä kuvaavat lähinnä liiton sisäisiä toimintatapoja. Kohta oikeudenmukaisuus ja solidaarinen yhteisvastuu puolestaan tarkoittaa Metalliliiton mukaan sitä, että se kantaa liiton jäsenten lisäksi vastuuta myös heidän perheidensä ja laajemminkin palkansaajien toimeentulosta ja yhteiskunnallisesta asemasta. Liitto korostaa, että edunvalvonta on sille nimellispalkkaliikettä laajempaa työehtotoimintaa ja yhteiskunnallista vaikuttamista. Se haluaa edistää taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, heikoimmista huolehtimista ja suvaitsevaisuutta. Kohdassa työ ja hyvinvointi kerrotaan lisäksi, että Metalliliitto sitoutuu kestävään kehitykseen. Näiden asioiden lisäksi arvoissa puhutaan toki myös kaikkein perinteisimmistä ammattiyhdistysliikettä kiinnostavista asioista kuten työttömyydestä työelämän turvallisuudesta. Metalliliitolla on olemassa myös erillinen usean kohdan tasa-arvo-ohjelma, jossa se sitoutuu edistämään miesten ja naisten tasa-arvoa työelämässä muun muassa palkkaukseen, vaikutusvaltaan, syrjintään ja häirintään liittyvissä kysymyksissä. (Metalliliiton internetsivut.)

3 TIEDOTUSVÄLINEET POLIITIIKAN KAHDELLA TASOLLA

3.1 Poliitiikan käsite

Käsitteenä politiikka ei ole yksinkertaisimmasta päästä. Esimerkiksi Kari Palonen pitää puhetta politiikasta aina ongelmallisena. Käsitteen merkitys on vaihdellut eri aikoina, ja arkipäiväiseenkin politiikkapuheeseen liittyy erilaisia käsityksiä politiikan ilmiöistä. Palosen mielestä ”politiikasta sinänsä” ei voi edes puhua, vaan kyseessä ovat aina erilaiset politiikkaa koskevat puhe- ja käsitystavat. Ilmiötä ei voi hänen mielestään rajata millään ulkokohtaisilla erotteluilla, vaan ilmiön läpitulkinvaraisuus täytyy pitää korostetusti mielessä. Palosen mukaan ei ole mieltä kysyä, onko jokin ilmiö politiikkaa/poliittinen vai ei, vaan täytyy kysyä, miten sen poliittisuus näkyy vai näkyykö lainkaan. Mikään ilmiö ei välttämättä sisällä poliittista aspektia, eikä mikään ole varmasti suojassa poliittisuudelta. (Palonen 1988, 18–19.)

Myös Erkki Berndtson korostaa politiikan käsitteen monitulkintaisuutta. Poliitiikan tutkijoillekin riittää Berndtsonin mukaan usein tavanomainen käsitys politiikasta vaaleihin, puolueisiin ja valtiovaltaan liittyvänä ja kohdistuvana toimintana, mutta toisaalta sen voi ymmärtää myös laajemmin esimerkiksi hallitsemisena, yhteisten asioiden hoitona tai vaikkapa, kuten iskulauseessa sanotaan, niin, että yksityinen on poliittista. Keskeistä onkin Berndtsonin mukaan se, tulkitaanko politiikka kapeasti sen tavanomaisimman merkityksen mukaan vai nähdäänkö käsite laajemmin. Berndtson itse kallistuu sen tulkinnan puoleen, että politiikka kannattaa ainakin tutkimuksessa nähdä prosessina, erilaisten toimintojen kokonaisuutena ja jatkuvasti käynnissä olevana tapahtumien sarjana. Tälle prosessille on tyypillistä, että se lähtee ihmisten erilaisista tarpeista ja siihen liittyy konflikti. Konflikti syntyy, koska ihmisillä on keskenään erilaisia ristiriidassa olevia tavoitteita. Poliitikka kuolisi ja muuttuisi neutraaliksi hallinnoinniksi, jos kaikki olisivat yhteiskunnallisen toiminnan päämääristä ja keinoista yksimielisiä. (Berndtson 2005, 32–36.)

Berndtson käsittää siis politiikan laajasti niin, että politiikkaa voi olla melkein mikä tahansa konflikti jopa kahden ihmisen välillä, kun siihen liittyy vallankäyttöä ja päätöksentekoa ja erilaisia näkemyksiä keinoista ja päämääristä (Berndtson 2005, 32–36). Harold D. Lasswell on puolestaan määritellyt politiikan yhtä löyhärajaisesti toiminnaksi, jossa päätetään, kuka saa mitä, milloin ja miten (Lasswell 1958). Jan-Magnus Janssonille politiikka on hallitsemista: laajassa mielessä

kaikkien organisoitujen ihmisryhmien hallitsemista ja suppeammassa mielessä vain julkisten organisaatioiden hallitsemista (Jansson 1985).

Kyösti Pekonen puolestaan erottaa substantiivin poliittinen adjektiivista poliittinen. Substantiivina poliittinen tarkoittaa yhteiskunnan poliittista sektoria tai aluetta, kun taas adjektiivina kyse on poliittisiin kysymyksiin kuuluvista kannanmäärittelyistä. Poliittisen kysymyksen ehtona on, että kyse ei ole absoluuttisesta totuudesta (josta siis ei voi syntyä Berndtsoninkin mainitsemaa konfliktia) vaan siitä on olemassa erilaisia näkemyksiä. Kysymyksen poliittisuus riippuu Pekosen mielestä yhteiskunnallisesta tilanteesta: esimerkiksi eriarvoisuutta on aina yhteiskunnassa olemassa, mutta se on poliittinen ongelma vasta, kun sitä artikuloidaan poliittisesti. (Pekonen 1991, 19.)

Muiden muassa Anne Koski on käyttänyt poliittisen kahta eri tasoa analysoidessaan tiedotusvälineiden poliittista aineistoa. Jos politiikkaa ajatellaan *sektorinäkökulmasta*, se on Kosken mukaan oma hallinnon haaransa, joka voidaan erottaa erilleen muusta yhteiskunnasta. Television poliittisia ohjelmia olisivat tämän määritelmän mukaan siis kaikki ne ohjelmat, jotka käsittelevät poliittista päätöksentekoa, politiikan toimijoita ja niin edelleen. *Aspektinäkökulmasta* katsottuna poliittinen aineisto sen sijaan on vaikeampi rajata. Tämän näkökulman mukaan mikä tahansa ilmiö voi nousta poliittiseksi, kun siitä on olemassa toimijoiden mielipide-eroja. Näin mikä tahansa televisio-ohjelma voisi nousta poliittiseksi, vaikka se ei käsittelesikään nimenomaan politiikkaa sektorimielessä. Mistä tahansa aiheesta voisi tulla poliittinen, mikäli se politisoitaisiin esimerkiksi kyseenalaistamalla tai tuomalla esiin siihen liittyviä intressiristiriitoja. Toisaalta politiikkaa sektorimielessä käsittelevä ohjelma voisi olla epäpoliittinen, jos se näyttäisi esimerkiksi jotakin poliittista seremoniaa ottamatta siihen kantaa tai tuomalla esille mielipide-eroja. Koski päätyy kuitenkin omassa poliittisten televisio-ohjelmien poliittisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan rajaamaan ulkopuolelle sellaiset ohjelmat, joissa politiikan sektorinäkökulma ei lainkaan toteudu. Muuten rajaaminen olisi hänestä erittäin hankalaa. (Koski 2007, 202–204.)

Myös minun on tehtävä tämän tutkimuksen politiikkamääritelmien kanssa valintoja. Ensinnäkin hyväksyn Berndtsonin, Pekosen, Kosken ja muiden mainittujen tapaan, että poliittisella on kaksi eri tasoa. Poliitikalla on arkimerkityksensä eli poliittinen substantiivina: puolueet, vaalit, kuntien, valtion ym. poliittinen hallintokoneisto ja niihin suoraan liittyvät asiat. Käytän analyysissa sanaa poliittinen selvyuden vuoksi ainoastaan näistä asioista. Lisäksi on poliittinen laajemmassa mielessä. On totta, että sellaisen asioiden rajaaminen erilleen muista asioista on haastavaa ja haastavaa on myös päättää, millainen tiedotusvälineiden aineisto on tässä mielessä poliittista. En kuitenkaan

tahdo jättää poliittisen toista tasoa tästä tutkimuksesta pois vaan pyrin löytämään myös sitä toteuttavat lehtijutut. Kutsun analyysissä näitä toisen tason poliittisia asioita yhteiskunnallisiksi. Yhteiskunnallinen tarkoittaa tässä tutkimuksessa (edellä olevaa yhdistellen) asioita, joihin eri ihmisryhmillä liittyy erilaisia intressejä, jotka eivät ole absoluuttisia faktoja ja jotka artikuloidaan nimenomaan kysymyksinä, joihin liittyy monta puolta. En näin ollen niele ajatuksia siitä, että mikä tahansa mielipide-eroja sisältävä tai tuottava asia on poliittinen – esimerkiksi Berndtsonin (2005, 36) käsitystä, että kahden ihmisen keskinäinen kinastelu katsottavasta elokuvasta voisi olla poliittinen kiista – vaan yhteiskunnalliseksi tituleeraan vain asiaa, joka koskee laajemmin *yhteiskunnassa toimivia ihmisryhmiä*, esimerkiksi naisia, miehiä, siivousalan työntekijöitä jne. Tarkemmin tähän rajanvetoon käytännön tasolla perehdyn luvussa 4. Poliittisen ja yhteiskunnallisen sanallinen erottelu on kuitenkin pelkkä hahmottamista helpottava ratkaisu analyysivaiheessa. Muuten tässä tutkimuksessa poliittisella tarkoitan poliittisuuden molempia tasoja, sekä poliittiseen sektoriin liittyvää että edellä mainitulla tavalla yhteiskunnallista asiaa tai kannanottoa. Kun asiayhteys sitä vaatii, selvennän muilla tavoin, kumpaa poliittisuuden tasoa tarkoitan.

3.2 Tiedonvälityksen puolueettomuus ja sen mahdollisuudet

Poliittisuus tiedonvälityksessä muuttui ratkaisevalla tavalla silloin, kun poliittisen hallinnon ote lehdistöstä muuttui ja poliittisen lehdistön vaihe historiassa vaihtui kaupallisen lehdistön aikaan. Tällainen kehitys alkoi Suomessa 1930-luvulla, sen jälkeen, kun sanomalehtien poliittisuus saavutti huippunsa 1920-luvulla. Kaupallistumiseen oli monia syitä alkaen painotekniikan paranemisesta ja demokratian kehittymisestä. Puolueilla ja muilla maksajilla ei myöskään ollut enää mahdollisuuksia laittaa lehtiin samanlaisia rahamääriä kuin ennen. Näin syntyi ajatus siitä, että lehtiä kannattaisikin yrittää myydä mahdollisimman suurelle väkijoukolle sen sijaan että ajettaisiin jotakin tiettyä aatetta. Lehdistön kaupallistuminen siis tarkoitti lyhyesti sanottuna sitä, että tiedonvälityksestä tuli enemmän taloudellisen voiton tavoitteluun keskittyvää kaupallista toimintaa kuin poliittisten intressien eteenpäin ajamista. Muutokseen liittyy olennaisesti lehtien puoluesidonnaisuuden heikkeneminen, joka on jatkunut Suomessa vielä viime vuosikymmenilläkin. Suomessa Helsingin Sanomat näytti suuntaa irrottautumalla puoluesiteistä jo ennen toista maailmansotaa, ja 1950-luvulta alkaen niin teki suurin osa muistakin merkittävistä päivälehdistä. Nykyisin sitoutumattomuus on normi ja avoimesti puolueväriä tunnustavat lehdet poikkeus. (Salminen 1988, 147–168, Tommila & Salokangas 1998, 209–222.)

Muutos lehtien sisällöissä lähti siitä, että jos lehteä on tarkoitus saada myytyä mahdollisimman laajalle yleisölle, sisällön on oltava ensisijaisesti laadukasta ja kaikille sopivaa, ei poliittista siinä mielessä, että otettaisiin asioihin kantaa. Huomattiin, etteivät poliittiset sidokset olleet lukijoillekaan enää elintärkeitä. Jos oma lehti ei miellyttänyt, lukijat vaihtoivat toiseen, vaikkei sen puolueesta olisikaan ollut juuri ”oikeanlainen”. Niinpä poliittisen viiteryhmän sijaan uutisia alettiin tehdä suurelle yleisölle ja kaikille sopivista, neutraaleista ja puolueettomista uutisista tuli lehtien paras kauppatavara. Kaupalliset lehdet ovat edelleen korostaneet tasapuolista ja nopeaa uutisvälitystä ja alleviivanneet laadun takeeksi riippumattomuuttaan päättäjistä, erilaisista eturyhmistä jne. Entiset puolueiden äänenkannattajat kertovat olevansa nykyään korkeintaan oman ilmestymisalueensa äänenkannattajia, eivät minkään aatteen tai ajatustavan. Käytännössä muutos on näkynyt erityisesti suhtautumisessa uutisiin. Tosiasiat pyritään uutisoimaan sellaisenaan ja kannanotot rajataan uutissivujen ulkopuolelle tai uutissivuille omiin laatikoihinsa. (Hemánus 1992, 43–61, Kunelius 2003, 67–69, Tommila & Salokangas 209–222.)

Esimerkiksi Aamulehti on linjannut, että lehti tuo tasapuolisesti esille kaikkia julkaisukelpoisia yhteiskunnallisia näkemyksiä ja suhtautuu niihin samalla tavalla kriittisesti. Jos tasapuolisuutta ei voi toteuttaa yhden uutisen sisällä niin, että kaikki eri näkemykset kustakin aiheesta tulisivat kerralla esiteltä, niitä luvataan päästää ääneen tasapuolisesti pitkällä aikavälillä. Ainoa asia, johon Aamulehti kertoo avoimesti sitoutuvansa kaikilla tasoilla, on sen oma levikkialue, mutta aluenäkökulmakaan ei saa sen periaatteiden mukaan muuttaa uutisia mielipiteelliseksi. Suoraa arvottavaa ainesta tai arvottavaa kirjoitustapaa ei pidetä mistään aiheesta kertovissa uutisissa suositeltavana vaan se rajataan periaatteen mukaan omaan osastoonsa. (Holmberg 2004, 84.)

Hallin ja Mancini kuvailevat journalismin muutosta vertailemalla kolmea erilaista mediajärjestelmän mallia, jotka he tunnistavat läntisistä yhteiskunnista. Suomessa perinteisesti vallinneen mediajärjestelmän kuin myös muiden pohjoiseurooppalaisten ja eräiden keskieuropalaisten maiden järjestelmät he luokittelevat *demokraattis-korporatistisiksi*. Tähän malliin kuuluu vahva heijastussuhde puolue- ja mediajärjestelmän välillä ja ajatus siitä, että lehdet ovat erilaisten yhteiskunnallisten eturyhmien, kuten puolueiden, ay-liikkeen tai kirkon edustajia. Ne ovat voineet olla sitä konkreettisesti niin, että lehti on edustamansa ryhmän omistuksessa, tai sitten lehden sympatiat ovat olleet muuten vain selkeästi tiedossa. Tällainen mediajärjestelmä, jossa, kärjistetyksi sanottuna, joka ryhmällä on oma lehti, on ollut luonteva Suomen kaltaisissa korporatistisissa maissa, joissa eturyhmien merkitys yhteiskunnassa on ollut muutenkin suuri ja

jossa päätöksentekokulttuuriin on kuulunut laaja keskustelu ja kompromissien tekeminen eri intressitahojen välillä. Organisoituneet sosiaaliset ryhmät, kuten ammattiliitot, kirkot ja vaikkapa jonkin kielen aseman puolesta toimivat ryhmät ovat saaneet suuren roolin yhteiskunnan rakentamisessa niin politiikan kuin esimerkiksi kulttuurinkin sektoreilla. Näissä oloissa lehdet ovat toimineet edustamiensa tahojen ääninä julkisessa keskustelussa ja myös sisäisen yhtenäisyyden ja identiteetin ylläpitäjinä. (Hallin & Mancini 2004, 145–197.)

Hallinin ja Mancinin mukaan yhteiskunnallista eturyhmäjakoa heijasteleva demokraattis-korporatistinen mediajärjestelmä ei ole kadonnut Suomen kaltaisista maista kokonaan senkään jälkeen, kun edellä kuvatun kaltainen lehdistön kaupallistuminen ja puoluesiteistä irrottautuminen tapahtui. He myös uskovat, että moni asia on omiaan pitämään yllä omintakeisia piirteitä näiden maiden järjestelmissä jatkossakin. Yhtä kaikki eri maiden mediajärjestelmät ovat lähestyneet toisiaan, ja suunta on ollut kohti liberaalia mallia, jossa epäkaupalliset ja puolueisiin tai muihin eturyhmiin sitoutuneet tiedotusvälineet ovat marginaalissa ja jossa tiedonvälitystä leimaa neutraalin tiedottamisen tavoite. Tähän lähestymiseen vaikuttavat monet syyt alkaen siitä, että Eurooppaan imetään vaikutteita Yhdysvalloista, mutta merkittävin yhdenmukaistaja on ollut kaupallistuminen. Se on pakottanut lehdet muuttumaan entistä enemmän ”omnibus-tuotteiksi”, jotka houkuttelevat kaikkia. Toinen tärkeä syy on ollut yhteiskunnan pirstaloituminen. Kun yksilöiden siteet erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ovat ylipäättään höltyneet ja poliittinen kulttuuri on muuttunut yksilökeskeisemmäksi, hyvin luokka- tai eturyhmätietoinen mediajärjestelmäkään ei enää toimiisi luontevasti. Tätä korostaa se, että jopa puolueet itse ovat muuttuneet ”omnibus-tuotteiden” suuntaan hakemalla mahdollisimman laajaa äänestäjäjoukkoa. (Hallin & Mancini 2004, 251–295.)

Liberaalin mallin käydessä voittokulkuaan ei puolueisiin tai muihin ryhmiin sitoutuneilla lehdillä ole demokraattis-korporatistisen mallinkaan maissa enää helppoa. Tiedotusvälineet, joiden tehtävä oli toimia ryhmiensä äänitorvina julkisessa keskustelussa, ovat saaneet antaa paikkansa niille, joiden tehtävä on tehdä rahaa tarjoamalla yksilöille tietoa ja viihdettä ja näiden kiinnostusta mainostajille. Valtavirrassa on objektiivisuuden periaatteeseen nojautuva kirjoittaminen ottanut vallan, mielipiteet ja faktat pyritään erottamaan toisistaan ja poliittista neutraaliutta pidetään tavoitteena. (Hallin & Mancini 2004, 252.)

Eri asia on sitten se, voiko neutraalia uutista todella olla olemassa. Teorioiden ja tutkimusten valossa ei näytä siltä. Maailmanlaajuisesti ajateltuna historiallinen käänne poliittisen lehdistön kaudesta kaupallisen lehdistön aikaan ei alun alkaenkaan tarkoittanut sitä, että lehdistö olisi todella

muuttunut täysin neutraaliksi selostajaksi. Kaupallisen lehdistön syntyäikaan silloisella uudella eliitillä oli taloudellinen ja poliittinen valta ja siten kaikki mahdollisuudet kehittää lehdistöä omien etujensa mukaisesti. Poliittisen lehdistön aikaan lehdistö oli huomattu hyväksi aseeksi yhteiskunnallisessa taistelussa, eikä sitä mahdollisuutta ole jätetty hyödyntämättä myöhemminkään. Varhaisen kaupallistumisen aikaan porvaristo käytti lehdistöä yhä omien tavoitteidensa edistämiseen – muutos oli vain se, että lehdistön piti hoitaa poliittiset pyrkimyksensä piilossa. Avoin vaikuttaminen on siis väistynyt piilovaikuttamisen tieltä. (Hemánus 1992, 43–61.)

Hallin ja Mancini korostavat, että varsinkin demokraattis-korporatistisissa maissa kaikista muutoksista huolimatta lehtien sisällöissä on edelleen havaittavissa eroja, jotka näyttävät viestivän myös puoluepoliittisista linjavalinnoista, ja ainakin mielikuvissa lehtiä sijoitellaan edelleen oikeisto–vasemmisto-akselille (Hallin&Mancini 2004, 178–183). Jukka Holmberg on päättänyt Suomen lehdistöä koskevassa tutkimuksessaan samanlaisiin tuloksiin. Yhteiskunnalliset ja puoluepoliittiset kannanotot eivät ole kadonneet uutissivuilta niiltäkään lehdistä, jotka ovat katkaisseet viralliset siteensä puolueisiin ja painottaneet muutenkin neutraaliutta. (Holmberg 2004, 116–132.)

Holmberg vertailee keskeisten sanomalehtien suhtautumista yhteiskunnallisiin toimijoihin vuonna 1987 ja 1995. Vertailun mukaan suhtautumistavat eri puolueisiin ja näiden edustajiin lähentyivät selvästi toisiaan, mutta täysin tasapuoliseksi kohtelua ei voinut sanoa ainakaan kaikkien lehtien osalta. Esimerkiksi palkansaajapuolta kuvattiin ainakin Aamulehdessä selvästi kielteisempään sävyyn kuin työnantajapuolta. Vuonna 2001 suhtautumistavat eivät olleet olennaisesti muuttuneet vuoteen 1995 verrattuna, mutta vuonna 2003 suhtautumishaarukka leveni selvästi. Tällä kertaa esimerkiksi Helsingin Sanomissa työnantajapuoli sai selvästi kehnompaa kohtelua kuin palkansaajapuoli. Näiden vertailujen perusteella Holmberg pystyy selkeästi hahmottamaan, että lehdistä on sitoutumattomuudesta ja puolueettomuuspyrkimyksistä huolimatta erilaiset linjat suhtautua yhteiskunnallisiin toimijoihin, eivätkä näitä selitä vain faktiset uutistapahtumat. Esimerkiksi Aamulehden muita lehtiä nihkeämpi suhtautuminen työntekijöiden edustajiin näkyi koko tarkastelun ajan. Myös uutisten otsikoissa lehdet ottivat kantaa toimijoihin, mutta useimmiten lievästi. Esimerkiksi Aamulehdestä oli löydettävissä työnantaja ja kokoomusta suosivaa linjaa ja Helsingin Sanomista vaalien voittajaa suosivaa ja porvarihallitusta vastustavaa linjaa. Myös kuvituksesta Holmberg löysi kannanottoja, vaikka yleisesti ottaen kuvitus olikin neutraloitunut tutkimusajanjaksona. (Holmberg 2004, 116–132, 164, 186.)

Yhteenvedonästä Holmberg sanoo, että suomalaisten sanomalehtien politiikkaa käsittelevät uutiset olivat 2000-luvulle tultaessa muuttuneet neutraalimmiksi ja tasapuolisemmiksi, mutta lehtien vanhat poliittiset taustat ja laajemmat arvosidokset näkyvät silti edelleen. Vaikka suoranainen puoluepoliittinen sidos on hälventynyt sisällöissä, erilaiset kulttuuriperinnöt näkyvät kannanottoina ja näkökulmavalintoina. Toisaalta uutisaiheiden valinta tehdään Holmbergin mukaan enimmäkseen kiinnostavuuden ja myyvyuden mukaan eikä sen mukaan, minkä puolueen tai eturyhmän ajamista asiasta on kyse. Journalistinen mielenkiintoisuus on selvästi syrjäyttänyt aiheiden valintaperusteena jonkin eturyhmän tavoitteiden tukemisen. (Holmberg 2004, 234–246.)

Myös muissa tutkimuksissa on havaittu, ettei neutraaliksi tarkoitettukaan uutisointi aina ole sitä. Esimerkiksi Tuomo Mörän Suomen EU-ratkaisun uutisointia selvittäneestä tutkimuksesta käy ilmi, että vaikka journalistit kiistivät tuottaneensa tahallista ”asianajournalismia” ja suosineensa tietoisesti tiettyä näkemystä, he myönsivät, että heidän omat mielipiteensä saattavat vaikuttaa näkökulmavalintoihin ja käsittelytapoihin. He pitivät objektiivisuutta ylipäättään hankalana käsitteenä uutisoinnissa. Sitä, miten lehden virallinen, pääkirjoituksissa määritelty linja vaikuttaa uutisointiin, arvioitiin kahdella tavalla: toisten mielestä sillä ei ollut vaikutusta, toisten mielestä oli. (Möra 1995, 230–231.)

On lisäksi tärkeä huomata, että vaikka tasapuolinen uutisointi toteutuisikin, sekään ei välttämättä tarkoita, ettei uutinen voisi olla poliittinen sanan laajassa merkityksessä. Esimerkiksi Anne Koski on huomannut, että kun poliittisuus ymmärretään aktiivisena kyseenalaistamisena, ongelmien esiintuomisena ja kaikkien aiheiden rohkeana käsittelynä, poliittisuus on 2000-luvulle tultaessa vain lisääntynyt (Koski 2007, 216–217). Se, että poliittisen lehdistön aikakausi on jäänyt taakse, ei siis tarkoita, ettei lehdissä olisi enää poliittisuutta myös sanan laajassa merkityksessä. Tällainen poliittisuus ei myöskään tule lehtiin vain poliittisten aiheiden ja asioiden kautta vaan myös lehdistä itsestään eli sitä kautta, miten lehdet asioita käsittelevät. Yhtä kaikki on tullut ääneen lausutuksi normiksi, että poliittisuus ei saa tarkoittaa tasapuolisuudesta ja tietynlaisesta neutraaliudesta luopumista. Normin rikkominen täytyy tehdä huomaamattomasti, jos haluaa olla mukana omnibus-markkinoilla ja valtamedian joukossa.

3.3 Ammattiyhdistyslehden haasteet oman paikan löytämisessä

Luvussa 3.2 todettiin, että samaan aikaan, kun puolueita ja erilaisia eturyhmiä edustava mediajärjestelmä on demokraattis-korporatistisissa maissa muuttunut enemmän liberaalin mallin suuntaan, tiettyä ryhmää edustavien lehtien tila on kaventunut. Ne ovat siirtyneet valtavirrasta marginaaliin. Seuraavaksi tarkastellaan lähemmin, mitä suomalaisista ammattiyhdistysten lehdistä ja niiden asemasta ja paikasta mediakentässä on sanottu aikaisemmissa tutkimuksissa.

Suomen ensimmäisen ammattiyhdistyslehden perusti Helsingin Kirjaltajayhdistys vuona 1893, ja 1897 siitä tuli Suomen Kirjaltajaliiton äänenkannattaja. Vuonna 1996 Suomessa ilmestyi yli 120 valtakunnallista järjestölehteä, joiden yhteinen levikki oli 2,3 miljoonaa kappaletta. Lisäksi Suomessa ilmestyy piiri- ja paikallisjärjestöjen, keskusjärjestöjen ja joidenkin erityisalojen lehtiä. (Henttonen 1996, 12.) Ammattiyhdistyslehtiä ei ole viime aikoina tutkittu kovin innokkaasti, mutta 70- ja 80-luvuilla tutkimusta on tehty hieman enemmän. Esittelen tässä, miltä parikymmentä vuotta sitten näyttivät ammattiyhdistyslehdet ja niiden tulevaisuus ja suhteet politiikkaan. Nämä tutkimukset ovat vanhoja, eivätkä niiden tulokset siksi välttämättä kerro juurikaan siitä, mitä ay-lehdistö on tänään. Yhdessä myöhempien tutkimusten kanssa ne antavat kuitenkin kuvaa siitä, millaisia vaiheita ja muutoksia ay-lehdet ovat kokeneet.

Jyrki Pietilän keskittyi tutkimaan ay-lehtien lukemista. Vuonna 1981 Pietilä havaitsi Liikeliitto-lehdestä, että lukijat pitivät sitä itselleen hyödyllisenä ja olivat siihen tyytyväisiä. Tässä oli kuitenkin pieni ristiriita sen kanssa, että suurin osa lukijoista vastasi, ettei tilaisi lehteä, jos se olisi maksullinen. Liikeliittolaiset pitivät keskimäärin lehteään hyvänä ja lukivat sitä melko paljon. Lehti sai kiitosta erityisesti asiallisuudesta ja ajankohtaisuudesta. 15 prosenttia vastanneista sen sijaan moitti lehteä liiasta poliittisuudesta. Tarkemmin tosin ei selviä, mitä he tällä tarkoittivat. Lukijoita kiinnostivat niin Liikeliittoa suoraan koskevat jutut kuin välillisemmin siihen liittyvätkin. Samassa yhteydessä Pietilä vilkaisi myös Liikeliitto-lehden sisältöä. Vuosina 1975 ja 1979 yli 60 prosenttia luokitelluista artikkeleista käsitteli joko järjestötoimintaa ja järjestöllisiä kysymyksiä tai edunvalvontaa. Muut aiheet jakautuivat melko tasaisesti luokkiin talouspolitiikka, sosiaalipolitiikka, kauppaelinkeino sekä kulutus, kulttuuri ja vapaa-aika. (Pietilä 1981, 164–171.)

SAK:n lehtityöryhmän raportti vuonna 1979 puolestaan listasi ay-lehtien vahvoja kohtia ja sitä suuremman määrän ongelmia. Lehdet olivat raportin mukaan vapaita markkinoinnin ongelmista ja

niiden lukijakunta oli suhteellisen yhtenäinen, mutta toisaalta niiden resurssit olivat tutkimuksen aikoihin usein huonot, ja järjestöjen sisäiset poliittiset riidat tekivät ay-lehtien toimittamisen vaikeaksi. Merkittävänä ongelmana työryhmä piti myös sitä, että ay-lehtien tehtävät oli määritelty puutteellisesti. Niiden oli vaikea suunnata sanomaa yhtä aikaa liiton aktiiveille ja rivijäsenille. (Ammattiyhdistyslehdistön... 1979, 106–107.) Tämä käy hyvin yksiin Ilmosen ja Kevätsalon (1995) kirjoituksiin aktiivien ja rivijäsenten välisestä railosta (ks. luku 2.1.1).

Liiton linjan ja journalismin yhteensovittamisen vaikeuksiin on törmännyt myös Riitta Lavikka. Lavikan tutkimuksen aikoihin myös poliittisen linjan valinta oli ay-lehdille vaikeaa: nämä yrittivät tasapainoilla kahden työväenpuolueen linjan välillä antamatta kummallekaan suurempaa osaa palstatilasta. Tämä hämmensi sekä toimittajia että lukijoita. (Lavikka 1976, 103–105.)

Martti Ruokolainen totesi 70-luvulla, että suurin osa SAK:laisista lehdistä oli järjestölehtiä, jotka keskittyivät ensisijaisesti järjestöjen sisäisiin asioihin. Poikkeuksena muista Ruokolainen luonnehti Metalliliiton Ahjo-lehteä poliittiseksi viikkolehdeksi. Sen linja heijasteli Ruokolaisen mukaan ammattiyhdistysliikkeen yhteiskunnallisia tavoitteita, ja se käsitteli aiheitaan laajasti työväenliikkeen näkökulmasta. Siinä oli jäsenille tarpeellista TES-poliittista aineistoa, mutta yhteiskunnalliset aiheet olivat siinä ensisijaisia. Suurimmat aiheiryhmät olivat Ahjossa yleispolitiikka, työelämä ja tes-politiikka. Vielä vuonna 1977 Ahjo ilmesty kerran viikossa. Poliittisiin viikkolehtiin Ruokolainen laski myös keskusjärjestö SAK:n lehdet Palkkatyöläinen ja Löntagaren, sillä niissäkin sisältö oli ”ay-liikkeen yhteiskunnallisia tavoitteita esilletuova”. Suurin osa SAK:n liittojen lehdistä kuului kuitenkin Ruokolaisen mukaan luokkaan järjestölehdet, sillä niissä käsiteltiin ensisijaisesti julkaisijaliiton sisäisiä kysymyksiä. Muutamissa käsiteltiin suorastaan pelkästään oman ammattialan erityiskysymyksiä. Ruokolainen kuitenkin uskoi, että Ahjo oli edelläkävijä ja sen esimerkkiä yritettiin seurata. (Ruokolainen 1977, 50–52, 79–84.)

Ruokolaisen tutkimus tuo esille myös kiinnostavan vaiheen SAK:laisten ammattiliittojen lehdistön historiasta. Vuonna 1958 SAK alkoi julkaista omaa päivälehteä, koska se koki muiden tiedotusvälineiden syrjivän sitä. Kokeilu oli kuitenkin taloudellisesti toimimaton. Päivälehden tarve nousi esiin uudestaan 1970-luvulla, koska jälleen koettiin tarvetta haastaa ”porvarillinen tiedotushegemonia”. Tällä kertaa SAK päätti kuitenkin tukea mieluummin olemassa olevia työväen päivälehtiä. (Ruokolainen 1977, 19–21.)

Kautta linjan 70- ja 80-lukujen tutkimuksesta pistää silmiin erityisesti se seikka, että ammattiyhdistyslehdissä linjanmäärittely oli hankalaa ja sisällön piti luovia poliittisten ristipaineitten välissä. Ei ollut selvää, mikä ammattiyhdistyslehti oikeastaan edes on: poliittinen lehti (kuten Ahjo Ruokolaisen mukaan) vai järjestölehti. Tuoreemmat kirjoitukset osoittavat, ettei ammattiyhdistyslehtien oma paikka ole vielä kukaan helposti löytynyt tai ainakaan itsestäänselvyys.

Antti Henttonen pohtii ammattiyhdistyslehtien vaikuttamismahdollisuuksia muun muassa niiden levikkien kautta. Hän muistuttaa, että lähes jokainen suomalainen joutuu tavalla tai toisella näiden lehtien vaikutuspiiriin. Niillä on monesti varsin suuret levikit, ja jotkut niistä ilmestyvät jopa kerran viikossa. Vaikutusvoima ei kuitenkaan riipu vain siitä vaan myös sisällöstä, ja sisältö taas riippuu paljon lehteä julkaisevan liiton tavoitteista. Niinpä Henttonen mukaan ammattiyhdistyslehdet ovat keskenään varsin erilaisia ja eritasoisia. Ammattiyhdistyslehden tavoite on Henttonen mukaan vaikuttaa sekä jäsenistöön (vahvistavasti ja rohkaisevasti) että työnantajapuoleen (heikentävästi). Erityisesti lukijoiden tulevaisuudenuskoa pitäisi pystyä lujittamaan. Samalla pitäisi vielä mieluusti saada muut saman sektorin ammattijärjestöt omien tavoitteiden taakse tai ainakin hyväksymään ne hiljaa. Nämä eivät ole ollenkaan helppoja tavoitteita, varsinkaan kaikki yhdessä, sillä kaikki vaikuttamisen kohdetahot jakautuvat vielä pienempiin ryhmiin. Se, mikä rohkaisee yhtä lukijaa, saattaa herättää kiukkua toisessa. Henttonen suhtautuu ammattiyhdistyslehtien vaikuttamismahdollisuuksiin kuitenkin melko luottavaisesti ja kuvaa ammattiyhdistyslehtiä ”monitahoisiksi vaikuttajiksi”. Ay-lehdistö on Henttonen mukaan vaikuttanut aina yhteiskunnan kehitykseen ja murrokseen ja vaikuttaa edelleen. Tästä voi päätellä, että hän näkee ay-lehtien vaikutusmahdollisuudet selvästi laajemmiksi kuin vain oman ammattialan sisäisiksi, ehkä jopa muutakin kuin työmarkkinoita koskeviksi. (Henttonen 1996, 12–15.)

Jyrki Pietilä puolestaan arvioi lehtikirjoituksessaan pääasiassa Akavan ay-lehtiä, ja toteaa, että niistä aivan liian moni on pelkkä ”lehti”, siis tiedoteläpyskä tai pino jotain-kirjoituksia-vain, jotka on typografisin tempuin saatu muistuttamaan etäisesti lehteä. Hän epäilee, että jotkut liitot julkaisevat lehteä vain saadakseen mainita sen toimintakertomuksessaan eivätkä yritäkään panostaa siihen rahallisesti sen vertaa, että sitä voisi tulla oikea lehti. Pietilä näkee ay-lehdissä kuitenkin potentiaalia, ja ennusti vuonna 1991, että 90-luvulla ay-lehti kokee nousukauden. Hän ennusti, että kun uusi teknologia luo liiton johdolle ja kaikkein aktiivisimmille uusia tapoja olla yhteyksissä ja välittää arkisen toiminnan kannalta välttämätöntä tietoa toisilleen, lehdet voivat keskittyä muuhun eli oikeaan journalismiin. Pietilän mukaan kypsä ay-lehti olisi havainnollinen taustoittaja,

moniarvoinen keskustelufoorumi ja jäsenten aktivoija. Se loisi ay-poliittiseen keskustelun esityslistaa sen sijaan että olisi ”tunkkainen brežneviläinen kiertokirje”. (Pietilä 1991, 54–55.)

Jorma Cantell on huomattavasti vähemmän luottavainen. Hän sanoo, että vaikka poliittisten paineiden väistyttyä ay-lehdillä pitäisi olla entistä paremmat mahdollisuudet monipuoliseen journalismiin, ne ovat tulleet vain entistä ”puisevammiksi ja sisäänpäin lämpiävämmiksi”. Esimerkiksi jäsenistölle tärkeitä EU-asioita ei Cantellin mukaan käsitellä juuri lainkaan. Jopa Ahjo, joka aikaisemmin on saanut kiitosta, on Cantellin mukaan näivettynyt jäsenmonisteeksi. Sen sijaan Palkkatyöläistä ja paria muuta lehteä Cantell kehuu. Osan ongelmista selittää Cantellin mukaan resurssipula, osan se, etteivät ay-lehtien toimittajat saa tehdä journalismia rauhassa vaan ovat jatkuvasti julkaisijaliiton tarkkailun ja jopa sensuurin alla. Esimerkiksi kunnon keskustelua ei synny, koska liiton linjan vastaisia mielipiteitä ei saa esittää. Cantell puhuu kuitenkin enimmäkseen lehtien lukuarvosta ja journalismin hyvydestä tai huonoudesta eikä niinkään erittele niiden kykyjä vaikuttaa yhteiskunnallisesti. (Cantell 2004, 12–13.)

3.4 Yhteenveto lähtökohdista

Ennen kuin siirryn tässä tutkimuksessa empiiriseen vaiheeseen ja yritän itse sanoa, mikä ammattiyhdistyslehtien suhde politiikkaan näyttäisi olevan, on tarpeen perustella, miksi minä puhun ay-lehdistä yhtä aikaa sanomalehdistön kehityslinjojen kuvailun kanssa. Nehän eivät ole sanomalehtiä minkään mittarin mukaan, sillä ne jaetaan ilmaiseksi ihmisille järjestön jäsenyyden mukaan ja ne ilmestyvät yleensä harvakseltaan, ja kuten edeltä käy ilmi, niiden oma paikka on hyvän aikaa ollut haussa. Pitäisikö ammattiyhdistyslehtiä koskevaa tutkimusta mieluummin taustoittaa vain puhumalla organisaatioviestinnästä? Mielestäni edellä mainitut asiat lehdistön yleisestä kehityksestä ja poliittisesti sitoutumattoman päivälehdistön voittokulusta ovat kuitenkin tärkeitä juuri siksi, että ainakin Hallinin ja Mancinin kertoman perusteella ammattiyhdistysten lehdet ovat aikaisemmin olleet nimenomaan osa sitä mediajärjestelmää, joka kävi yhteiskunnallista keskustelua. Myös esimerkiksi Pasanen (1975) ja Erkkola (1978) lukivat ay-lehdet osaksi työväenlehdistöä, vaikkakaan eivät sen vaikutusvaltaisimmaksi osaksi. Siksi uskon, että vaikka ay-lehtien ulkoinen muoto olisi minkälainen tahansa, olisi edelleen mahdollista, että ne olisivat osa yhteiskunnallisesti keskustelevaa ja vaikuttavaa lehdistöä, tai ainakin niiden pyrkimys voi hyvin olla sensuuntainen.

Henttosen ja Pietilän kirjoitukset vahvistavat, että potentiaalia ainakin on. Potentiaalın puolesta puhuu moni muukin asia. Ensinnäkin ay-liike on joskus kokenut tarpeelliseksi perustaa oman päivälehden, mutta muiden työväenlehtien katsottiin korvaavan sen. Nyt, kun työväenpuolueiden lehdet eivät enää vakuuta levikillään, liittojen omien lehtien voisi kuvitella olevan tärkeitä ay-liikkeen äänitorvia myös yhteiskunnallisessa keskustelussa – tai ainakin tällainen ajattelu olisi mahdollista. Toisekseen ay-lehdet myös uutisoivat käsittääkseni hyvin pitkälti samantyyppisiä aiheita kuin sanomalehdistö. Jos näin on, jo pelkästään se mielestäni oikeuttaa ajattelemaan niitä osana tai mahdollisena osana lehdistökenttää eikä vain organisaatioviestinnän välineinä. Jos ay-lehdet kirjoittavat yhteiskunnan uutisista, niillä on käsittääkseni myös samalla mahdollisuus ottaa niihin kantaa, esittää ne omasta näkökulmastaan ja osallistua niistä käytävään keskusteluun aivan samaan tapaan kuin sanomalehdilläkin. Kolmanneksi, ja edellisen vahvistukseksi, monen suuren liiton lehden levikki on automaattisesti niin laaja, että niillä on samat mahdollisuudet osallistua keskusteluun ja ajaa poliittisia kysymyksiä eteenpäin kuin poliittisen lehdistön aikaan oli monilla sanomalehdillä. Itse asiassa suurimpien liittojen lehtien levikit ovat niin suuria, että maakuntalehdet jäävät kirkkaasti taakse, nykyisistä puolueiden lehdistä puhumattakaan.

Edellä kuvattu kertoo myös ristipaineista, joita oletan ammattiyhdistyslehdillä olevan suhteessa yhteiskunnallisiin aiheisiin ja kannanottoihin. Ensinnäkin niitä julkaiseva ay-liike on ollut Suomessa perinteisesti vahva poliittinen vaikuttaja, mutta sen asema yhteiskunnassa ei ole enää yhtä selvä kuin ennen. Siihen ja etenkin sen tapaan osallistua kohdistuu monia uudistuspaineita niin ulkoa kuin sisältä. Toisekseen ay-lehtien oma paikka mediakentässä voi olla haussa, koska erilaisten sosiaalisten ryhmien äänitorvina toimineet tiedotusvälineet ovat joutuneet marginaaliin. Ammattiyhdistyslehtiä voi kuitenkin myös olettaa koskevan samantyyppiset kaikkien miellyttämisen vaatimukset kuin sitoutumattomia sanomalehtiä, vaikkakin eri syystä. Onhan ammattiliittojen yksi keskeisimmistä haasteista se, miten onnistutaan tarjoamaan jotakin kaikille hyvin eri tavoin suuntautuneille jäsenille.

Edellä selvisi myös, että sitoutumattominaakaan itseään pitävät lehdet eivät ole puoluepoliittisissa kysymyksissä täysin puolueettomia vaan neutraaliuden vaatimus on usein vain teoriaa. Tämä antaa hyvän syyn uskoa, että ammattiyhdistyslehdetkään eivät pysty pysymään erossa kaikista puoluepoliittisista linjavalinnoista, vaikka jäsenistön enemmistö vierastaakin liittojen sidoksia puolueisiin. Ainakin 70-luvulla tasapainoilu puolueiden suosimisessa on ollut hankalaa.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimusongelma

Aiemmin olen kertonut ensinnä ammattiyhdistysliikkeen haasteista, sen poliittisuudesta ja roolista yhteiskunnassa ja toiseksi median poliittisuudesta muun muassa puolue- ja muiden sidosten ja neutraalin uutisoinnin näkökulmista. Seuraavaksi tässä tutkimuksessa tarkoitus on mennä näiden teorioiden leikkauspisteeseen ja selvittää ammattiyhdistyslehtien poliittisuutta. Pääkysymykseni on, onko ammattiyhdistyslehdissä politiikkaa sanan laajassa ja suppeassa merkityksessä. Kysyn, kokevatko ammattiyhdistyslehdet tehtäväkseen keskittyä omaan alaansa ja omien jäsentensä edunvalvontaan vai käsittelevätkö ne myös laajemmin yhteiskunnallisia kysymyksiä ja päätöksentekoa. Erityistä merkitystä on käsittelytavalla: ottavatko lehdet poliittisiin asioihin kantaa tai suhtautuvatko ne politiikan toimijoihin puolueellisesti?

Vastaamalla kysymyksiin ammattiyhdistyslehtien poliittisuudesta on mahdollista arvioida laajemmin niiden roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa ja nykyisessä mediakentässä. Ovatko ne pelkästään järjestöjen jäsenlehtiä, neutraaliuteen pyrkiviä työelämän uutislehtiä vai aktiivisia ay-liikkeen edustajia yhteiskunnallisessa keskustelussa?

4.2 Aineisto

Tutkittaviksi lehdiksi valitsin Metalliliiton Ahjon ja Palvelualojen ammattiliiton PAM-lehden. Lehdet ovat liittojen jäsenlehtiä, ja ne lähetetään ilmaiseksi kaikille jäsenille. Valintaan vaikutti ensinnäkin se, että molemmat lehdet ovat suurten ammattiliittojen julkaisemia ja siksi lukijamääriltään ammattiyhdistyslehdistön merkittävimmästä päästä. Toisekseen lehtien takana olevat liitot ovat keskenään monella tavalla hyvin erilaisia (katso tarkemmin luku 2.X), mikä tekee Ahjon ja PAM-lehden vertailemisen keskenään kiinnostavaksi. Merkittävin yhtäläisyys lehtien välillä puolestaan on se, että niiden molempien julkaisijat ovat osa SAK:laista ammattiyhdistysliikettä. Pidän tätä tutkimuksen kannalta myönteisenä asiana, sillä uskon ammattiyhdistysliikettä kohdanneiden muutosten ja muutospaineiden kohdistuvan Suomessa eniten

nimenomaan SAK:hon ja sen jäsenliittoihin. SAK edustaa Suomessa työväenliikettä perinteisimmillään, se on mielestäni saanut julkisuudessa keskusjärjestöistä poliittisimman ja ”ärhäkkäimmän” leiman ja sen yhteydet politiikkaan ja vasemmistopuolueisiin ovat olleet ja ovat yleisesti tiedossa. SAK on se, joka toimii esimerkitapauksena silloin, kun puhutaan ay-liikkeen liian suuresta vallasta. Näin ollen SAK-taustaisten ammattiyhdistyslehtien tutkiminen tuntuu mielestäni hedelmällisimmältä.

Aineisto käsittää yhteensä 6 Ahjoa ja 6 PAM-lehteä ajoilta 13.2.2003–14.3.2003 ja 6.11.2003–5.12.2003. Ensimmäinen ajanjaksoista on valittu siksi, että se edelsi maaliskuun eduskuntavaaleja. Toinen ajanjakso on valittu satunnaisesti kauempaa vaaleja, jotta analyysissä olisi mahdollista tarkastella lehtien reagoimista eduskuntavaaleihin verrattuna ”normaaliin” aikaan.

Analyysissä ovat mukana kaikki toimitukselliset jutut lukuun ottamatta joka lehdessä olleita muutamaa ruotsinkielistä artikkelia. Nämä jäävät pois, koska ne ovat usein suoria tai lähes suoria käännöksiä suomenkielisistä jutuista, jotka ovat mukana analyysissä jo muutenkin. Analyysistä pois jäävät myös työttömyyskassojen ja ammattiliittojen omat tiedotukset, jotka tulkitsem enemmän ilmoituksiksi kuin toimituksellisiksi jutuiksi. Samoin ajattelen eduskuntavaaleja edeltäneistä ammattiliittojen omien eduskuntavaaliehdokkaiden esittelysivuista: aukeaman verran kuvia ja nimiä ilman sen kummempaa toimituksellista panosta on enemmän (ilmainen) vaalimainos tai ilmoitus kuin juttu. Aineistossa on yhteensä 389 juttua.

4.3 Menetelmä

Millä tavoin kysymykseen ammattiyhdistyslehtien sisältöjen poliittisuudesta sitten pystyy vastaamaan? Ensimmäinen asia, joka pitää selvittää, on tietenkin se, käsitelläänkö lehdissä ylipäättäen poliittisia aiheita vai ei. Sen lisäksi lähdessäni tässä tutkimuksessa siitä, että niin neutraaliksi tarkoitettu uutinen kuin tarkoituksella kantaaottava mielipidekirjoituskin voi sisältää runsaasti eriasteisia kannanottoja tai arvotuksia, vaikka niitä ei olisikaan ääneen lausuttu. Ne pitää vain pystyä tekstistä erottamaan. Välineitä tähän tarjoavat esimerkiksi Liisa Tiittula (1989) ja Kent Asp (1982).

Tärkeimpiä paikkoja, joissa piiloarvovalintoja voi huomata, on näkökulmien valinta. Merkitystä on ensinnäkin sillä, mitä asioita yleensä uutisoidaan ja toisekseen sillä, kenen tai minkä ja millainen näkökulma siihen otetaan. Tiittula esittelee lukuisin esimerkein, miten näkökulman valinta voi näkyä sanavalinnoissa: on eri asia puhua kansalaissodasta kuin vapaussodasta, mielenosoituksesta kuin elämöinnistä. Otsikossa voidaan nostaa esiin, miten junamiesten lakko kiusasi matkustajia tai miten lakko on junamiesten ainoa keino saada äänensä kuuluviin. Kannanotto aiheeseen voi näkyä myös esimerkiksi arvottavien ilmauksien muodossa. Suoria arvottavia ilmauksia esiintyy uutistekstissä harvoin, mielipideteksteissä sitäkin useammin. Suorien arvottavien kannanottojen ja puhtaasti informaatiota tarjoavien väliin mahtuu kuitenkin uutistekstissäkin joukko informatiivisia ilmauksia, joissa kannanotto näkyy hienovaraisemmin sanavalinnoilla. Teksti voi esimerkiksi kertoa, että Frans Josef Strauss kuoli tai että Länsi-Saksan voimahahmo on poissa. (Tiittula 1989, 4–11.)

Aiheiden ja käsittelytavan valinnan lisäksi tekstin kantaottavuus tai puolen valinta voi näkyä siinä, mitä asiaan liittyviä tahoja se päästää ääneen ja millä tavoin näihin suhtaudutaan. Muiden muassa Kent Asp on tutkinut lehtien kannanottoja politiikkaan sen perusteella, miten nämä suhtautuvat politiikan eri toimijoihin. Asp erotti poliittisia puolueita koskevia uutisia käsitellessä tutkimuksessaan erityisesti aktiivisen ja passiivisen toimijuuden. Puoluelehdet kohtelivat Aspin mukaan omia poliitikkojaan selvästi useammin aktiivisina toimijoina, jotka siis pääsevät itse ääneen, ja muita passiivisina, muiden kommentoimina – tämä kertoo siitä, että aktiivinen ääneen päästäminen kertoo selvästi useammin lehden myötäsukaisesta suhtautumisesta toimijaan. Lisäksi Asp erotteli, liitettiinkö toimijaan positiivisia tai negatiivisia lausumia, arvioita tai asiayhteyksiä vai esiintyikö hän neutraalissa yhteydessä. (Asp 1982, 147–154.)

Tässä tutkimuksessa lähestyn aiheitani määrällisen sisällönanalyysin avulla. Olen päätenyt Tiittulan (1989) ja Aspin (1982) tekstien avustuksella neljään pääkysymykseen, jotka jakautuvat luokitusrungossa yksityiskohtaisemmiksi alakysymyksiksi. Nämä neljä pääkysymystä ovat:

- Mitä aiheita lehdet käsittelevät?
- Millä tavoin aiheita käsitellään: otetaanko niihin kantaa ja käsitelläänkö niitä muutenkin kuin oman jäsenistön kannalta?
- Ketkä toimijat jutuissa päästetään ääneen?
- Miten toimijoihin suhtaudutaan?

Kahta ensimmäistä pääkysymystä varten luokittelurungossani on muuttujia, joissa havaintoyksikkönä toimii juttu. Jutuiksi tulkitseen kaikki tekstit, joilla on oma otsikko, lukuun ottamatta faktalaatikoita. Kainalojutut ansaitsevat mielestäni tulla luokitelluiksi itsenäisinä juttuina siksi, että niiden aihe tai ainakin näkökulma on useimmiten eri kuin pääjutussa ja ne myös usein luetaan itsenäisinä juttuina. Faktalaatikoilla ei näitä ominaisuuksia ole, joten pidän niitä enemmän pääjuttunsa osina, joita ei voi irrottaa erilleen.

Aiheiden luokittelun aloitan jakamalla jutut poliittisiin, yhteiskunnallisiin, jäsenten edunvalvontaan liittyviin, liiton sisäisiin asioihin liittyviin ja muihin sen mukaan, mitä pääosa jutusta edustaa. Tässä tutkimuksessa aihepiiriltään poliittisia ovat jutut, jotka käsittelevät politiikkaa sanan arkimerkityksessä: päätöksentekoa, puolueita, vaaleja jne. Poliittisia ovat myös jutut, jotka käsittelevät jotakin yhteiskunnallista kysymystä päätöksenteon kannalta. Yhteiskunnallisiksi luokitellaan vastaavasti ne jutut, jotka käsittelevät yhteiskunnallisesti laajasti merkittävää kysymystä mutta eivät politiikan päätöksenteon kannalta. (Ks. luku 3.1.) Esimerkiksi tupakkalakia käsittelevä juttu on poliittinen, jos siinä puhutaan lain valmistelutyöstä tai laista sinänsä poliittisen päätöksenteon tuloksena. Yhteiskunnallinen tupakkalakijuttu on silloin, jos puhutaan siitä, miten laki käytännössä toteutuu tai miten se koetaan.

Sen sijaan jos ravintolatupakointia käsitellään ainoastaan ravintolan työntekijöiden työturvallisuuskysymyksenä, luokittelen jutun jäsenten edunvalvontaan liittyväksi. Juttu ”putoaa” yhteiskunnallisten ryhmästä jäsenten edunvalvontaan silloin, kun aihetta ei enää voi pitää laajasti merkittävänä yhteiskunnallisena kysymyksenä vaan se on merkittävä lähinnä vain kyseisen ammattiliiton jäsenten kannalta. Esimerkiksi yksittäisten työpaikkojen kiistat, siivoojien hankalat työasennot tai vedon torjuminen metallialojen työpaikoilla kuuluvat jäsenten edunvalvontaan liittyviin juttuihin. Myös sellaiset työntekoon liittyvät jutut, jotka saattavat olla merkittäviä kaikille palkansaajille mutta jotka eivät kuitenkaan ole yhteiskunnallisesti merkittäviä kysymyksiä, menevät jäsenten edunvalvonta -luokkaan. Esimerkiksi turvakenkien käyttö, lomarahojen maksamisen laskukaavat tai osittaisen hoitovapaan käyttömahdollisuudet ovat tärkeitä asioita hyvin monen ihmisen elämässä, mutta yhteiskunnallisina kysymyksinä en niitä tässä pidä.

Rajatapauksissa aiheen käsittelytapa voi vaikuttaa aihealueen luokitteluun. Esimerkiksi kiire työpaikalla voi olla yhteiskunnallinen kysymys, jos jutussa pohditaan nykypäivän työelämän kiireisyyttä yleensä, mutta jäsenten edunvalvontaan liittyvä, jos puhutaan ainoastaan johonkin tiettyyn ammattiin tai työpaikkaan liittyvästä kiireestä. Samoin esimerkiksi osa-aikaeläke voi olla

yhteiskunnallinen kysymys tai jäsenten edunvalvontaan liittyvä aihe käsittelytavan laajuudesta riippuen. Jotkin aiheet, kuten osa-aikatyö tai kauppojen sunnuntaiaukiolo, ovat kuitenkin niin selvästi laajasti merkittäviä ja paljon puhuttuja yhteiskunnallisia kysymyksiä, että niitä ei tipauta edunvalvontaluokkaan edes se, että juttu keskittyy aiheeseen enimmäkseen esimerkiksi kaupan alan työntekijöiden kautta. Tämä ratkaisu vaikuttanee saataviin tuloksiin, mutta on silti mielestäni paikallaan: tuntuisi hölmöltä luokitella sunnuntaiaukioloa koskeva juttu ei-yhteiskunnalliseksi vain siksi, että lehti on valinnut aiheeseen omaa jäsenistöään kiinnostavan näkökulman. Eri asia on tietenkin se, jos sunnuntaiaukioloa käsitellään pelkästään tietyn työpaikan ongelmana ilman, että työpaikka toimii edes esimerkkitapauksena laajemmassa keskustelussa.

Liiton sisäisiin asioihin lasken esimerkiksi henkilövalinnoista tai ammattiosastojen toiminnasta kertovat jutut. Liiton omista tapahtumista kertovat jutut lasken tähän luokkaan silloin, kun itse tapahtuma on pääasia. Sen sijaan esimerkiksi liittokokouksessa tehty kokousedustajien haastattelu, jossa mielipiteet ovat pääasia, ei kuulu tähän luokkaan. Luokkaan muut kuuluvat kaikki loput jutut, esimerkiksi kulttuuri- ja vapaa-aikajutut ja työhön liittyvät jutut, jotka eivät ole yhteiskunnallisia eivätkä edunvalvontajuttuja. Esimerkiksi juttu hyvästä asiakaspalvelusta tai Metalliliiton toimitsijan vapaa-ajan harrastuksesta voisi kuulua tähän luokkaan.

Kun jutun aihealue on määritelty, merkitsen poliittisista ja yhteiskunnallisista jutuista vielä tarkemman aiheen. Aiheita merkitään kustakin jutusta vain yksi, joten luokitelluksi tulee pääaihe sen mukaan, mistä jutussa puhutaan eniten ja/tai mikä on nostettu kärkeen ja otsikkoon. Aiheluokat ovat syntyneet aineistolähtöisesti niin, että olen merkinnyt aiheita ylös ja yhdistellyt niitä laajemmiksi luokiksi. Analyysivaiheessa aiheluokat tulevat paitsi määrällisesti analysoiduiksi myös vertailuiksi Metalliliiton ja PAM:n periaateohjelmiin ja julkistettuihin arvoihin.

Jutun käsittelytapaa luokittelen ensinnäkin sen mukaan, otetaanko siinä kantaa aiheeseen, ja toisekseen sen mukaan, keskittyykö juttu vain lehden taustaliiton oman alan asioihin tai laajaan asiaan oman alan kannalta vai ovatko jutut sellaisia, jotka voisivat olla missä tahansa (työelämästä kiinnostuneessa) lehdessä. Tyylin kantaottavuuden huomioon ainoastaan poliittisista ja yhteiskunnallisista jutuista, sillä on tutkimuksen kannalta epäolennaista, otetaanko esimerkiksi pilkkikilpailuista kertovassa jutussa aiheeseen kantaa. Juttu luokitellaan kuvailevaksi, jos siinä ei esitetä merkittävästi mielipiteitä niin, että syntyisi dialogia tai yksipuolisen kannanoton tuntua. Juttu voi olla kuvaileva myös silloin, jos siinä esitetään ongelmana jokin sellainen asia, jonka ongelmallisuudessa ei ole mitään kiistanalaista. Jos esimerkiksi esitetään yleisesti tunnettujen

faktojen valossa kummemmin asiaa polemisoida, että Kiinassa ammattiyhdistysliike on marginaalissa ja vaikeassa asemassa, se ei vielä sinänsä ole kannanotto vaan puhdas selostus tilanteesta, joka ei tule kenellekään yllätyksenä. Jos taas jutussa tulee esiin useita mielipiteitä, joista voi olla montaa mieltä, ilman, että mikään mielipiteistä pääsee täysin selvästi jyräämään muut, juttu on pohdiskelua. Näistä luokista yhdessä voidaan käyttää sanaa neutraali: kummassakaan teksti ei saa sisältää sellaisia arvottavia ilmauksia tai näkökulman valintoja, jotka ohjaavat tulkinnan aiheesta selkeästi yhteen suuntaan. Kantaottavaksi jutun luokittelen silloin, kun koko teksti tuntuu sana- ja näkökulmavalinnoissaan olevan aiheesta tiettyä mieltä tai kun yksi mielipide näennäisen dialogisessa jutussa saa selvästi polkea muut alleen. Kun kantaottavuuden aste on määritelty, merkitään kaikki ne tahot, jotka mielipiteitä esittävät. Käsittelytapaan liittyvistä muuttujista viimeisenä on näkökulman laajuus, ja se merkitään kaikista jutuista.

Seuraavaksi siirryn toimijakohtaisiin muuttujiin, joiden havaintoyksikkönä on toimija. Toimija tarkoittaa tässä tutkimuksessa henkilöä tai organisoitua ryhmää, joka saa jutussa jonkinlaisen roolin joko puhumalla itse tai olemalla selostuksen, kuvailun tai kommentoinnin kohteena. Toimijaksi luokittelulle on tässä tutkimuksessa seuraavat rajat:

1. Toimija ei voi olla epämääräinen ryhmä ihmisiä vaan sillä pitää teoriassa pystyä olemaan oma kanta johonkin asiaan. Rajausta helpottaa ajatuskuvio siitä, voisiko taho edes teoriassa lähettää toiminnastaan tai ajatuksistaan tiedotteen. Esimerkiksi hallitus, SDP, Snellman Oy tai Karjala takaisin ry. voisivat näin tehdä, joten ne voivat myös olla toimijoita, mutta ”suomalaiset”, ”kunnat” tai ”asunnottomat” eivät. Tämä ratkaisu aiheuttaa valitettavasti sen, että lehtien suhtautuminen esimerkiksi ”oikeistolaisiksi” nimettyyn ryhmään jää huomioimatta. Toisenlainen menettely olisi kuitenkin tuonut kohtuuttomasti lisävaivaa siihen nähden, että ylivoimaisesti suurin osa näin saatavasta materiaalista olisi ollut epäoleennaista tietoa siitä, miten lehti suhtautuu esimerkiksi vartijoihin, hitsaajiin, naapureihin jne. Myös yksittäisen ihmisen täytyy olla nimetty, jotta häntä voi pitää toimijana. Ainoa poikkeus ovat yleisönosastokirjoitukset: vaikka kaikissa ei kirjoittajan oikeaa nimeä olekaan, kirjoittajia voi silti melko todistettavasti pitää oikeina lihaa ja verta olevina toimijoina. Epämääräisesti nimetty taho voi päästä toimijaksi myös, mikäli on selvää, ketä ilmaisulla tarkoitetaan. Esimerkiksi ”kansanedustajat” ja ”työnantajat” voivat olla toimijoita silloin, kun selvästi viitataan eduskuntaan ja työnantajiin työmarkkinaosapuolena, siis organisoituihin ryhmiin. Jos taas yhden toimijan eri osia on tekstissä useita, esimerkiksi Metalliliitto ja liiton hallitus, toimija koodataan vain kerran.

2. Toimijalla on jutussa rooli toimijana, eikä pelkkä maininta tee kenestäkään luokitteluun kelpaavaa toimijaa. Esimerkiksi lauseessa ”USA:n ei pitäisi iskeä Irakiin” toimija on USA, ei Irak, joka ei tässä sen enempää itse toimi kuin ole kuvailtuna, selostettuna tai kommentoitunakaan. Lauseessa ”PAMin pitäisi ajaa enemmän siivoojien asioita” PAM on toimija, lauseessa ”Olen aina kuulunut PAMiin” ei. Lauseessa ”Liettua hyötty EU-jäsenyydestä” Liettua on toimija, lauseessa ”Liettuassa ammattiyhdistysliikkeellä on haasteita” ei. Samalla tavalla yritys on toimija vain silloin, kun se itse toimii tai on kuvailtuna, selostettuna tai kommentoituna, ei silloin, kun se esiintyy vain jonkun ihmisen työpaikkana. Ero käy ilmi esimerkiksi lauseista ”Snellmanilla on aina tehty töitä kolmessa vuorossa” ja ”Snellman aikoo markkinoiden suurimmaksi”. Nyrkkisääntönä sille, onko toimija jutussa tarpeeksi suuressa roolissa päästäkseen luokitelluksi, pidän kahden lauseen sääntöä: toimijaan kiinteästi liittyviä lauseita on vähintään kaksi, ja vähintään toisessa toimija on lauseen subjektina tai muuten selvästi toimijamaisessa roolissa. Muuten selvästi toimijamainen rooli voi olla silloin, kun esimerkiksi Metalliliitosta puhutaan jatkuvasti ilman sen subjektina oloa: ”Metalliliitossa on mielestäni vikana se ja se, Metalliliittoa kohdellaan julkisuudessa niin ja niin” jne. Poikkeus tulee kyseeseen silloin, kun juttu on niin lyhyt, että yksikin lause on prosentuaalisesti paljon, tai kun toimija on nostettu näkyvästi esiin otsikossa. Muulloin yhden lauseen maininta tai oleminen esimerkiksi luettelon yhtenä osana ei riitä. Suora sitaatti sen sijaan riittää aina tekemään tahosta toimijan, vaikka sitaatti olisi lyhytkin.

Kun on päätetty, ketkä ja mitkä ovat tekstissä toimijoita, merkitään, ovatko nämä aktiivisessa vai passiivisessa roolissa eli puhuvatko nämä itse vai ovatko kohteina. Sen jälkeen koodataan toimijan sukupuoli ja puoluekanta. Puoluekantaa ei välttämättä tarvitse tekstissä mainita, jotta se tulisi koodattua, mutta tällöin sen täytyy olla aivan yleisessä tiedossa, kuten esimerkiksi kansanedustajilla. Virkamiesten tai ammattiliittojen työntekijöiden puoluekannan merkitsen vain, jos se mainitaan. Ensinnäkin nämä puoluesidokset ovat usein enemmän tai vähemmän sisäpiiritietoa ja toisekseen katson, että esimerkiksi Erkki Vuorenmaan puoluekannan koodaaminen tuottaa järkeviä tuloksia vain silloin, kun se nimenomaan mainitaan eli silloin, kun sillä on lehden itsensäkin mielestä merkitystä.

Seuraavaksi merkitään toimijan taustaryhmä sen mukaan, mitä hän jutussa ensisijaisesti edustaa. Esimerkiksi poliitikon taustaryhmä voi olla eduskunta, hallitus tai puolue sen mukaan, minkä edustajana häntä jutussa käsitellään. Yrittäjä puolestaan voi saada taustaryhmäkseen joko yritykset tai tavalliset ihmiset riippuen siitä, kerrotaanko hänestä yrityksensä edustajana vai vaikkapa melonnan harrastajana. Taustayhteisöjä luokiteltaessa ei erotella, onko toimija osa ryhmäänsä vai

nimenomaan koko ryhmä: keskustan puheenjohtajana esitelty toimija saa taustaryhmäkseen ”puolueet” samoin kuin myös keskusta itse. Ammattiliittojen työntekijät ja hallituksen jäsenet saavat itsestään selvästi taustaryhmäkseen ammattiliiton, mutta liittojen muut aktiivit, kuten luottamusmiehet, ovat mielestäni lähempänä tavallisia jäseniä. Tavallinen luottamusmies edustaa ehkä liittoa työpaikallaan, mutta julkisuudessa hän ei sitä tee.

Viimeiseksi toimijoille merkataan arvo +1, 0 tai -1 sen mukaan, millaisen kohtelun he tai ne saavat. Oletusarvona luokittelussa on 0, neutraali tai monipuolinen suhtautuminen. Tällöin toimijaa ei arvoteta juuri mitenkään tai häntä sekä kritisoidaan että puolustetaan tai hän saa itse puolustaa itseään. +1 tarkoittaa selvästi hyvää kohtelua ja -1 vastaavasti selvästi huonoa kohtelua. Tämä yhdistettynä toimijan aktiivisuuden/passiivisuuden merkitsemiseen on eräänlainen yksinkertaistus Holmbergin (2004) kehittämästä alun perin Aspin (1982) lanseeraamasta suhtautumisindeksistä. Holmberg arvioi toimijoiden saamaa kohtelua asteikolla -1—+2 siten, että aktiivisesta myönteisestä esiintymisestä tulee arvo +2, aktiivisesta neutraalista +1, aktiivisesta kielteisestä 0, passiivisesta myönteisestä +1, passiivisesta neutraalista 0 ja passiivisesta kielteisestä -1. Tässä mallissa on mielestäni kuitenkin ongelmia. Minun on vaikea ymmärtää, miksi esimerkiksi aktiivinen neutraali esiintyminen (”Asia kaipaa mielestäni muutosta”, Lipponen sanoo.”) ja passiivinen myönteinen (”Lipponen on yksi aikamme taitavimmista ja älykkäimmistä poliitikoista.”) olisivat keskenään samanarvoisia. On myös muita tilanteita, joissa aktiivisuuden/passiivisuuden sitominen näin tiukasti yhteen ei ole mielestäni tarkoituksenmukaista, ja siksi olen päättänyt käsittelemään niitä erillään. Jaan kuitenkin Holmbergin ja Aspin näkemyksen siitä, että aktiivinen rooli jutussa on *useimmiten* toimijan kannalta edukkaampi kuin passiivinen.

5 JUTTujen ANALYYSI: POLIITTISUUTTA OMALLA MAAPERÄLLÄ

5.1 Juttujen määrät ja tyypit

Aineistossani on yhteensä 389 juttua. Niistä selvästi suurempi osa oli PAM-lehden juttuja, peräti 62 prosenttia. Tämä johtuu siitä että vaikka lehtiä valittiin sama määrä ja sivumäärätkin olivat lähellä toisiaan, PAM-lehteä painetaan suuremmassa koossa. Se on myös jonkin verran pirstaleisemmän oloinen, eli pieniä juttuja on enemmän. Tämä näkyi myös jaettaessa juttuja ryhmiin koon mukaan: enemmistö pieniksi luokitelluista jutuista oli PAM-lehdessä, kun taas enemmistö suurista oli Ahjossa. Tämä aiheuttaa sen, että kun molemmista lehdistä puhutaan kokonaisuutena ja mukana ovat koko aineiston jutut, tuloksessa näkyy jonkin verran enemmän PAM-lehden vaikutus. Käytännössä tällä on merkitystä tämän luvun kahdessa kohdassa: juttujen aihealueista ja näkökulmista puhuttaessa. Huomioin tämän niin, että käsittelen näitä asioita aina myös lehdittäin enkä vain kokonaisuutena. Erot lehtien välillä eivät kuitenkaan näissäkään kohdissa ole niin suuria, että tasaisempi juttujen jakautuminen olisi vaikuttanut kokonaistuloksiin enempää kuin parin prosenttiyksikön verran. Sen sijaan silloin, kun on puhe juttujen tyyliä tai mielipiteiden esittäjiä koskevista tilastoista, juttujen epätasaisella jakautumisella lehdittäin ei ole vaikutusta. Nämä ominaisuudetahan laskin vain poliittisista ja yhteiskunnallisista jutuista, ja niitä kertyi molemmista lehdistä käytännössä saman verran.

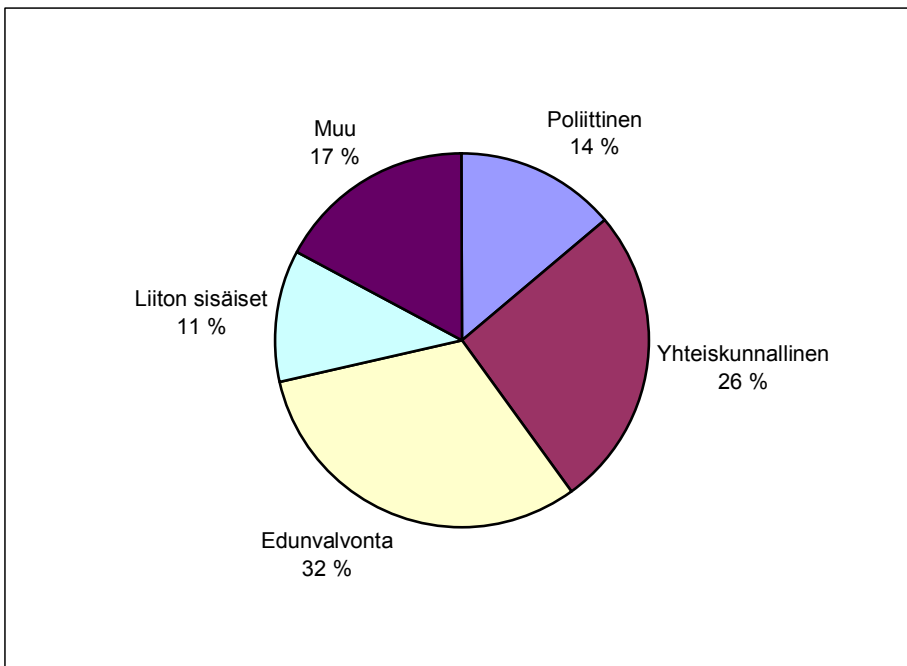
Jutuista enemmistö (55 %) oli loppuvuoden lehdissä. Suurin osa (77 %) kaikista jutuista tuli luokitelluksi keskikokoisiksi, kuten tarkoitus oli. Selvästi pieniä ja selvästi suuria juttuja oli vähemmän (16 % ja 7 %). Yleisin juttutyyppi oli niin ikään odotetusti tavallinen uutinen (59 % kaikista jutuista). Kun tähän osuuteen vielä lisää ihmis- ja työpaikkajuttujen osuudet, voi todeta, perinteisen uutis- ja reportaasityyppisiä juttuja, joita tästä lähtien kutsun perusjutuiksi, oli aineistosta yhteensä lähes kolme neljäsosaa (72 %). Seuraavaksi eniten oli yleisönosastokirjoituksia (14 %).

5.2 Aiheet ja näkökulmat

5.2.1 Edunvalvontaa ja yhteiskunnallisia teemoja

Kun jaoin jutut aihealueen mukaan viiteen eri ryhmään, tulos oli melko tasainen. Eniten oli jäsenten edunvalvontaan liittyviä juttuja, seuraavaksi eniten yhteiskunnallisia aiheita. (Kuvio 1.) Aiheita, joita voi pitää ammattiyhdistysliikkeen ydinalueeseen liittyvinä, edunvalvontaa ja liiton sisäisiä asioita, oli yhteensä selvästi alle puolessa jutuista. Itse asiassa niitä oli lähes täsmälleen sama osuus, noin 40 prosenttia, kuin tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavimpia juttuja, poliittisia ja yhteiskunnallisia. Toisaalta pitää huomata, että varsinaisia politiikkaa koskevia juttuja oli vain 14 prosenttia eli vähemmän kuin sellaisia juttuja, jotka eivät kuuluneet mihinkään edellä mainituista ryhmistä – siis vaikkapa kulttuuria tai asiakaspalvelua koskevia juttuja.

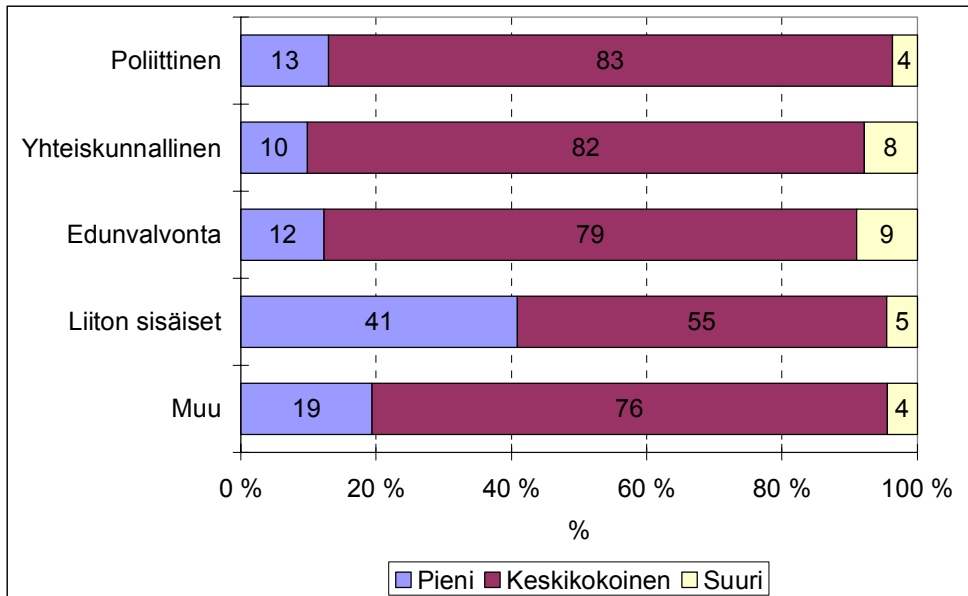
Kuvio 1. Aihealue.

Erityinen huomionarvoinen seikka oli lisäksi se, että vaikka eri aihealueisiin kuuluvat jutut saivat muuten keskimäärin suunnilleen samalla tavalla tilaa, liiton sisäisistä asioista kirjoitettiin selvästi muita aihealueita useammin pienissä jutuissa. Esimerkiksi henkilövalinnoista tehtiin siis harvoin

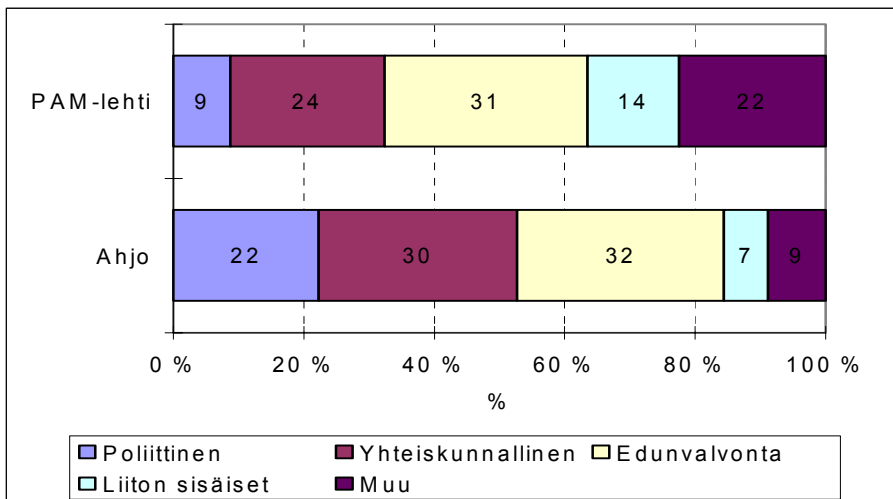
isoja juttuja vaan ne tyydyttiin varsin usein vain toteamaan sivun laidassa. Tämä korostaa sitä, että poliittisten ja yhteiskunnallisten juttujen yhteistä noin 40 prosentin osuutta voi pitää suurena.

Kuvio 2. Juttujen koko aihealueittain.

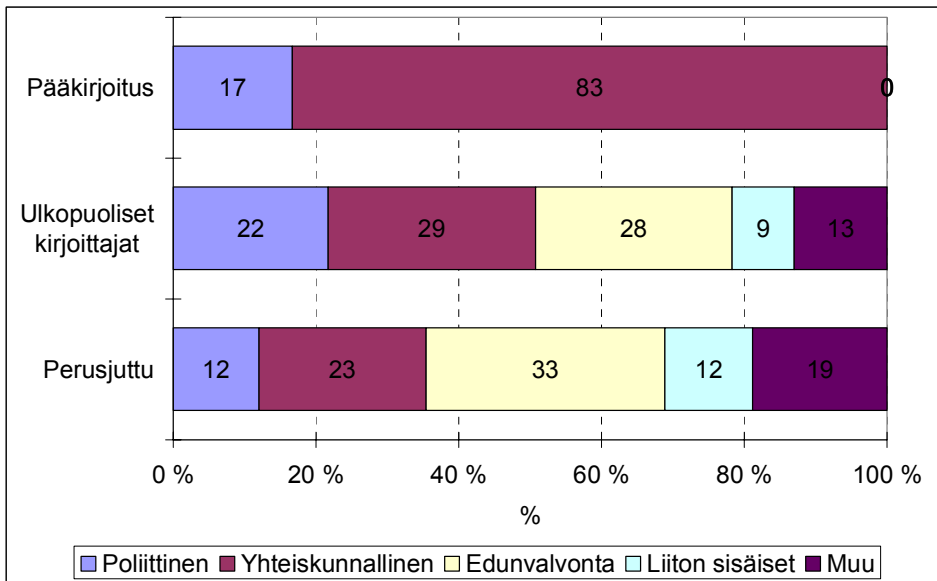
Aihealue on yksi niistä kohdista, joissa on tarpeen huomioida lehtien välillä oleva suuri ero (kuvio 3). Poliittisia juttuja oli Ahjossa selvästi enemmän kuin PAM-lehdessä, suhteessa yli kaksinkertainen määrä. Ahjon kohdalla poliittiset jutut olivat näin yksi kolmesta merkittävimmästä aihealueesta, PAM-lehdestä ei voi sanoa samaa. Mikäli Ahjon ja PAM-lehden juttuja olisi tutkimusaineistossa sama määrä, poliittisten juttujen kokonaisosuus nousisi edellä mainituista 14 prosentista pari prosenttiyksikköä. Myös poliittisten ja yhteiskunnallisten juttujen yhteenlaskettu osuus oli Ahjossa merkittävä, yli puolet, kun taas PAM-lehdessä vastaava osuus oli kolmannes. Vastaavasti PAM-lehdessä painottuivat liiton sisäisistä asioista kertovat jutut ja muut-osastolle kuuluvat usein viihteelliset jutut selvästi Ahjoa enemmän.

Kuvio 3. Aihealue lehdittäin.

Myös juttutyypin vaikutus aihealueen valintaan selvästi (kuvio 4). Pääkirjoituksissa käsiteltiin ainoastaan yhteiskunnallisia ja poliittisia aiheita, ja esimerkiksi liiton sisäiset kysymykset oli jätetty niissä kokonaan väliin. Myös yleisönosastokirjoituksissa ja muissa ulkopuolisten kirjoittamissa mielipideteksteissä nämä aihealueet nousevat selvästi esiin: ne vallitsevat yli puolessa kyseisen juttutyypin teksteistä. Ulkopuolisten kirjoittamissa jutuissa tosin näkyy myös muita aiheita, erityisesti edunvalvontaa, toisin kuin pääkirjoituksissa. Perusjutuissa jako onkin sitten jo tasaantunut niin, että yksikään aihealue ei jää alle 12 prosenttiin. Suurin yksittäinen ryhmä ovat edunvalvontaa käsittelevät jutut, ja muutenkin jako noudattelee kaikkien juttujen yhteenlaskettua jakoa.

Kuvio 4. Aihealueet juttutyypeittäin.

5.2.2 Työtä ja taloutta

Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin niiden juttujen aiheita, jotka luokittelin yhteiskunnallisiksi tai poliittisiksi. Luokittelua tehdessä kävi nopeasti ilmi, että selvästi suosituin aihe niin poliittisissa kuin yhteiskunnallisissa jutuissa oli työ. Yhteiskunnallisista jutuista hyvin selvä enemmistö, yhteensä 65 prosenttia, käsitteli jollakin tavalla työtä (taulukko 1). Tämä tosin ei tarkoita pelkästään arkipäivän työelämään liittyviä asioita, vaan työ on tässä ymmärretty melko laajasti. Siihen liittyvät jutut saattoivat käsitellä esimerkiksi työttömyyttä, kauppojen sunnuntaiaukioloa tai vaikkapa työvoimakoulutusta. Työn lisäksi yhteiskunnallisissa jutuissa merkittävä ryhmä olivat muun muassa talousjutut ja ay-liikettä käsittelevät jutut. Työaiheisista yhteiskunnallisista jutuista yleisimmäksi yksittäiseksi aiheeksi nousi työttömyys ja työllisyys.

Taulukko 1. Yhteiskunnallisten juttujen aiheet.

Aihe	<i>Lkm</i>	%
Työttömyys ja työllisyys	19	19
Työelämä	13	13
Talous	11	11
Työhyvinvointi	10	10
Erityisryhmät ja työ	7	7
Ay-liike Suomessa	7	7
Ay-liike ulkomailla	7	7
Epätavalliset työsuhteet	6	6
Työajat	4	4
Muu työ	4	4
Sosiaaliset asiat	4	4
Ympäristö	3	3
Työvoimakoulutus	2	2
Harmaa talous	1	1
Muu yhteiskunta	3	3
Yht.	102	100

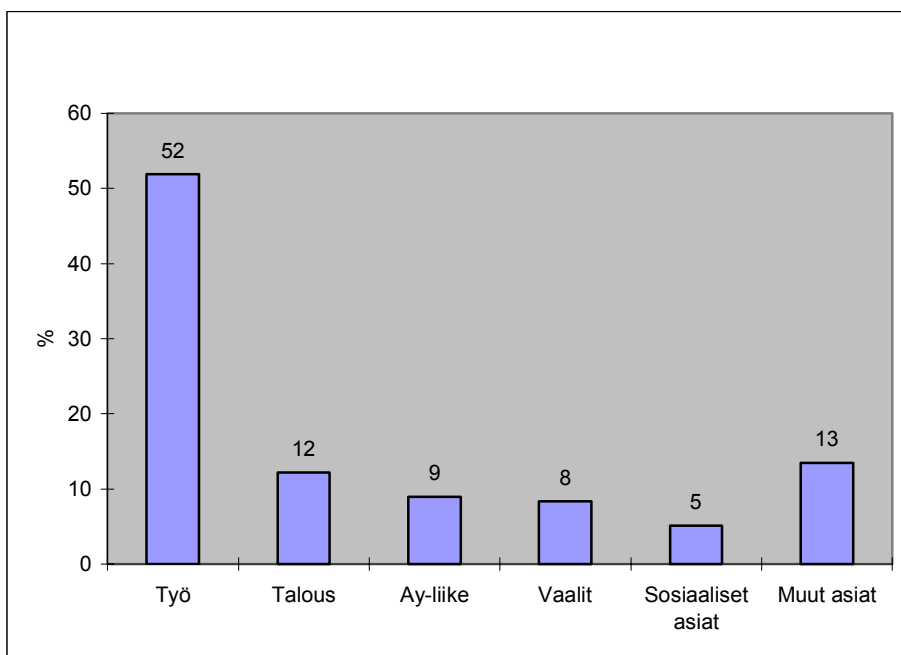
Myös poliittisissa jutuissa suurin aihealue oli työpolitiikka, joskin näissä jutuissa työaiheet hallitsivat huomattavasti vähemmän kuin yhteiskunnallisissa ja työn käsite oli entistä laajempi (taulukko 2). Laskin nimittäin myös tulopolitiikan otsikon ”työ” alle, vaikka sen olisi siihen liittyvine veroratkaisuineen toki voinut katsoa kuuluvan esimerkiksi talouspolitiikkaankin. Valitsemani luokitustapa tuntui kuitenkin järkevimmältä siksi, että tulopolitiikkaa käsiteltiin useimmiten työhön liittyvien asioiden kuten palkkojen näkökulmasta ja näin sen niputtaminen yhteen työpolitiikan kanssa ei tuntunut asiallisesti ottaen vääristävän tuloksia. Valitsemani luokitustavan mukaan reilu neljäsosa politiikkajutuista käsitteli työpolitiikkaa. Seuraavaksi suurimman, lähes samankokoisen ryhmän muodostivat vaalijutut, ja sen perässä tulivat melko tasaisena joukkona muut politiikan lajit.

Taulukko 2. Poliittisten juttujen aiheet.

Aihe	<i>Lkm</i>	%
Työpolitiikka	15	28
Vaalit	13	24
Talouspolitiikka	7	13
Ulko- ja turvpolitiikka	6	11
Sosiaalipolitiikka	4	7
Muu politiikka	9	17
Yht.	54	100

Kun poliittisia ja yhteiskunnallisia juttuja tarkasteli yhdessä, noin puolet kaikista näistä jutuista liittyi työhön (kuvio 5). Määrää voi pitää siinä mielessä suurena, että työjuttujen luokka on selvästi suurempi kuin mikään muu luokka. Toisaalta määrän voi tulkita hyvin pieneksikin: voi pitää yllätyksenä, että ammattiliiton lehdessä vain puolet yhteiskuntaa ja politiikkaa käsittelevistä jutuista liittyi työhön. Noin kymmenesosa niistä käsitteli lisäksi ammattiyhdistysliikettä Suomessa tai ulkomailla (siis muita kuin oman liiton sisäisiä asioita – näitähän ei laskettu yhteiskunnallisiksi eikä poliittisiksi lainkaan), mutta silti yhteensä nelisenkymmentä prosenttia yhteiskunnallisista ja poliittisista jutuista meni ohi ay-lehden kaikkein ilmeisimmistä aiheista.

Kuvio 5. Yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen aiheet aihepiireihin ryhmiteltynä.

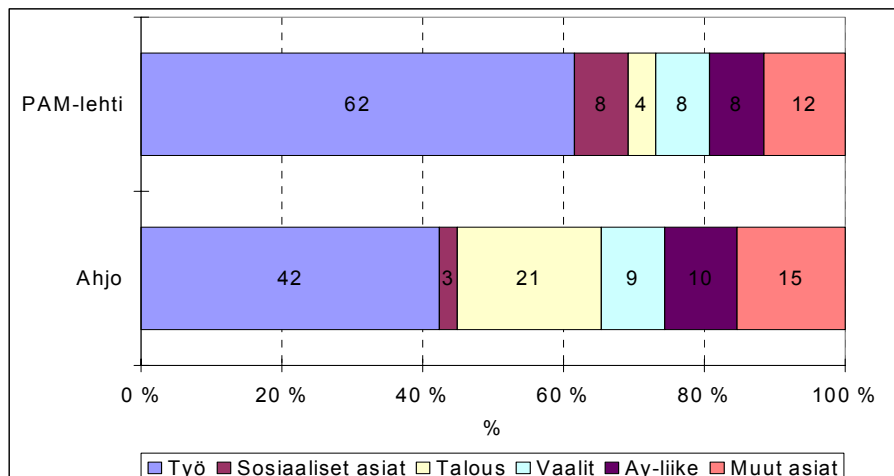

Taulukoita 1 ja 2 tarkemmin katsomalla näkee, millaisia aiheita edellä mainittujen ei-ilmeisten poliittisten ja yhteiskunnallisten aiheiden joukosta löytyi: juttuja oli esimerkiksi eduskuntavaaleista ja melko runsaasti taloudesta, muun muassa inflaatiosta, verotuksesta ja eri teollisuudenalojen näkymistä. Myös sosiaalisista asioista kuten sosiaaliturvasta ja muusta ihmisten arkeen työn ulkopuolella liittyvästä oli artikkeleita. Toisaalta kaikkein epäilmeisimpiä aiheita eli esimerkiksi ympäristöaiheita ja luokkaan ”muu yhteiskunta” kuuluvia yllätysaiheita esiintyi huomattavan vähän. Poikkeus tästä oli ulko- ja turvallisuuspolitiikka, josta tutkimusaikana kirjoitettiin peräti kuusi kertaa. Aihe ei ole kaikkein tyypillisin edes tavallisessa sanomalehdessä, joten sen ei olisi arvannut nousevan millään tavalla merkittäväksi teemaksi ammattiyhdistyslehdessä.

Toisin kuin aihealueen kohdalla, yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen tarkempaa aihetta tarkasteltaessa juttutyypillä ei näyttänyt olevan paljon merkitystä. Huomionarvoista tosin oli, että talous ja vaalit nousivat esiin suhteessa selvästi useammin pääkirjoituksissa kuin muissa juttutyypeissä. Pääkirjoituksista neljä (33 %) käsitteli taloutta ja kaksi (17 %) eduskuntavaaleja, kun kaikki jutut yhteenlaskettuina nämä olivat suhteessa paljon harvinaisempia aiheita (12 % ja 8 %). Koska pääkirjoitusten määrä on kuitenkin niin pieni, tästä ei voi yksinään vetää paljonkaan johtopäätöksiä.

Lehtien välillä oli aiheissa muutama merkityksellinen eroavaisuus (kuvio 6). Ensimmäkin työaiheiden osuus oli suuri myös Ahjossa, mutta kuitenkin selvästi pienempi kuin PAM-lehdessä. Ahjon kohdalla voisi jopa korostaa, että alle puolet ammattiyhdistyslehden jutuista käsitteli työtä, vieläpä siitä huolimatta, että työn määritelmä oli laaja. Toinen selvä ero lehtien välillä näkyy kohdassa ”talous”. Ahjossa talousjutut olivat toiseksi suurin ryhmä, joten talous oli sille selvästi aivan tavanomainen jutunaihe. Sen sijaan PAM-lehdellä talousjuttujen osuus jäi vaatimattomaan neljään prosenttiin, siis selvästi alle muut-osaston tai vaalijuttujen osuuksien.

Kuvio 6. Yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen aiheet lehdittäin aihepiireiksi yhdistettynä.

Vilkaisu aiheisiin periaateohjelmien ja julkistettujen arvojen valossa osoittaa, etteivät jutut olleet irrallaan niistä mutta eivät myöskään niitä kovin lähelläkään. PAMin periaateohjelma keskittyi pitkälti eri tavoin työhön liittyviin asioihin (ks. luku 2.3), ja näin näytti olevan PAM-lehden jutuissakin. Toisaalta PAMin ohjelmassa oli myös pitkäkö luku, joka käsitteli hyvinvointiyhteiskuntaa ja palveluita ja puolusti vahvasti kuntien omaa palvelutuotantoa. Siinä puhuttiin myös oikeudesta kohtuuhintaiseen asumiseen ja toimivaan joukkoliikenteeseen. Mikään

näistä yksittäisistä teemoista tai edes hyvinvointiyhteiskunta kokonaisuutena ei noussut PAM-lehden juttujen aiheista esiin juuri millään tavalla. Periaateohjelman suuresta peruslinjasta ei siis näytetty poikkeavan mitenkään huomiota herättävästi, mutta sitä ei myöskään pyritty varta vasten yksityiskohtaisesti toteuttamaan. Ahjon kohdalla meno näytti samalta. Aiheet ovat kyllä periaatteessa sellaisia, että ne sopivat liiton arvoihin, mutta esimerkiksi tasa-arvosta, jota varten liitolla on jopa erillinen ohjelma, ei juurikaan kirjoitettu. Sama koskee esimerkiksi ympäristön huomioon ottavaa kestävästä kehityksestä: se mainitaan arvoissa, mutta lehdessä ympäristöjuttuja ei käytännössä ollut. Myös sosiaalipolitiikkaan ja esimerkiksi köyhyyteen lehdissä keskityttiin huomattavan vähän, kun ottaa huomioon, miten paljon sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostettiin arvoissa ja ohjelmissa.

5.2.3 Monipuolisia näkökulmia

Kaikissa jutuissa yhteensä näkökulma jakautui oman alan ja laajemman käsittelyn välillä siten, että oman alan kannalta katsottiin hieman alle puolta jutuista (45 %), laajasta näkökulmasta kolmasosaa (33 %). Lopuissa jutuissa (22 %) käytettiin molempia näkökulmia. Toisin sanoen selvästi yli puolessa kaikista jutuista oli otettu mukaan myös muuta näkökulmaa kuin jäsenten omaan alaan liittyvä. Erityisen paljon muut kuin oman alan asiat pääsivät esiin pääkirjoituksissa (taulukko 3): niistä ylivoimaisesti suurimmassa osassa näkökulma oli joko yhdistetty tai laaja. Ulkopuolisten kirjoittajien jutuistakin selvä enemmistö oli tällaisia, ja lähes puolet niistä ei katsonut asiaansa oman alan näkökulmasta ollenkaan. Perusjutuissa taas jako oli päinvastainen: puolet keskittyi omaan alaan, puolessa oli joko laaja näkökulma tai yhdistetty.

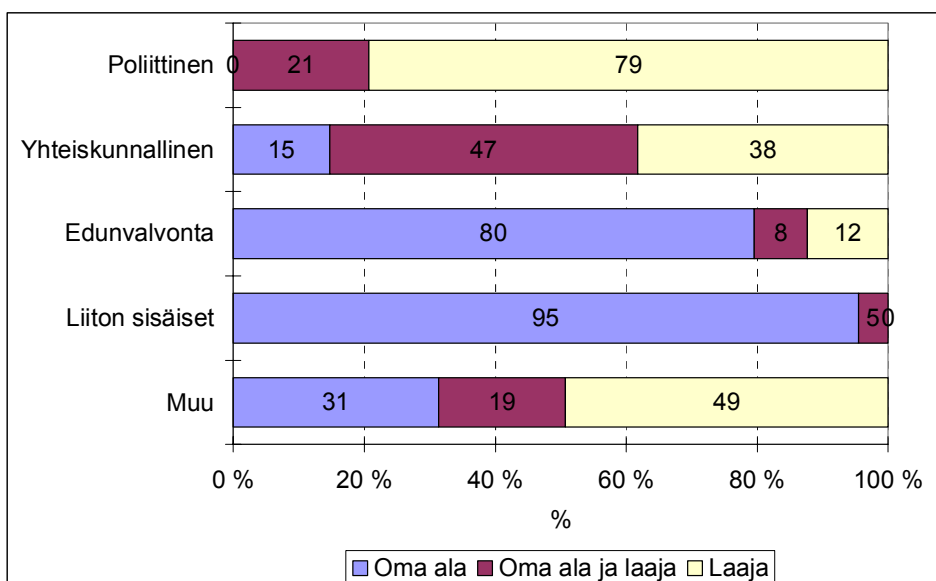
Taulukko 3. Juttujen näkökulmat juttutyypeittäin.

<i>%</i>	<i>Pääkirjoitus</i>	<i>Ulkopuolinen kirjoittaja</i>	<i>Perusjuttu</i>	<i>Yht.</i>
Oma ala	17	35	49	45
Oma ala ja laaja	58	19	21	22
Laaja	25	46	31	33
Yht.	100	100	100	100
N	12	69	307	388

Suhteessa selvästi eniten laajaa näkökulmaa esiintyi aihealueeltaan poliittisissa jutuissa (kuvio 7). Kirjoitustyyppi, jossa jotakin vain omaa alaa koskevaa kysymystä olisi käsitelty poliittisen päätöksenteon kautta, puuttui täysin. Kaupan aukioloaikoja käsitelleissä poliittisissa jutuissakin

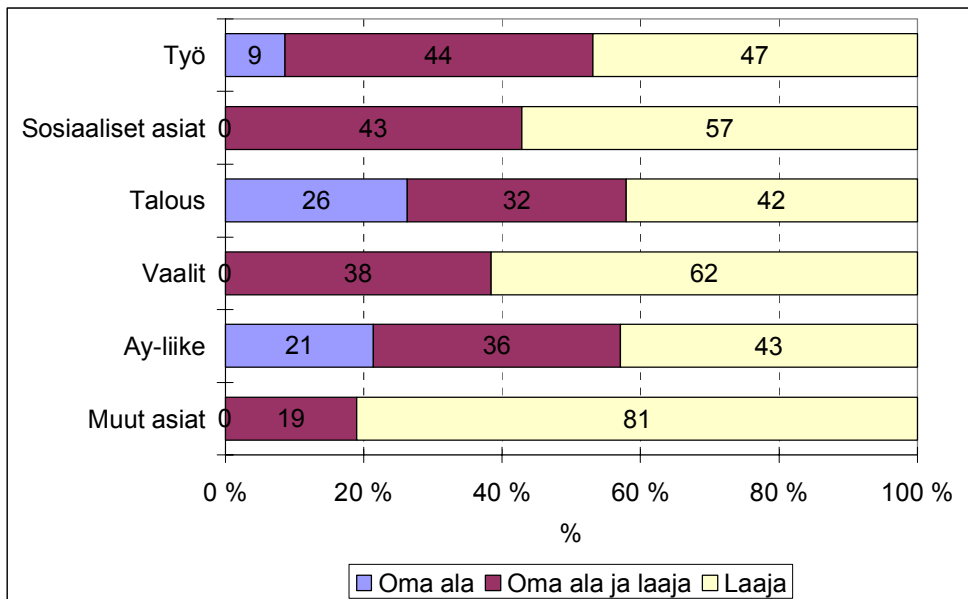
aihetta tarkasteltiin sen verran laajana kysymyksenä, ettei näkökulmaa voinut laskea vain omaan alaan keskittyväksi. Poliittisissa jutuista ylivoimaisesti suurimmassa osassa näkökulma olikin pelkästään laaja. Yhteiskunnallisissa jutuissa pelkästään oma ala oli näkökulmana niin ikään harvoin, mutta kokonaan omasta alasta irtautunutta laajaa näkökulmaa käytettiin poliittisia juttuja harvemmin, noin puolessa jutuista. Poliittisten ja yhteiskunnallisten juttujen vastakohtana olivat, odotetusti, liiton sisäisistä asioista kertovat jutut, joissa näkökulmana oli lähes aina oma ala. Samantyyppinen näkökulmavalinta hallitsi myös edunvalvontajuttuja, joskin niissä käsiteltiin hieman useammin aihetta myös laajemmasta näkökulmasta.

Kuvio 7. Juttujen näkökulmat aihealueittain.

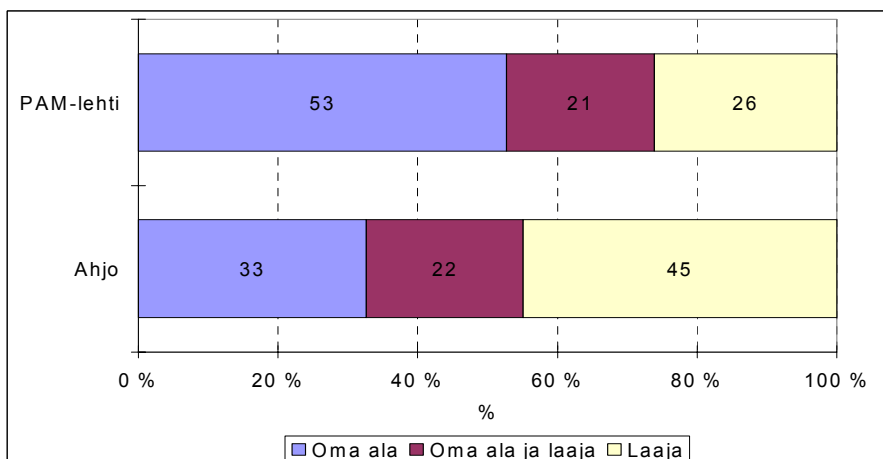
Kun yhteiskunnallisia ja poliittisia juttuja tarkasteli tarkemmin aiheen ja näkökulman mukaan, huomasi, että vain taloutta ja ay-liikettä käsittelevissä jutuissa oli yleistä keskittyä pelkästään omaan alaan (kuvio 8). Muissa aiheissa käsittelytapa jakautui melko tasan laajan ja sekä laajan että oman alan näkökulman kanssa niin, että pelkästään oman alan kannalta niitä ei katsottu juurikaan.

Kuvio 8. Juttujen näkökulmat aiheittain.

Ero lehtien välillä oli jälleen olennainen (kuvio 9). Ahjo oli ottanut kokonaisuudessaan selvästi laajemman katsantokannan ottamalla kahteen kolmasosaan jutuista mukaan myös muuta kuin omaa alaa. PAM-lehdessä sen sijaan yli puolessa jutuista oli keskitytty vain ja ainoastaan omaan alaan.

Kuvio 9. Juttujen näkökulmat lehdittäin.

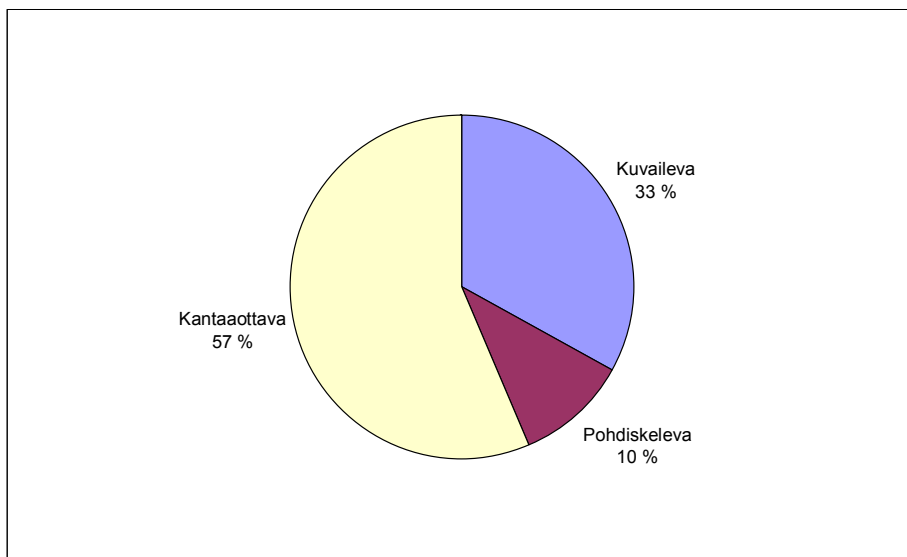

5.3 Tyyli ja mielipiteiden esittäjät

Juttutyypeittäin tarkasteltuna aineistossa oli selvästi eniten juttuja, joihin ei välttämättä lähtökohtaisesti kuulu lehden tai toimittajan omien mielipiteiden esittämistä eli perusjuttuja,

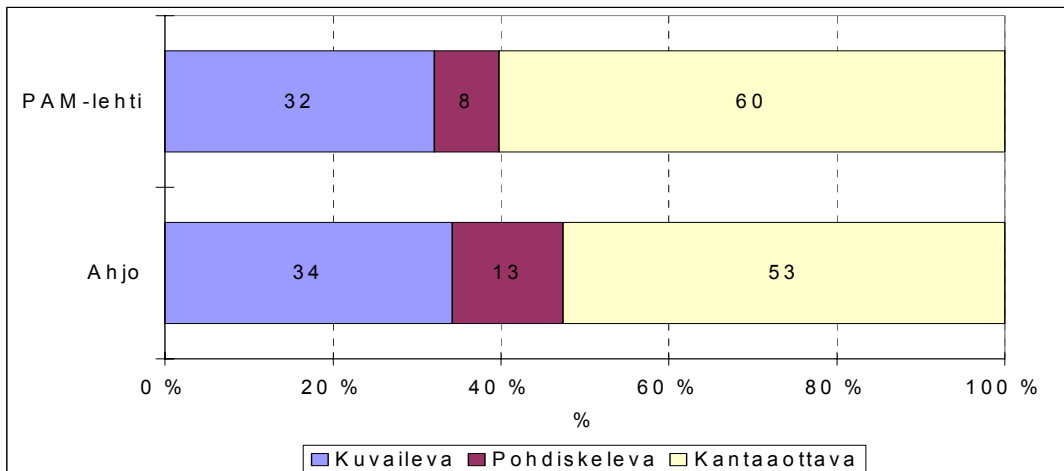
gallupeja ja kysymys–vastaus-juttuja (yhteensä 79 %). Varsinaisia mielipidetekstejä oli siis selvä vähemmistö (21 %). Kun näistä selvä enemmistö (14 % kaikista jutuista) oli yleisönosastokirjoituksia ja vähemmistö (7 % kaikista) kolumneja ja pääkirjoituksia, eikä lehdissä ollut edes tapana julkaista uutisten yhteydessä olevia kommentteja, lehden tekijöiden viralliset väylät sanoa omia näkemyksiään jäivät vähiin. Lisäksi suurimman osan kolumneistakin kirjoittivat muut kuin lehtien toimitukseen kuuluvat henkilöt. Tästä voisi päätellä, ettei lehdillä ole kovin kovaa halua vetää itse minkäänlaista linjaa omien mielipiteiden kautta tai tuoda muuten selvästi esille, minkälaisia asioita lehdet itse tiedotusvälineinä haluavat puolustaa ja vastustaa. Se ei kuitenkaan ole lainkaan koko totuus. Tarkasteltaessa tyyliä, jolla yhteiskunnalliset ja poliittiset jutut on kirjoitettu, kävi ilmi, että peräti yli puolet niistä oli kantaaottavia (kuvio 10). Sellaisiksi laskin tekstit, joissa yksi mielipide nousee selvästi ”voittajaksi” joko niin, ettei muita mahdollisia mielipiteitä edes esitellä tai niiden puolustajat jäävät voittajamielipiteen jalkoihin. Vain kymmenesosassa jutuista tyyli oli pohdiskeleva, eli sellainen, jossa usea mielipide laitetaan tasa-arvoisesti keskustelemaan tai jossa niille muuten annetaan suunnilleen samankokoinen painoarvo. Kolmasosassa tyyli on kuvaileva eli sellainen, jossa ei esiinny juurikaan mielipiteitä.

Kuvio 10. Kantaaottavuus.

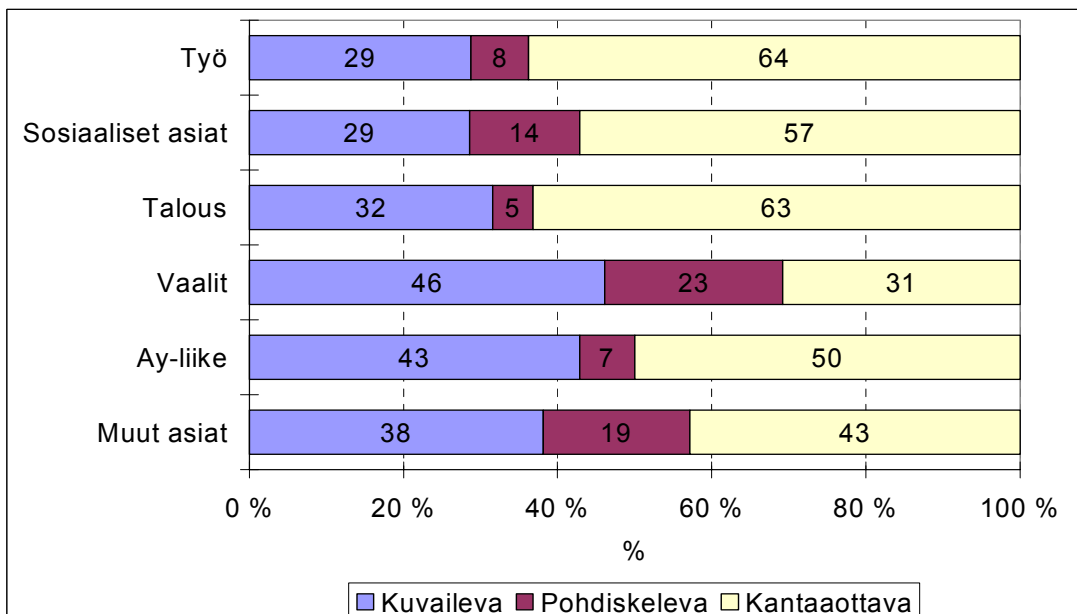
Tässäkin kohtaa lehtien välillä oli jonkin verran eroa (kuvio 11). Kantaaottavuutta oli PAM-lehdessä jonkin verran enemmän kuin Ahjossa, ja Ahjossa taas oli hieman enemmän pohdiskelevia juttuja. Yleislinja oli kuitenkin molemmissa samansuuntainen.

Kuvio 11. Kantaottavuus lehdittäin.

Etukäteen voisi arvata, että kantaottavuutta näkyisi erityisesti työtä koskevissa jutuissa, ne kun ovat niitä, joista ay-liikkeen lehdellä voi olettaakin olevan omat valmiit mielipiteensä. Tämä ei kuitenkaan aineistossa toteutunut (kuvio 12). Kantaottavia juttuja oli kyllä paljon työaiheisten joukosta, mutta niin oli myös esimerkiksi talousaiheisten joukossa. Ainoa luokka, joka poikkesi tässä kohtaa muista selvästi oli vaaliihaiset jutut. Niissä oli eniten kuvailevuutta ja vähiten kantaottavuutta, mutta niistäkin kantaottavia oli silti lähes kolmasosa.

Kuvio 12. Yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen kantaottavuus aiheittain.

Myöskään se oletus, että oman alan asioihin otettaisiin rohkeammin kantaa, ei toteutunut. Päinvastoin kantaottavuutta oli keskimääräistä pienempi osuus (40 %) sellaisista jutuissa, joissa

näkökulmana oli vain oma ala. Aihealue taas vaikutti tyyliin siten, että poliittisista jutuista suhteessa useampi (21 %) oli usean mielipiteen pohdiskeleva juttu kuin yhteiskunnallisista (5 %). Kuvauksellisia eli faktojen kautta esitettyjä juttuja taas oli enemmän yhteiskunnallisissa (37 %) kuin poliittisissa (25 %). Kantaottavia juttuja oli melko samankokoinen osuus sekä yhteiskunnallisissa että poliittisissa jutuissa (58 % ja 54 %).

Juttutyypit vaikuttivat tyyliin selvästi, kuten selvää onkin. Kantaottavien osuus oli odotetulla tavalla selvästi suurempi pääkirjoituksissa (83 %) ja kolumneissa ja yleisönosastokirjoituksissa (yhteensä 83 %) kuin perusjutuissa (45 %). Tämä ei kuitenkaan vähennä edellisten havaintojen arvoa, sillä vaikka lähtökohtaisesti mielipideteksteiksi ymmärretyt juttutyypit suljetaan laskuista pois, jutuista silti lähes puolet oli kantaottavia. Jo tästä voi siis päätellä, että tutkituissa lehdissä mielipiteitä eivät esittäneet vain mielipidetekstien kirjoittajat vaan myös monet muut. Mielipiteiden esittäjien tarkempi laskeminen vahvisti, että useimmin kantaottavuutta tai pohdiskelevuutta olivat toteuttamassa luokkaan muut toimijat kuuluvat tahot eli yleensä haastatellut (taulukko 4).

Taulukko 4. Mielipiteiden esittäjät.

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>
Muu toimija	58	56
Kirjoittaja	34	33
Teksti	25	24
Oma liitto	7	7
Yht.	124	119
N:	104	

Muiden toimijoiden ja mielipidetekstien kirjoittajien lisäksi mielipiteiden esittäjänä esiintyi kuitenkin hyvin usein myös teksti, noin neljäsosassa niistä jutuista, joissa oli mielipiteitä. Tämä oli hyvin tyypillistä erityisesti PAM-lehdessä (32 %:ssa jutuista, joissa esitettiin mielipiteitä, mielipiteiden esittäjä tai yksi niistä oli teksti). Ahjossa vastaava osuus oli selvästi pienempi (16 %), mutta yhtä kaikki teksti esitti mielipiteitä melko usein sielläkin. Tekstin esiintyminen mielipiteen esittäjänä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jutun toimittaja tuo esiin jonkin mielipiteen suoraan ilman ”minun mielestäni” -tyyppisiä lausahduksia, jotka personoivat mielipiteen nimenomaan häneen itseensä. Tekstissä saatetaan esimerkiksi sanoa, että jotakin pitäisi tehdä, sen kummemmin kertomatta, kuka tarkkaan ottaen on tätä mieltä. Mielipiteiden esittäjistä huomionarvoista on lisäksi se, että oma liitto kokonaisuutena esiintyi mielipiteiden esittäjänä alle kymmenessä tapauksessa. Tyypillistä ei siis ollut esimerkiksi päättää juttuja kertomalla, mitä lehden taustaliitto kyseisestä aiheesta linjaa.

Seuraavassa on esimerkkejä siitä, millä eri tavoilla kantaaottavuus ilmeni aineistossa mielipidetekstien ulkopuolella.

”Nyt kysytään yritysten sosiaalista vastuuta (otsikko). --- Yt-lakia olisi uudistettava siihen suuntaan, että työntekijät pystyisivät aidosti vaikuttamaan työpaikalla työsuhteittensa ehtojen sisältöihin. --- Muutosturvan rahoituksessa on tärkeää, että velvoitteet kohtelevat tasapuolisesti erikokoisia yrityksiä.” (Ahjo 4.12.2003.)

”Vähän rasvaa koneeseen on tarpeen. --- – Yrittäjien mielestä köyhät ovat vain kateellisia ja siksi osingot eivät ole täysin verovapaita. Todellisuudessa on kysymys rikkaiden ahneudesta, jyrisi Selin. --- – Puheet palkkaerojen kasvattamisesta, matalien palkkojen välttämättömyydestä tietyillä aloilla ja tupojen jäykkyydestä ovat käsittämättömiä, kun ottaa huomioon sen vakauden, jota tulopolitiikka on maassamme saanut aikaan.” (PAM-lehti 5.12.2003.)

”Kunnon soppa. --- Hinnan lisäksi luomun tarjontaa haittaa saatavuus. Ruuska pitää ongelmana sitä, että edelleenkin luomutuotteiden markkinointi ei ole riittävän tehokasta. Tuottajat eivät tunnu etsivän uusia ja laajempia asiakassuhteita ainakaan ammattikeittiöstä. – Viljelijät voisivat tehostaa markkinointia. Nyt he lähtevät liikkeelle vasta siinä vaiheessa, kun omista tuotteista on ylitarjontaa.” (PAM-lehti 14.2.2003.)

Ensimmäisessä esimerkissä teksti esittää selvästi mielipiteen siitä, miten yt-lakia tulisi muuttaa. Lisäksi jutussa on yksi haastateltava, jonka esittämiä väitteitä ei aseteta millään tavoin kyseenalaisiksi. Toisessa esimerkissä käsitellään muun muassa yritysverotusta, ja siinä PAMin puheenjohtaja Ann Selin pääsee antamaan työnantajien ja yrittäjien esityksille täystyrmäyksen. Kolmannessa esimerkissä jutun molemmat haastateltavat ovat vahvasti luomuruoan puolella ja vaativat, että sen osuutta pitäisi lisätä. Myös teksti kokonaisuutena esittää luomun kaikin puolin hyvänä ja kannatettavana asiana.

Edellä on käsitelty sitä, katsottiinko juttujen aiheita oman alan näkökulmasta vai laajasti, miten jutut jakautuvat aihealueisiin ja miten aiheista esitetään jutuissa mielipiteitä. Lopuksi yhdistin nämä asiat vielä laskemalla, kuinka moni aineiston jutuista on sellaisia, joissa näkökulma on laaja, aihe yhteiskunnallinen tai poliittinen ja tyyli kantaaottava. Tällainen kaikki ehdot täyttävä juttu edustaa mielestäni tapausta, jossa ammattiyhdistyslehti on poikennut kaikkein eniten ”ruodustaan”. Tällainen juttu ei käsittele lehden taustaliiton jäsenistön omaa alaa eikä heidän edunvalvonnallisia kysymyksiään tai liiton sisäisiä asioita mutta ottaa silti aiheeseensa vahvasti ja yksipuolisesti kantaa. Tulokseksi sain yhteensä 44 juttua, joista tasan puolet oli poliittisia ja puolet yhteiskunnallisia. Se tarkoittaa koko aineistosta noin kymmenesosaa, yhteiskunnallisista viidesosaa

ja poliittisista kahta viidesosaa. 44 jutusta 23 oli pääkirjoituksia, yleisönosastokirjoituksia ja muita mielipidetekstejä, 21 perusjuttuja kuten uutisia ja työpaikkareportaaseja. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä näiden 44:n joukosta.

”PT väittää: Tupot heikentäneet työllisyyttä. Kolmikantainen valmistelu, keskitetyt tuloratkaisut ja ay-liike saavat Palvelutyönantajien johdolta kovaa arvostelua. Ay-liikkeen tuloratkaisuun ajamat palkankorotukset ovat heikentäneet työllisyyttä, PT:n hallituksen puheenjohtaja, Keskon pääjohtaja Matti Honkala esitti järjestönsä syyseminaarissa.” (PAM-lehti 21.11.2003, perusjuttu.)

”Työreformi saksalaiseen tapaan. Ammattiliitot hakevat Saksassa uusia kumppaneita. Ne kokevat, että poliitikot ovat pettäneet ne. Saksassa on meneillään poliittisesti mielenkiintoinen tilanne. Saksan sinivihreä hallitus on leikkaamassa reippaasti mm. työttömyyskorvauksia ja eläkkeitä ohjelmalla, joka muistuttaa kovasti meillä kirosanaksi tullutta työreformia.” (PAM-lehti 21.11.2003, perusjuttu.)

”Kansanäänestys EU:n perustuslaista. Edustuksellinen demokratia tasavallassa on mielestäni sellainen kuin on kansakin? Edustuksellista demokratiaa voidaan täydentää kansanäänestyksellä. Kansanäänestystä EU:n perustuslaista tunnutaan pelkäävän, koska ei uskota, että meillä kansalaisilla olisi riittävästi tietoa ja aikaa tutustua 220-sivuiseen EU:n perustuslakiin.” (Ahjo 6.11.2003, yleisönosastokirjoitus.)

”Miten tähän on tultu? Onko niin, että tulojen tasoittamisen tavoite on saanut ja saamassa entistä pienemmän painon poliitikkojen ja valitsijoiden keskuudessa? Kun Suomen talous kääntyi nopeaan kasvuun, käytettävissä olevien tulojen erot kääntyivät myös voimakkaaseen kasvuun. 1990-luvun jälkipuoliskolla tulonjako on muuttunut muutamassa vuodessa yhtä paljon kuin kahtena edeltävänä vuosikymmenenä.” (Ahjo 13.3.2003, perusjuttu.)

Ensimmäisessä esimerkissä aiheena ovat Palvelutyönantajien näkemykset keskitetystä tulopoliitikasta. Olen luokitellut jutun kantaottavaksi, koska PT:n annetaan jutussa esitellä omia kantojaan ilman, että niitä pyritään kumoamaan tai kritisomaan. Ainoa tähän viittaava asia on otsikon sana ”väittää”, mutta koska se jää ainoaksi, juttu kokonaisuudessa ottaa selvästi kantaa tupoja vastaan. Kolmas esimerkki on näistä eniten sellainen, joka poikkeaa ammattiyhdistysliikkeen ydintehtävästä, sillä siinä aihekin, EU:n perustuslaki, on kaukana siitä. Viimeinen esimerkkijuttu käsittelee yleisellä mutta vahvasti kantaottavalla tasolla tulonjakoa Suomessa.

Eniten ruodusta poikkeavia juttuja voi laskea myös muilla ehdoilla. Jos ajattelee sellaisen ehdoksi poliittisuuden tai yhteiskunnallisuuden, kantaottavuuden ja aiheen, joka ei liity työhön eikä ammattiyhdistysliikkeeseen, saa tulokseksi 29 juttua, yhdestä muutamaaan per ilmestynyt lehti. Niitä

oli melko tasaisesti sekä Ahjossa että PAM-lehdessä, ja jälleen enemmistö oli mielipidetekstejä. 29 jutun joukossa oli esimerkiksi tällaisia:

”Veroale ei koske kaikkia. En ymmärrä, miksi sanotaan toteutetun tuloveroalen koskevan kaikkia suomalaisia, sillä eihän tämä pidä paikkaansa. Veroale ei koske eläkeläisiä eikä työttömiä tai toimeentulotuen varassa eläviä, eli siis huomattavaa osaa tämän päivän suomalaisista.” (Ahjo 6.11.2003, yleisönosastokirjoitus.)

”Suomi säilytettävä korkean teknologian maana. Metalliliiton puheenjohtaja Erkki Vuorenmaa arvioi, että kansainvälisen talouden kääntymisestä nousuun ei vielä kukaan ole selkeitä ja varmoja merkkejä.” (Ahjo 20.11.2003, perusjuttu.)

”Ei iskuja Irakiin. Me kaikki ajattelevat ja järkevät rauhantahtoiset ihmiset varmasti tajuamme, että USA:n mahdollinen ja todennäköinen hyökkäysisku ja invaasio Irakiin on järjetön ja edustaa mielivaltaista Yhdysvaltain harjoittamaa maailmanpoliisipolitiikkaa.” (PAM-lehti 14.2.2003, yleisönosastokirjoitus.)

”Alkoholia juodaan yhä enemmän kotona. Alkoholiveroa ei pidä alentaa ensi vuonna. Tilannetta on seurattava ja reagoitava tarpeen mukaan, ehdottaa Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen (STTV) ylijohtaja Ilkka Suojarvi.” (PAM-lehti 28.2.2003, perusjuttu.)

Näissä esimerkkijutuissa aiheet ovat varsin kaukana työstä tai ylipäätään ammattiyhdistysliikkeen perustehtävistä. Sen sijaan niissä käsitellään veronalennuksia, Suomen talouden tulevaisuudennäkymiä, Irakin sotaa ja suomalaisten alkoholinkäyttöä.

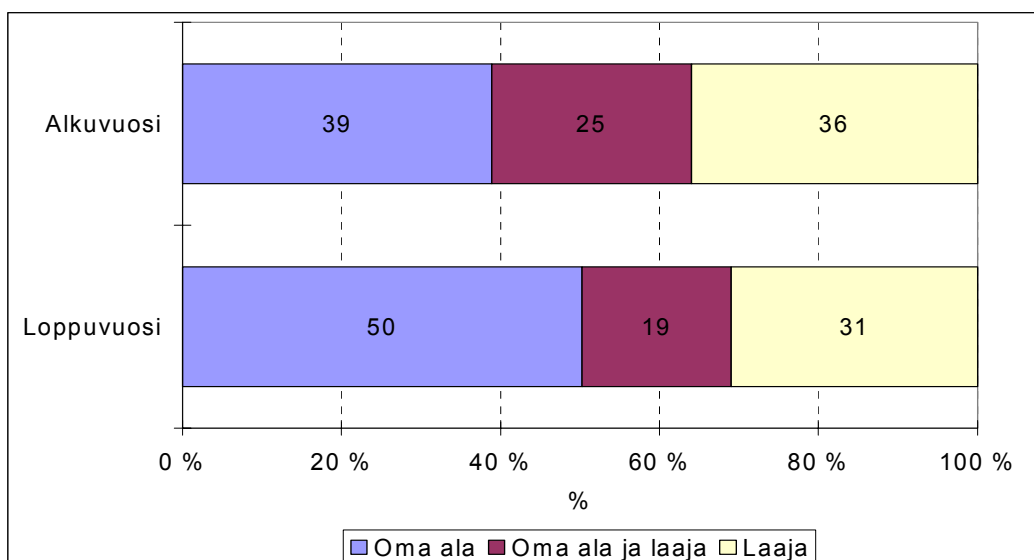
5.4 Eduskuntavaalien vaikutus juttuihin

Jo juttujen määrät antavat viitettä siitä, etteivät eduskuntavaalit olleet lehdissä mikään suuri uutistapaus: juttujen määriä tai sivumääriä ei lisätty, vaan päinvastoin kausi oli loppuvuotta hiljaisempi. Alkuvuodesta ei kuitenkaan näyttänyt olevan mitään erityistä ammattiliittojen elämään vaikuttavaa tapahtumaakaan, joten juttumäärät näyttävät menevän sattuman piikkiin. Vaaleja koskevien juttujen lukumäärä kertoo kuitenkin, että täysin huomiotta eduskuntavaalit eivät jääneet. Juttuja oli yhteensä 13, ja ne muodostivat toiseksi suurimman ryhmän poliittisten juttujen joukossa. Kuusi jutuista oli Pam-lehdessä ja seitsemän Ahjossa. Kaikki olivat, kuten odottaa saattaa, alkuvuoden lehdissä, eikä loppuvuodesta vaaliaiheisiin enää palattu. Vaalien aikaan ilmestyi esimerkiksi jäsenille tehty gallup siitä, aikovatko nämä äänestää ennakkoon vai vaalipäivänä, juttuja

ammattiliittojen tavoitteista seuraavalle vaalikaudelle, kansanedustajan työstä kertova juttu, äänestyskäyttäytymistä tutkineen professorin haastattelu sekä useita juttuja, joissa korostettiin äänestämisen tärkeyttä. Ylipäätään eduskuntavaalijutuissa nimenomaan äänestämistä ja sen tärkeyttä korostavat jutut näyttivät nousevan hyvin selvästi esiin.

Ajankohdalla näytti olevan selvä vaikutus myös muutama muuhun tutkittuun ominaisuuteen. Ensinnäkin pelkästään oman alan kautta asiaa käsitteleviä juttuja oli enemmän loppuvuodesta ja vastaavasti laajinta näkökulmaa näkyi enemmän alkuvuodesta (kuvio 13). Tässä voi toki olla kyse pelkästä sattumasta, mutta yhtä hyvin se voi olla eduskuntavaalien vaikutusta. Ainakaan vaalijutuista yhtäkään ei ollut tehty vain oman alan näkökulmasta (esimerkiksi siten, että olisi tarkasteltu ehdokkaiden näkemyksiä jostakin pelkästään omaa alaa koskevasta ongelmasta). On mahdollista, että muidenkin juttujen kohdalla näkökulmaa tarkoituksella laajennettiin.

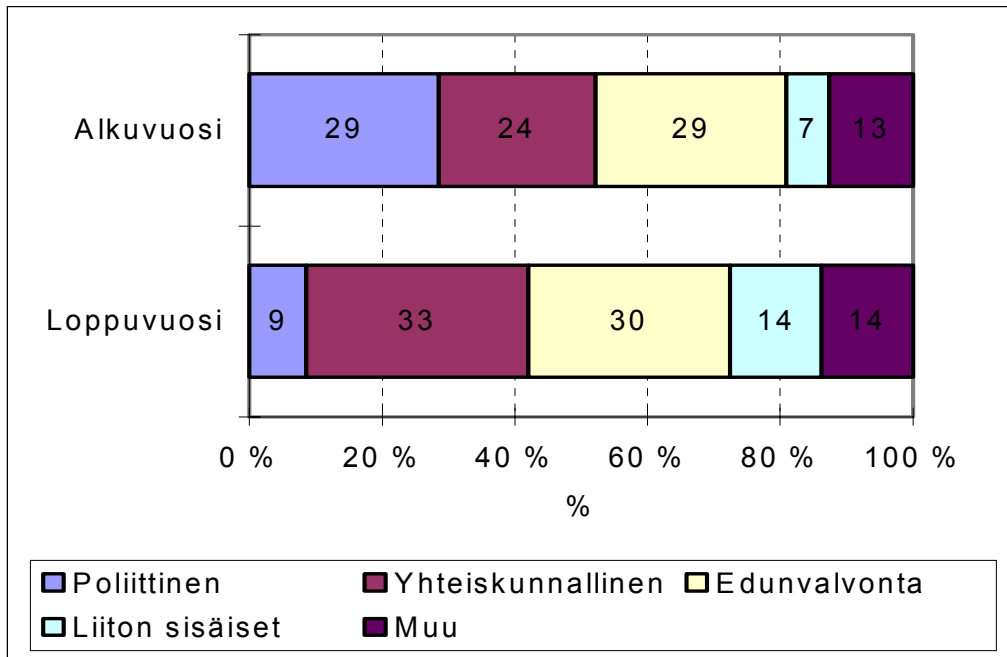
Kuvio 13. Juttujen näkökulmat ajankohdittain.

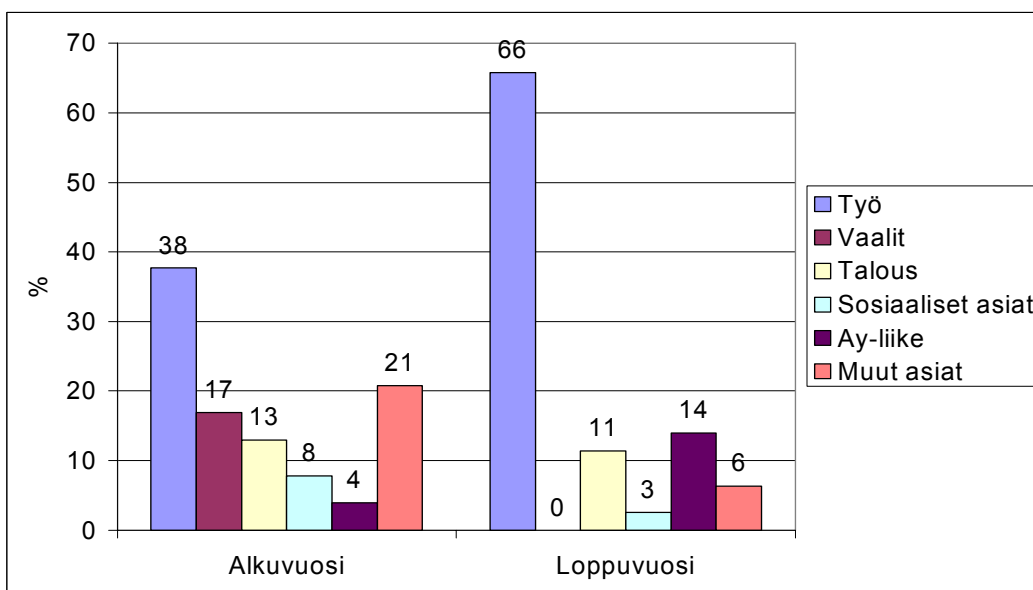
Toisekseen ajankohta vaikutti selvästi niin aihealueisiin kuin aiheisiin (kuviot 14 ja 15). Poliittisia juttuja oli eduskuntavaalien aikaan selvästi enemmän kuin loppuvuodesta, yli kaksinkertainen prosenttiosuus, ja ilmiö näkyi, vaikka nimenomaan eduskuntavaaleja koskeneet jutut jättäisi laskuista pois. Poliittisten juttujen määrää siis lisättiin vielä eduskuntavaalijuttujen päälle. Osa poliittisista jutuista tosin näytti korvanneen yhteiskunnallisia juttuja, sillä näiden osuus puolestaan oli alkuvuodesta jonkin verran pienempi kuin loppuvuodesta. Tätäkin merkittävämpi on havainto, että aihevalikoima oli eduskuntavaalien aikaan selvästi laajempi kuin loppuvuodesta. Työaiheita ja ay-liikettä käsiteltiin selvästi vähemmän ja tilalle otettiin esimerkiksi sosiaalisiiin asioihin liittyviä

juttuja. Kaikki aineiston sosiaalisii asioihin (sosiaalietuuksiin, päihteisiin, perhe-elämään ja niin edelleen) liittyvät yhteiskunnalliset jutut ilmestyivät alkuvuodesta. Selvimmin monipuolistuminen näkyi siinä, että aiheissa luokka muut asiat oli alkuvuodesta selvästi suurempi kuin loppuvuodesta. Se sisälsi esimerkiksi ympäristöön liittyvät jutut, joista kaikki ilmestyivät alkuvuodesta. Löytyipä alkuvuoden jutuista sellaisiakin aiheita kuin Irakin sota ja kansalaissodan jäljet yhteiskunnassamme.

Kuvio 14. Aihealueet ajankohdittain.

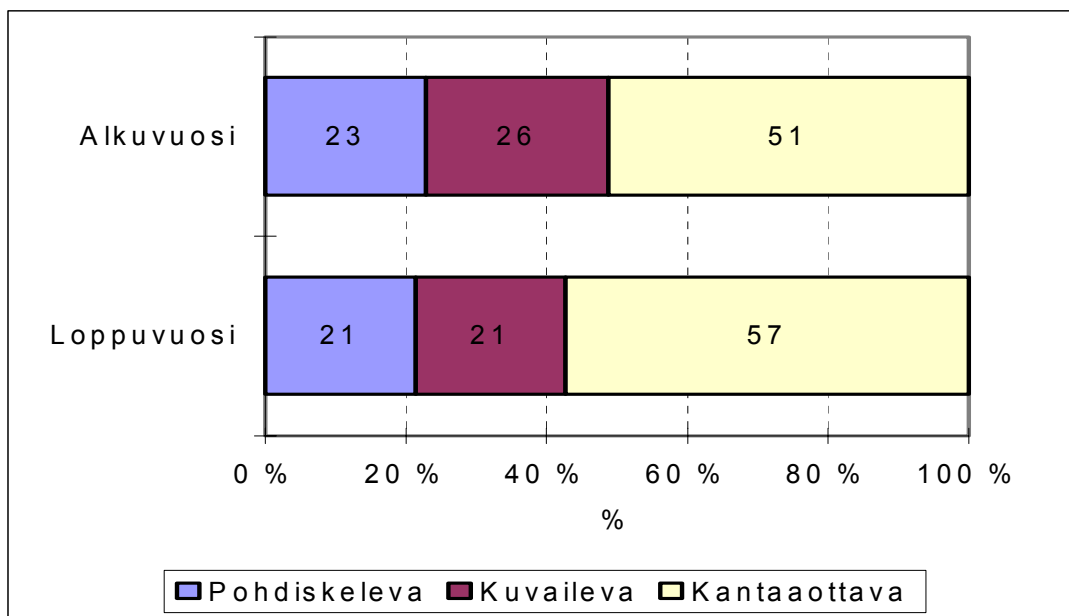

Kuvio 15. Yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen aiheet aihepiireinä ajankohdittain.

Jonkinlaista vaikutusta ajankohdalla näytti olevan myös juttujen tyyliin (kuvio 16). Kuvailevia juttuja oli alkuvuodesta monta prosenttiyksikköä enemmän kuin loppuvuodesta, samoin pohdiskelevia. Vastaavasti kantaaottavia juttuja oli alkuvuodesta vain niukasti yli puolet ja loppuvuodesta selvästi enemmän. Tämä tukee sitä edellä esitettyä havaintoa, jonka mukaan vaaliaiheisiin juttuihin otettiin harvemmin kantaa kuin esimerkiksi työaiheisiin. Vaalit eivät siis ainakaan terävöittäneet lehtien kannanottoja vaan päinvastoin vaalien aikaan oltiin loppuvuotta varovaisempia. On kuitenkin vaikea sanoa, johtuiko tämä varsinaisesti kirjoitustavan muutoksesta vai onko tämä vain suora seuraus siitä, että aiheet olivat vaalien alla erilaisia.

Kuvio 16. Yhteiskunnallisten ja poliittisten juttujen tyylit ajankohdittain.

5.5 Yhteenveto jutuista

Tässä luvussa olen tarkastellut sitä, miltä Ahjo ja PAM-lehti näyttävät juttukohtaisen analyysin perusteella. Olen tarkastellut juttujen aiheita, tyyliä ja näkökulmia eri tavoin. Seuraavaksi on tarpeen pohtia tarkemmin, mitä tämä kaikki tarkoittaa. Minkälaista poliittisuutta juttukohtainen analyysi lehdistä paljastaa?

Ensinnäkin, aihealueiden perusteella lehdissä on selvästi poliittisuutta – varsinkin, kun poliittisuuden ymmärtää laajasti. Sitä on lehdissä saman verran kuin edunvalvonta-aiheita ja liiton sisäisiä asioita yhteensä, siis paljon. Mielestäni puheet ammattiyhdistyslehdistä pelkkinä kuivina jäsentiedotuslehtinä voi jo tällä perusteella Ahjon ja PAM-lehden kohdalla vähintäänkin kyseenalaistaa, ellei tyrmätä. Erityisesti tämä koskee Ahjoa, jossa poliittisten ja yhteiskunnallisten juttujen osuus on suurempi. Kummastakin lehdestä voi kuitenkin sanoa, että ne eivät selvästi koe tehtäväkseen pelkistä ammattiliiton jäsenyyteen liittyvistä asioista kertomista, vaan ne käsittelevät myös runsaasti yhteiskuntaa ja politiikkaa. Suoranaista jäsentiedotusta lehdissä on loppujen lopuksi aika vähän.

Toisaalta analyysi osoittaa myös sen, että jos politiikka ymmärretään suppeasti varsinaiseen poliittiseen päätöksentekoon liittyväksi, sitä on tutkimissani lehdissä huomattavasti vähemmän. Sellaisia juttuja aineistossa kyllä on aivan huomioonotettavan kokoinen osuus, mutta niitä ei voi prosenttien perusteella pitää millään tavalla yhtenä lehtien päähuomion kohteista. Varsinkaan puoluepolitiikkaan tai ylipäätään politiikan henkilökysymyksiin lehdet eivät selvästikään halua kajota juuri lainkaan. Tällaisiakin juttuja kyllä oli muutamia, varsinkin yleisönosastoilla, mutta tosiaan vain muutamia. Kun politiikka sanan suppeassa merkityksessä siis nousee jutunaiheeksi, sitä käsitellään päätöksenteossa olevien asioiden kautta, ei päätöksenteon prosessien kautta. Poikkeuksen muodosti osa eduskuntavaalien alla tehdyistä politiikkajutuista. Niissä käsiteltiin vaaleja sinänsä, pääasiassa äänestämistä, eikä niinkään vaalikeskustelujen ajankohtaisia asiakysymyksiä. Toisaalta aihevalikoiman laajeneminen eduskuntavaalien alla osoittaa, että myös ajankohtaiset politiikan sisällöt olivat silloin juttulistalla.

Toinen asia, joka pehmentää edellä tehtyä päätelmää poliittisuuden runsaasta määrästä, on se, että sekä yhteiskunnallisista että poliittisista jutuista niin suuri osa liittyy suoraan työhön. Aivan oikeutetusti voi kysyä, eikö ole selvää, että jopa kuiva jäsentiedotuslehti käsittelee työtä yhteiskunnallisena ilmiönä. Millä muulla se täyttäisi sivunsa, kun pakolliset jäsentiedotusasiat on kerrottu? Sitä paitsi, monet työasiat ovat sellaisia, joiden kanssa ammattiliittojen johtohenkilöt painivat jatkuvasti esimerkiksi erilaisissa työryhmissä. Eikö sekin ole jäsentiedotusta eikä niinkään poliittisuutta, että samoja aiheita käsitellään myös lehden sivuilla? Molemmissa väitteissä on minusta osa totuutta, varsinkin, kun nekään aiheet, jotka eivät olleet työhön liittyviä, eivät kovin usein olleet mitään todella kaukana ay-liikkeestä olevia kuten vaikkapa ympäristö- tai perheaiheita.

On kuitenkin huomattava, että työaiheet olivat luokittelussani yhteiskunnallisia tai poliittisia vain, jos kyseinen työhön liittyvä kysymys oli tarpeeksi laaja ja sitä käsiteltiin nimenomaan yhteiskunnallisena kysymyksenä. Työtä olisi ollut aivan mahdollista käsitellä myös niin, että joka ikinen juttu olisi ollut luokittelussani edunvalvontaa, mutta tätä valintaa eivät lehdet ole tehneet. Tätä tukevat havainnot juttujen näkökulmista. Koko aineistossa aiheiden laaja, yleismaailmallinen käsittely oli hyvin tavallista, ja nimenomaan poliittisissa ja yhteiskunnallisissa jutuissa sitä oli paljon. Näissä ryhmissä pelkkää oman alan kautta asian tarkastelua ei ollut juurikaan. Toiseksi on huomattava, että vaikka työaiheiden määrä näyttää äkkiseltään suurelta, sekä yhteiskunnallisissa että etenkin poliittisissa jutuissa käsitellään myös hyvin paljon muita aiheita. Vaikka ammattiyhdistyslehden olisi aivan mahdollista pysytellä pelkissä työaiheissa, näin ei Ahjossa ja PAM-lehdessä missään tapauksessa tehdä. Joka lehdessä oli yksittäisiä poliittisia tai yhteiskunnallisia juttuja, joskus useitakin, joiden aiheet eivät olleet lainkaan sitä, mitä ay-lehdeltä automaattisesti odottaa. Toisinaan näihin vieläpä otettiin tiukasti kantaa.

Kannanotot eli juttujen tyyli on muutenkin toinen asia, jossa tutkimieni ay-lehtien poliittisuus nousee selvästi esiin. Kantaaottavien juttujen suuri määrä kertoo, että lehdet ajavat omaa asiaansa, kampanjoivat ja pyrkivät vaikuttamaan. Niissä ei pyritä tasapuolisuuden ihanteiden mukaan antamaan lukijalle eväitä oman mielipiteen muodostamiseksi vaan esitetään jokin mielipide jo valmiiksi oikeampana kuin muut. Tämä on mielestäni kiistan osoitus lehtien poliittisuudesta. Tämäntapainen poliittisuus tosin ei ole ay-lehdessä erityisen yllättävää silloin, kun jutun aiheena on työ tai ay-liike. Olisihan peräti outoa tai ainakin teennäistä, jos ammattiyhdistysliikettä edustava lehti pyrkisi käsittelemään objektiivisen moniarvoisesti esimerkiksi sitä, onko töiden siirtyminen halvemman työvoiman maihin iloinen vai surullinen asia, tai raportoisi esiintyneistä työntekijöiden oikeuksien loukkaamisista uutismaisen neutraalisti. Edellä on kuitenkin käynyt selvästi ilmi, että kantaaottavuus ei rajoitu vain työaiheisiin.

On myös huomattava, että kantaaottavien ja pohdiskelevien juttujen yhteismääräkin on hyvin suuri. Puhtaasti uutismaisia kuvailevia juttuja oli aineistosta vain kolmasosa, kun ne esimerkiksi sanomalehdille lienevät huomattavasti tärkeämpi juttutyypit. Tämä kertoo mielestäni selvästi siitä, että tutkimani ammattiyhdistyslehdet etsivät aktiivisesti aiheita, joista ylipäätään voi olla jotakin mieltä. Ne eivät tyydy yksinkertaisesti uutisoimaan jäsentensä elämään vaikuttavia tapahtumia vaan varta vasten etsivät kiistanalaisia asioita ja epäkohtia. Tämä on mielestäni jo lähtökohdiltaan poliittinen tapa tehdä lehteä.

Tähänastisen analyysin perusteella näyttää siis siltä, että tutkimissani ay-lehdissä on poliittisuutta, mutta se pysyy enimmäkseen melko tiukoissa rajoissa. Sitä on paljon juttujen tyyliä, mutta vähemmän aiheissa. Aiheissakaan ei toki haluta jymähtää vain edunvalvontaan tai työhön edes yhteiskunnallisena ilmiönä, mutta ei aihevalintoja kokonaisuudessaan silti radikaaleiksikaan voi kutsua. Kun vielä muistamme, että varsinainen politiikan prosessien käsittely oli vähäistä eikä siihen näin ollen myöskään otettu kantaa, sanoisin, että tähänastisen analyysin perusteella Ahjossa ja PAM-lehdessä on paljon rohkeakin poliittisuutta mutta enimmäkseen *niiden omalla maaperällä*. Poliittisuus on niissä myös enimmäkseen poliittisuutta laajasti ymmärrettynä, ei niinkään politiikkaa sanan arkimerkityksessä.

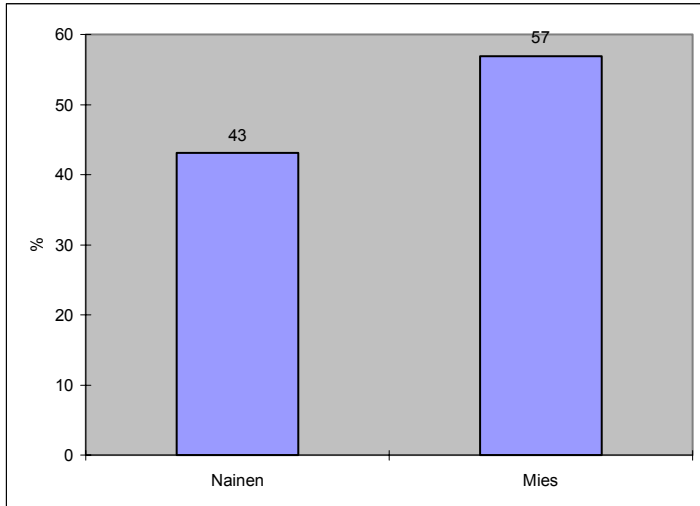
6 TOIMIJOIDEN ANALYYSI: POLIITTISUUDEN PULPAHDUKSIA PINNAN ALTA

6.1 Toimijoiden taustat

6.1.1 Naiset vähemmistössä

Aineiston jutuista luokittelin yhteensä 839 toimijaa. Näistä 62 prosenttia oli PAM-lehdessä, 38 prosenttia Ahjossa. Koska PAM-lehden toimijat siis olivat enemmistössä ja koska PAMin jäsenistöstä suuri enemmistö ja johtajista iso osa on naisia, olin ennustanut myös aineiston toimijoista suurimman osan olevan naisia. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan niistä aineiston 534 toimijasta, jotka olivat yksittäisiä henkilöitä ja joille siis pystyi määrittelemään sukupuolen, naisia oli selvästi alle puolet (kuvio 17).

Kuvio 17. Toimijoiden sukupuoli.

PAM-lehden ja Ahjon sukupuolijakaumat olivat keskenään eri planeetoilta (taulukot 1 ja 2). Ahjo oli tutkimusaikana hyvin miesvaltainen lehti, miehiä oli noin 80 prosenttia toimijoista. PAM-lehti puolestaan oli naisvaltainen mutta huomattavasti niukemmin: naisia oli 57 prosenttia. Kiinnostavaa oli huomata, että Ahjossa sukupuolijakauma oli suurin piirtein samanlainen kuin Metalliliiton jäsenistössä, mutta PAM-lehdessä naisten ja miesten osuudet olivat huomattavasti lähempänä toisiaan kuin jäsenistössä. Erityisen kiinnostavasti tämä näkyi, kun katsoi sukupuolijakaumia

toimijoiden taustaryhmien mukaan. Naisia oli PAM-lehdessä vajaa kaksi kolmasosaa tavallisista ihmisistä, siis suhteessa paljon vähemmän kuin jäsenistössä. Tavallisista ihmisistä, siis käytännössä liittojen jäsenistä kirjoitettaessa PAM-lehdessä ei siis ollut valittu toimijoita täysin satunnaisesti molemmista sukupuolista, vaan miesten ja naisten jakaumaa toimijoina oli selvästi haluttu vetää koko yhteiskunnan 50:50-tilanteen suuntaan. Ahjossa samaa ei ollut haluttu tehdä. Myös yhteiskunnan ”kovempien” toimijoiden, kuten valtion, tutkimuslaitosten ja työmarkkinoiden toimijoiden kohdalla PAM-lehdessä oli löydetty sivuille niin naisia kuin miehiä melko tasapuolisen oloisesti. Ahjossa nämä kaikki ryhmät sen sijaan olivat huomiota herättävän miesvaltaisia. Sentään niin paljon miehet tuskin hallitsevat politiikkaa ja valtiota, saati tutkimus- ja tiedemaailmaa, että miesten kolmen neljäsosan osuus niitä käsittelevien juttujen toimijoista olisi väistämätön asia.

Taulukko 5. Toimijoiden sukupuoli taustaryhmittäin PAM-lehdessä.

%	<i>Työmarkkinat</i>	<i>Valtio ja pol.</i>	<i>Tavall.ihmiset</i>	<i>Tutk.laitokset</i>	<i>Muu</i>	<i>Yht.</i>
Nainen	49	41	64	56	55	57
Mies	51	59	36	44	45	43
Yht.	100	100	100	100	100	100
N	102	17	171	9	33	332

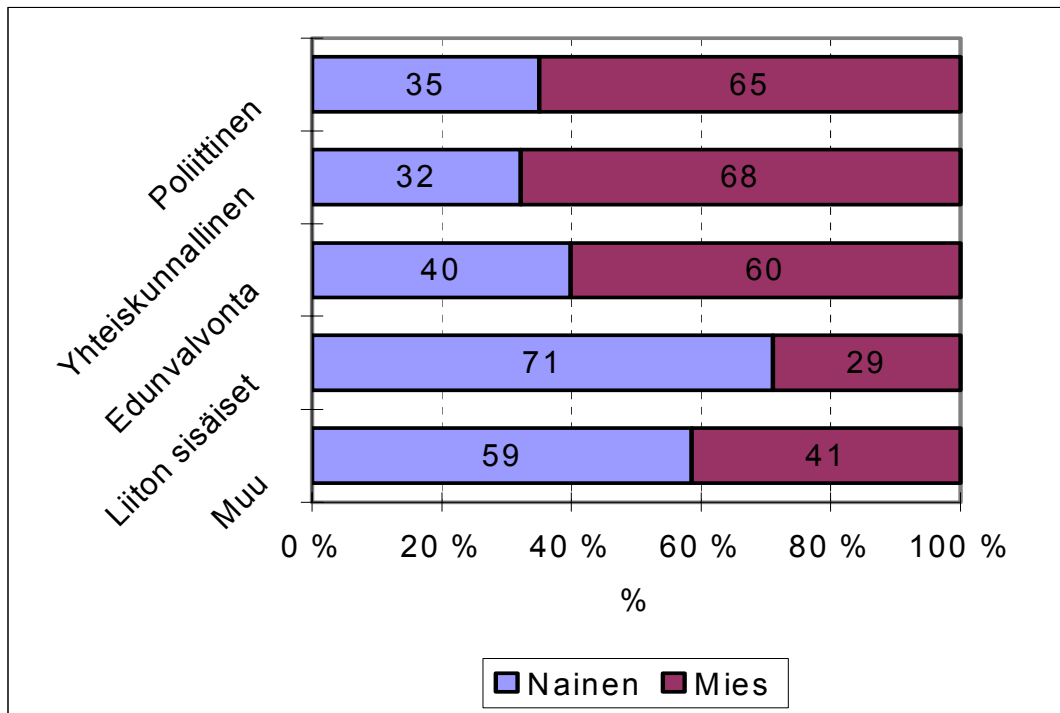
Taulukko 6. Toimijoiden sukupuoli taustaryhmittäin Ahjossa.

%	<i>Työmarkkinat</i>	<i>Valtio ja pol.</i>	<i>Tavall.ihmiset</i>	<i>Tutk.laitokset</i>	<i>Muu</i>	<i>Yht.</i>
Nainen	13	24	21	25	23	20
Mies	87	76	79	75	77	80
Yht.	100	100	100	100	100	100
N	38	17	126	8	13	202

Naisten ja miesten jakaumissa ei ollut suurta eroa eri näkökulmista kirjoitetuissa jutuissa, vaan naisia esiintyi lähes saman verran oman alan näkökulmaa käyttävissä jutuissa (45 %), laajan näkökulman jutuissa (43 %) ja näkökulmia yhdistävissä jutuissa (40 %). Sen sijaan juttujen aihealue vaikutti toimijoiden sukupuoleen selvästi ja sensuuntaisesti, kuin jo edelliset havainnot tavallisista ihmisistä ja muista toimijoista vihjaavat (kuvio 18). Hieman yllättävää oli se, että liiton sisäisiä asioita käsittelevissä jutuissa naisia oli ylivoimainen enemmistö, yli 70 prosenttia, mutta todennäköisesti PAMin luottamuselinten naisvaltaisuus ja jo yksin Ann Selin puheenjohtajana vaikuttivat tähän paljon. Ahjon toimijoitahan oli koko aineistossa vähemmän ja lisäksi Ahjossa oli vähemmän liiton sisäisiä asioita käsitteleviä juttuja. Myös muut-osaston jutuissa naisia oli toimijoina selvästi yli puolet. Sen sijaan poliittisissa ja yhteiskunnallisissa jutuissa naisia oli toimijoina karkeasti ottaen noin kolmasosan verran eli vähemmän kuin kaikissa jutuissa

keskimäärin. Tämä vahvistaa edellä esitettyä käsitystä siitä, että naiset otettiin lehdissä toimijoiksi mieluummin kevyisiin kuin koviin juttuihin.

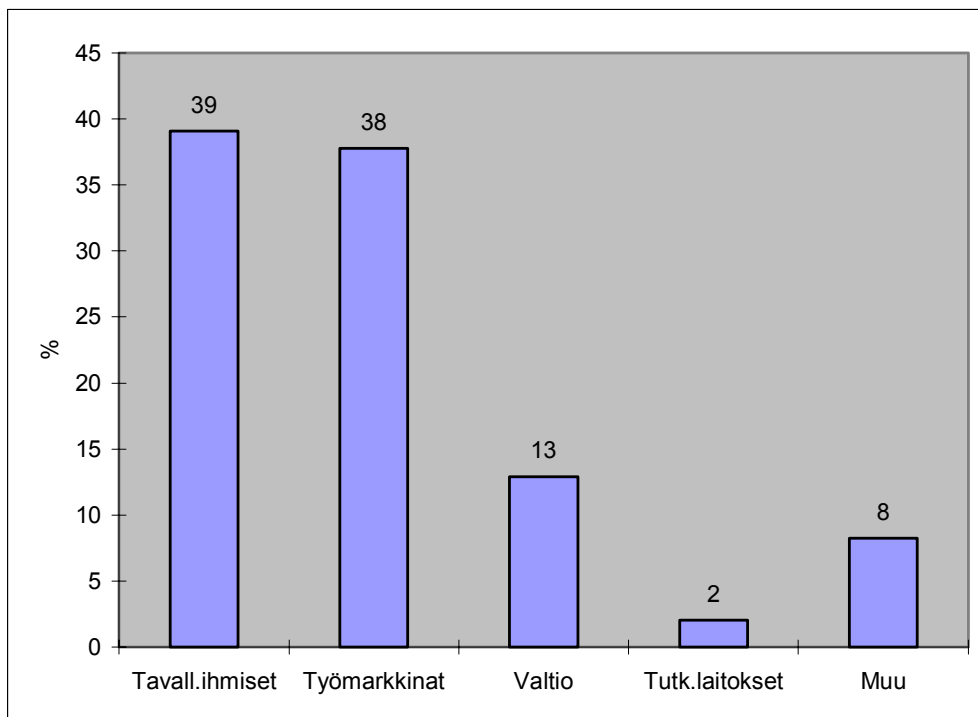
Kuvio 18. Toimijoiden sukupuoli jutun aihealueen mukaan.

6.1.2 Tavalliset ihmiset esillä

Toimijoiden taustaryhmistä tavallisten ihmisten ryhmä on suurin lähes 40 prosentin osuudellaan (kuvio 19). Käytännössä nämä olivat yleensä kyseisten ammattiliittojen jäseniä. Seuraavaksi eniten, lähes saman verran, toimijoissa oli työmarkkinoiden edustajia. Loput luokat jäivät selvästi näitä kahta pienemmiksi. Luvun 5 havaintojen valossa erityisesti valtio-taustaryhmän pientä kokoa voi pitää suorastaan silmiinpistävän pienenä, sillä valtiota edustavien toimijoiden osuus oli lähes sama kuin poliittisten juttujen osuus jutuista. Jos siis kuvittelisimme, että poliittiset jutut olisi tehty käyttämällä pelkästään valtiota edustavia toimijoita, yhteiskunnallisiin juttuihin saati muihin juttuihin heitä ei riittäisi enää lainkaan! Näin yksioikoinen asia ei tietenkään ole, mutta ajatuskuvio havainnollistaa sitä, miten vähän valtion toimijoita lehdissä tosiaan oli aiheisiinkin nähden.

Kuvio 19. Toimijoiden taustaryhmät (luokat yhdistetty).

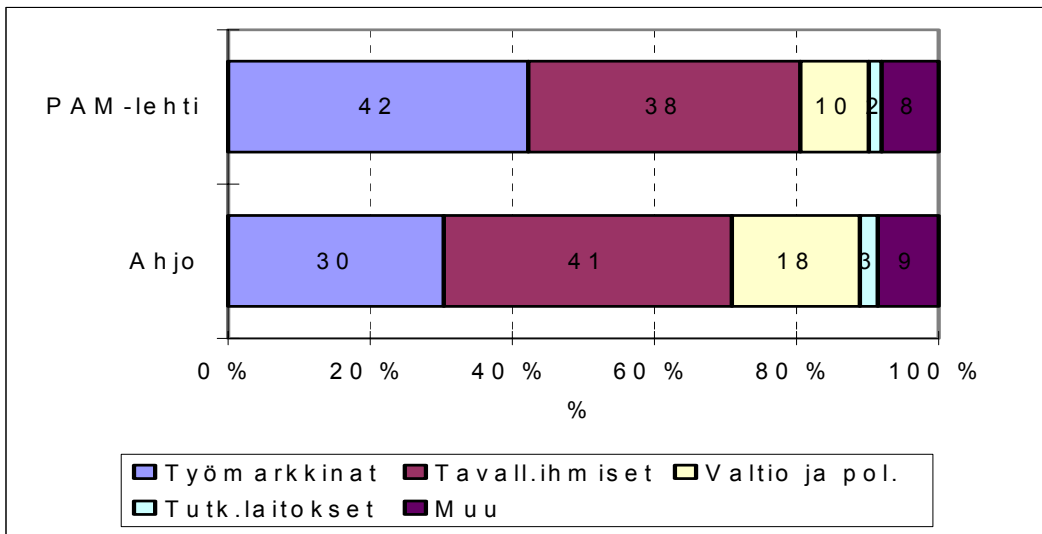
Tarkemmin katsottuna työmarkkinoiden suuri toimijaryhmä jakaantui lehden taustaliiton oman ammattiliiton, muiden ammattiliittojen, oman työnantajapuolen, muun työnantajapuolen ja yritysten toimijoihin (taulukko 7). Näistä oman ammattiliiton edustajien ryhmä oli ylivoimaisesti suurin, ja se muodosti noin viidesosan kaikista toimijoista. Myös yritykset olivat suuri yksittäinen toimijaryhmä, mutta varsinaiset työnantajapuolen edustajat taas pääsivät toimijoiksi huomattavan harvoin. Poliitiikan ja valtion luokan tarkempi tarkastelu puolestaan osoitti, että varsinaisia Suomen politiikan toimijoita oli aineistossa vieläkin vähemmän kuin pelkkä yhdistetyn luokan koko osoitti. Eniten valtion ja politiikan toimijoissa nimittäin oli, yllättäen, ulkomaisia valtioita ja niiden edustajia. Nämä esiintyivät lehdissä useammin kuin suomalainen eduskunta ja hallitus yhteensä. Minkään politiikan ja valtion luokkaan kuuluvan toimijaryhmän kokonaisuus ei kuitenkaan noussut yli neljän prosentin, ja sama koski kaikkia muitakin taustaryhmiä, jos tavallisia ihmisiä, omaa ay-liikettä ja yrityksiä ei lasketa. Toimijoista yli 70 prosenttia siis edusti jotakin näistä kolmesta, mutta toisaalta lopun 30 prosentin kohdalla taustaryhmävalikoima oli laaja. Yksi huomionarvoinen erityispiirre oli se, että edes tutkimuslaitosten edustajat eivät nousseet näistä loppuista esiin mitenkään, vaikka ay-liikkeen jäseniä koskevaa tutkimusta Suomessa tehdään runsaasti muun muassa Palkansaajien tutkimuslaitoksessa.

Taulukko 7. Toimijoiden taustaryhmät (pienet luokat).

	<i>Lkm</i>	<i>%</i>
Tavalliset ihmiset	328	39
Ay-liike oma	193	23
Yritykset	78	9
Ay-liike muu	24	3
Ulkomaiset valtiot	22	3
Viranomaiset	22	3
Media	21	3
Työnantajat oma	20	2
Puolueet	18	2
Tutkimuslaitokset	17	2
Hallitus	13	2
Muu politiikka ja valtio	13	2
Viihde	13	2
Eduskunta	6	1
Valtio kokonaisuutena	5	1
Oikeuslaitos	5	1
EU	4	0
Työnantajat muu	2	0
Muu	35	4
Yht.	839	100

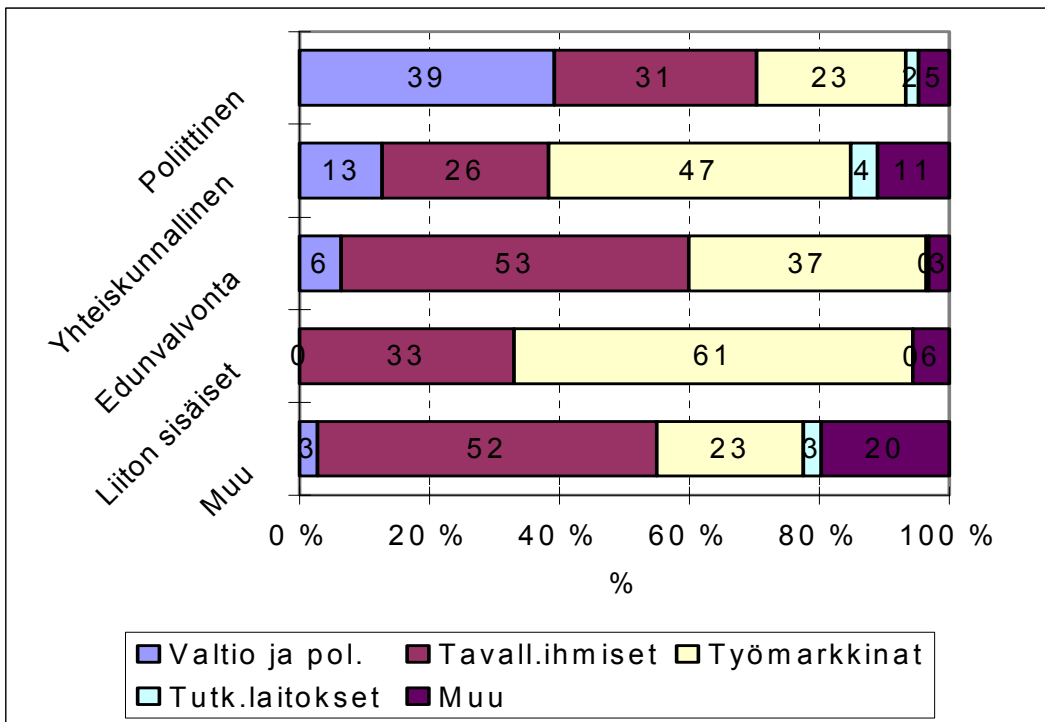
Lehtien välillä oli toimijoiden taustaryhmissä joitakin selkeitä eroja (kuvio 20). Ensinnäkin työmarkkinoiden toimijoita oli PAM-lehdessä yli kolmanneksen enemmän kuin Ahjossa. Tämä on loogista sikäli, että myös liiton sisäisiä asioita käsittelevien juttujen ja työaiheisten juttujen osuudet olivat PAM-lehdessä suuremmat (katso luku 5). Samoin loogista oli, että valtiota ja politiikkaa edustavien toimijoiden osuus oli Ahjossa suurempi, lähes viidesosa, sillä siinä niin ikään poliittisten juttujen osuus oli suurempi. Tässä kohtaa lehtien välinen ero ei kuitenkaan ollut yhtä suuri kuin juttujen aihealueissa. PAM-lehdessä valtion ja politiikan toimijoiden osuus oli lähes sama kuin poliittisten juttujen osuus (10 %), mutta Ahjossa nämä prosentit jäivät kauemmas toisistaan. Tässä mielessä valtion ja politiikan toimijoiden käyttö Ahjossa oli erityisen pientä, vaikka prosentuaalisesti niitä olikin siinä enemmän kuin PAM-lehdessä. Jos eivät muut, niin ainakin poliittiset jututahan ovat lähes aina sellaisia, joissa politiikan tai valtion toimijan voisi ottaa mukaan toimijaksi, jos halua olisi.

Kuvio 20. Toimijoiden taustaryhmät lehdittäin.

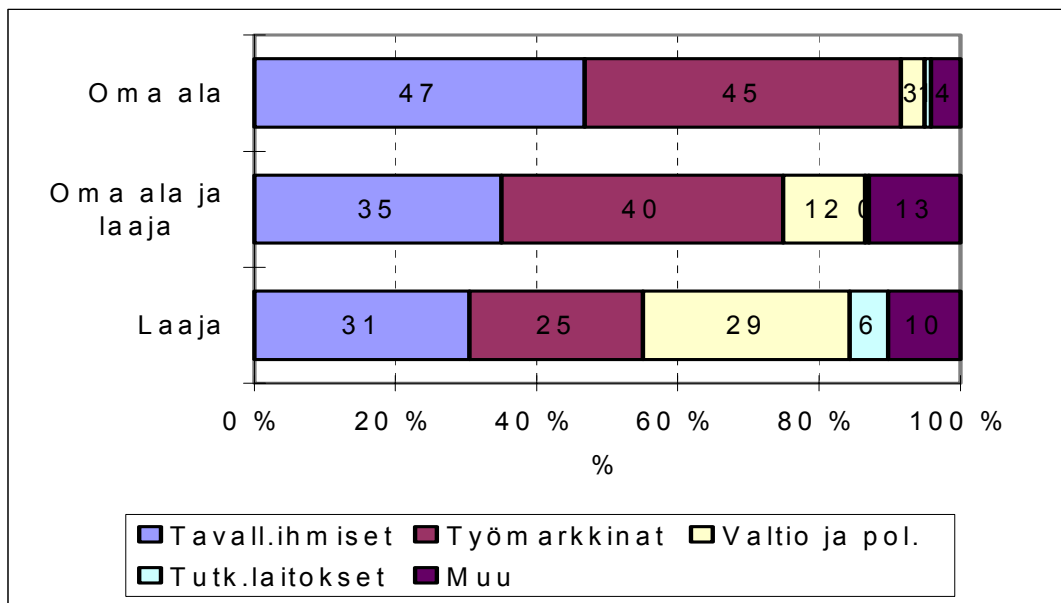
Aihealue vaikutti toimijoiden taustaan melko pitkälti niin kuin voi kuvitellakin (kuviot 5). Valtiota ja politiikkaa edustavia toimijoita esiintyi eniten poliittisissa jutuissa. Poliittisten juttujen toimijoista vajaa 40 prosenttia oli politiikan ja valtion edustajia. Kolmasosa oli tavallisia ihmisiä ja myös työmarkkinoiden edustajat pääsivät paljon esille. Näin valtion ja politiikan toimijoita ”riitti” myös yhteiskunnallisiin juttuihin, joskaan ei paljoa – yhteiskunnallisten juttujen toimijoista enää 13 prosenttia oli valtion ja politiikan toimijoita ja sitä vastoin lähes puolet työmarkkinoiden edustajia. Tavallisia ihmisiä niistä oli yllättäen vain neljäsosa, siis selvästi vähemmän kuin muiden aihealueiden juttujen toimijoista keskimäärin. Myös edunvalvontajutuissa esiintyi politiikan ja valtion toimijoita muutaman prosentin verran, lähinnä oikeuslaitoksen ja työsuojelupiirien edustajia. Liiton sisäisiä asioita käsittelevissä jutuissa niitä ei ollut, ja muut-osaston jutuissa vain muutama yksittäistapaus.

Kuvio 21. Toimijoiden taustaryhmät juttujen aihealueiden mukaan.

Näkökulman mukaan toimijoita tarkasteltaessa kävi ilmi, että valtion ja politiikan edustajat pääsivät erityisesti esiin silloin, kun jutun näkökulma oli laaja, kuten loogista onkin (kuvio 22). Näissä jutuissa olleista toimijoista noin 30 prosenttia oli valtion ja politiikan edustajia. Suurimman yksittäisen ryhmän, joskin lähes saman kokoisen, näidenkin juttujen toimijoista muodostivat kuitenkin tavalliset ihmiset. Oman alan ja laajaa näkökulmaa yhdistävien juttujen toimijoista reilu kymmenesosa oli politiikan ja valtion edustajia, oman alan juttujen toimijoista vieläkin pienempi osuus. Tavallisten ihmisten osuudet sen sijaan menivät toisin päin: oman alan juttujen toimijoista heitä oli 45 prosenttia, yhdistelmänäkökulman juttujen toimijoista 40 prosenttia ja laajan näkökulman juttujen toimijoista enää neljännes. Valtion ja politiikan toimijoiden osuudet ja tavallisten toimijoiden osuudet yhdessä viittasivat siis siihen, että mitä laajempi juttujen näkökulma oli, sitä kovemman luokan toimijoita niihin päästettiin. Myös työmarkkinatoimijoiden osuudet laskivat sitä mukaa, kun juttujen näkökulmat menivät laajempaan suuntaan. Tämä puolestaan viittaa siihen, että näkökulman laajeneminen tarkoitti nimenomaan näkökulman laajentamista pois työmarkkinoista, ei vain omasta alasta.

Kuvio 22. Toimijoiden taustaryhmä juttujen näkökulman mukaan.

6.1.3 Puoluekanta vain harvalla

Toimijoita koskevan analyysin kiistattomin tosiasia lienee se, että puolueisiin vakiintuneesti liitettäviä toimijoita eli käytännössä lähinnä poliitikkoja tai kokonaisia puolueita ei juuri päästetty Ahjossa ja PAM-lehdessä esille (taulukko 8). 95 prosenttia kaikista toimijoista oli sellaisia, joilla puoluekanta ei mainittu eikä se ollut yleisesti tiedossa eikä jutussa olennainen (katso tarkemmin luokitteluperusteista luvusta 4). Ne harvat toimijat, joille puoluekannan merkitys, jakautuivat tasaisesti eri puolueisiin. Mitään perinteisten työväenpuolueiden suosimista ei siis ollut näiden lukujen valossa havaittavissa. Lehtien välillä oli tässä asiassa hyvin suuri ero. Ahjon toimijoista sentään lähes kymmenesosalla oli puoluekanta, kun taas PAM-lehden toimijoista vain kahdella prosentilla. Tämä tarkoittaa sitä, että jos aineistossa olisi ollut tasamäärä Ahjon ja PAM-lehden juttuja ja/tai toimijoita, poliitikot olisivat näyttäneet koko aineistossa saavan enemmän palstatilaa kuin nyt. Kovin suuresta osuudesta ei siltikään olisi voinut puhua. Ahjon tulosten kohdalla täytyy lisäksi muistaa, että Metalliliitossa liiton johtajien ja muiden luottamushenkilöiden puoluetustalla on enemmän merkitystä kuin PAMissa, ja heillä myös selvästi useammin on sellainen. Näin Ahjossa esiintyvistä puoluekannan omaavista toimijoista 1 prosentti esiintyi liiton sisäisiä asioita käsittelevissä jutuissa eli oli liiton ihmisiä, joiden kanta syystä tai toisesta mainittiin. Vasta loput 8 prosenttia olivat siis varsinaisia poliitikkoja tai puolueita.

Taulukko 8. Toimijoiden puoluekannat lehdittäin.

%	<i>PAM-lehti</i>	<i>Ahjo</i>	<i>Yht.</i>
Ei kantaa	98	91	95
Sd	0	2	1
Kesk	0	2	1
Kok	0	2	1
Vas	0	1	1
Muu	1	2	1
Yht.	100	100	100
N	523	316	839

Koska PAM-lehdestä voi sanoa melko suoraan, ettei puoluetoimijoita siellä ollut, en käsittele tässä alaluvussa sitä enempää. Ahjon puoluekannan omaavia toimijoita kuitenkin kannattaa käsitellä lyhyesti vielä muutamalta kantilta. Ensinnäkin niistä käy ilmi, että kaikki ne puoluekannalliset toimijat, jotka eivät olleet liiton omaa väkeä, esiintyivät nimenomaan poliittisissa jutuissa. Esimerkiksi sellainen muut-osastolle kuuluva juttutyyppe, jossa jotakuta poliitikkoa olisi haastateltu kevyessä, viihdetyyppisessä jutussa, puuttui kokonaan. Toinen huomio on, että puoluekannallisia toimijoita oli suhteessa selvästi eniten pohdiskelevissa jutuissa (26 %:lla näiden juttujen toimijoista oli puoluekanta). Kuvailevissa jutuissa heitä ei juuri ollut (2 %) ja kantaottavissakin oli huomattavasti vähemmän (9 %). Tämä viittaa siis siihen, ettei Ahjo toisaalta halunnut ottaa poliitikkoja varsinaisiin faktapohjaisiin uutisiin mutta toisaalta suhtautui varovaisesti myös poliitikkojen käyttämiseen sellaisissa jutuissa, joissa otettiin vahvasti kantaa.

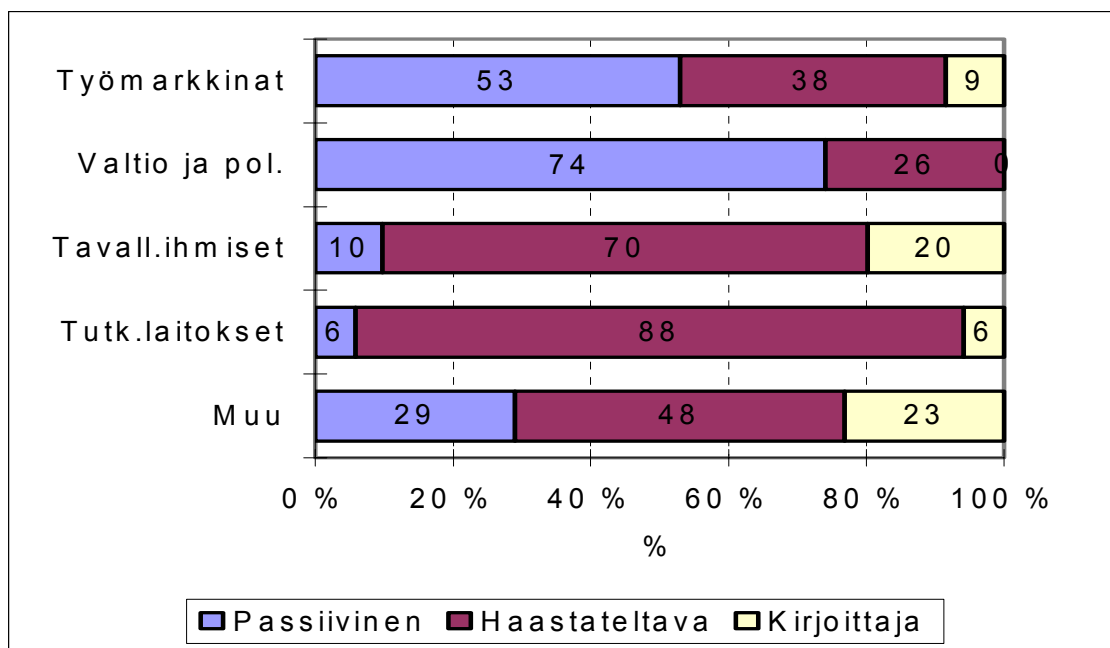
6.2 Toimijoiden kohtelu

6.2.1 Tavalliset ihmiset aktiivisia, valtion edustajat passiivisia

Aloitin toimijoiden kohtelun analysoimisen tarkastelemalla sitä, mitkä toimijoista pääsivät esiin aktiivisina ja mitkä passiivisina. Ensimmäiseksi kävi ilmi, että naistoimijat esiintyivät useammin passiivisina kuin miestoimijat: naisista 16 prosenttia oli passiivisia, miehistä 11. Tämä ei kuitenkaan minusta vaikuta vielä miltään selkeältä naisten syrjimiseltä, joka vaatisi tuloksissa erityistä huomiota. Sen sijaan toimijoiden roolin tarkastelu taustaryhmittäin toi kiinnostavampia tuloksia. Erityisen aktiivinen rooli lehdissä tarjottiin tavallisille ihmisille: näistä viidesosa esiintyi kirjoittajina esimerkiksi yleisönosastoilla ja 70 prosenttia haastateltavina (kuvio 23). Passiiviseen rooliin tavallisista ihmisistä joutui siis vain kymmenesosa. Aivan päinvastainen tilanne oli

yrityksillä ja niiden edustajilla: lähes kolmessa neljäsosassa tapauksista ne olivat passiivisessa roolissa. Se tuntuu luonnolliselta, sillä usein yritysten edustajat olivat nimenomaan yrityksiä, eikä näitä luonnollisestikaan voi haastatella. Yhtä helposti selitettävä asia ei sen sijaan ole se, miksi ulkomaisten valtioiden edustajista peräti 95 prosenttia sai tyytyä passiiviseen rooliin. Näissäkin oli toki mukana paljon kokonaisia valtioita, mutta myös ihmisiä valtioiden edustajina jutuissa esiintyi, ja siksi 95 prosentin tulosta voi pitää yllättävänä. Samoin pitää erityisesti huomioida, että myös suomalaiset politiikan ja valtioiden edustajat olivat selvästi useammin, yli kahdessa kolmasosassa tapauksista, passiivisia toimijoita kuin aktiivisia eli kirjoittajia tai haastateltavia. Kolumnisteiksi tai muiksi kirjoittajiksi heitä ei haluttu ollenkaan, haastateltaviksi sentään vajaassa kolmasosassa tapauksista. Ay-liikkeen edustajista puolestaan reilu puolet oli aktiivisia, työnantajien edustajista vajaa puolet.

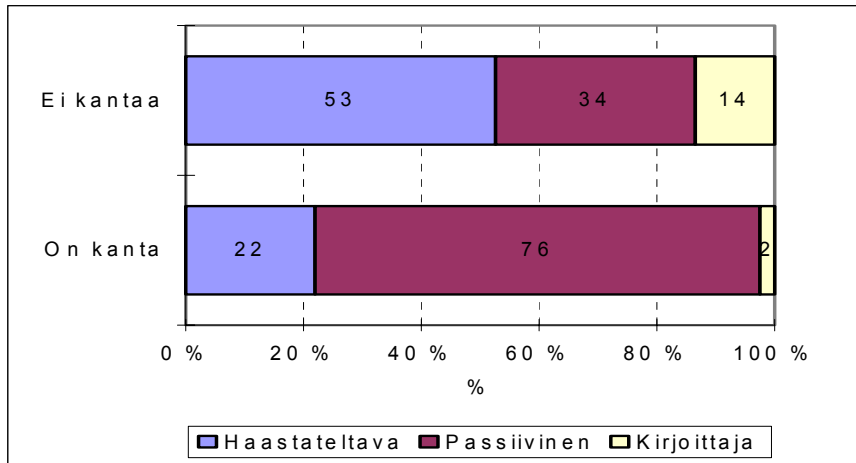
Kuvio 23. Toimijoiden roolit taustaryhmittäin.

Jos eivät politiikan ja valtion edustajat päässeet usein aktiivisiksi toimijoiksi, saman voi sanoa ylipäätään kaikista niistä (harvoista) toimijoista, joilla oli puoluekanta (kuvio 24). Nämä pääasiassa Ahjon toimijat saivat tyytyä passiiviseen rooliin kolmessa neljäsosassa tapauksista, kun puoluekannattomista passiivisia oli vain noin kolmasosa. Myöskään kirjoittajiksi puoluekannallisia toimijoita ei juuri haluttu, vaikka toki täytyykin muistaa, että osalla niistä ammattiliittojen toimijoista, joita tässä ei ole koodattu puoluekannallisiksi mutta jotka esiintyivät kolumnisteina, kyllä todellisuudessa on puoluekanta. Sen tulos kuitenkin kertoo selvästi, että varsinaisia

poliitikkoja ei ammattiyhdistyslehtiin tahdottu kolumnisteiksi, vaikka monissa muissa lehdissä se onkin tyypillistä.

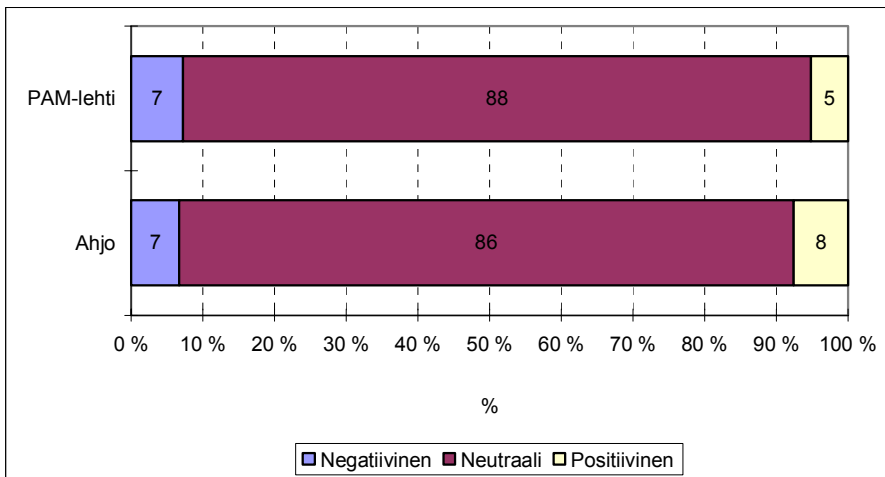
Kuvio 24. Toimijoiden roolit puoluekannan olemassaolon mukaan.

6.2.2 Neutraali suhtautuminen yleisintä

Toimijoiden aktiivisuuden tai passiivisuuden analysoimisesta etenin tarkastelemaan sitä, miten toimijoihin suhtauduttiin. Se osoitti, että vaikka yli puolet jutuista oli tehty kantaottavalla tyylillä (ks. luku 5), toimijoihin sinänsä ei aineistossa otettu suoraan kantaa lainkaan yhtä usein (kuvio 25). Ylivoimainen enemmistö toimijoista nimittäin sai Ahjon ja PAM-lehden palstoilla neutraalin kohtelun. Silloin, kun suhtautuminen ei ollut neutraalia, se oli lähes yhtä usein positiivista kuin negatiivista. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien toimijoiden suhtautumiskeskisarvo oli -0,01 eli lähes neutraali. Lehtien välillä ei ollut tässä kohtaa merkitsevää eroa. Selvästi huonon kohtelun sai Ahjossa ja PAM-lehdessä täsmälleen sama osuus toimijoista, mutta Ahjo taipui hyvään kohteluun PAM-lehteä muutaman prosenttiyksikön useammin. Keskimäärin Ahjon suhtautuminen toimijoihinsa oli siis positiivisempaa kuin PAM-lehdellä, mutta ero ei ole suuren suuri.

Kuvio 25. Suhtautuminen toimijoihin lehdittäin.

Eri taustaryhmiä edustavista toimijoista keskimäärin parhaan kohtelun saivat jostakin syystä oikeuslaitoksen edustajat (taulukko 9). Koska näitä oli kuitenkin aineistossa vain viisi kappaletta, tuloksesta ei ole järkevää alkaa vetää suuria johtopäätöksiä. Sen sijaan vähemmän yllättävä oli toiselle sijalle pääsijä eli oman ammattiliiton edustajat. Myös ay-liike kokonaisuutena sai lehdissä keskimäärin enemmän hyvän kuin huonon kohtelun (taulukko 10), joskin on huomattava, ettei keskiarvo ollut niin kaukana nolasta kuin se olisi ay-lehdessä varmasti hyvin voinut olla. Vastaavasti työnantajapuoli sai kokonaisuutena negatiivisen kohtelun, mutta ei niin selvästi kuin olisi epäilemättä ollut mahdollista.

Niukasti positiivisuuden puolelle ylsi myös pieni viranomaisten ryhmä (taulukko 9). Ei-oman alan työnantajat, tavalliset ihmiset, eduskunta, valtio, tutkimuslaitokset, viihde ja media olivat taustaryhminä sellaisia, joiden toimijoiden suhtautumiskeskiarvo oli tasan nolla, siis neutraali. Edellä tehtyihin havaintoihin passiivisuudesta ja aktiivisuudesta sopii se, että erityisen usein huonoa kohtelua saivat ulkomaiset valtiot ja niiden edustajat. Näiden suhtautumiskeskiarvo oli peräti -0,59. Myös hallituksen ja EU:n edustajiin ja varsinaisten luokkien ulkopuolelle jääneisiin politiikan ja valtion edustajiin suhtauduttiin huomattavan kriittisesti. Kun myös puolueisiin suhtauduttiin useammin negatiivisesti kuin positiivisesti, kaikkien Suomen valtion ja politiikan toimijoiden yhteinen keskiarvo jäi selvästi nollan alapuolelle (taulukko 10).

Taulukko 9. Suhtautumisarvot taustaryhmittäin.

Oikeuslaitos	Ay-liike oma	Viranomaiset	Ay-liike muu	Tavalliset ihmiset	Työnantajat muu	Eduskunta	Valtio kokonais-	Tutkimuslaitokset	Viihde	Media	Muu	Yritykset	Työnantajat oma	Puolueet	Muu valtio ja poliittika	EU	Hallitus	Ulkomaiset valtiot
0,20	0,10	0,05	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,03	-0,04	-0,10	-0,11	-0,23	-0,25	-0,38	-0,59

Taulukko 10. Suhtautumisarvot taustaryhmittäin (luokkia yhdistetty).

Ay-liike	Tavall. ihm.	Tutk.lait.	Viihde	Media	Muu	Yritykset	Työnant.	Valtio ja pol.	Ulkom. valtiot
0,09	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,03	-0,04	-0,09	-0,10	-0,59

Kuten valtion ja politiikan toimijoihin suhtautuminen jo hieman vihjaakin, puoluekannan omaavia toimijoita käsiteltiin huomattavasti useammin negatiivisessa valossa kuin muita. Tämäkin näyttää noudattavan samansuuntaista linjaa kuin havainnot aktiivisuudesta ja passiivisuudesta. Kun puoluekannattomista toimijoista 89 prosenttia sai neutraalin kohtelun, puoluekannallisista vain 46 prosenttia. 39 prosenttiin suhtauduttiin negatiivisesti ja 15 prosenttiin positiivisesti. Puoluekannan omaavien toimijoiden keskimääräinen suhtautumisarvo jäi siis selvästi miinukselle, -0,24:ään.

Kun puoluekannan omaavien toimijoiden saamaa kohtelua katsoo tarkemmin, täytyy koko ajan muistaa, että tulokset koskevat hyvin pientä joukkoa ja sattuma on näin voinut vaikuttaa niihin suuresti. Toiseksi pitää muistaa, että tulokset koskevat lähes pelkästään Ahjoa, PAM-lehdessään puoluekannan omaavia toimijoita ei ylipäättään juuri esiintynyt. Joka tapauksessa mielenkiintoista on voida todeta, että suhtautumisarvoissa perinteisten eduskunnassa olevien työväenpuolueiden suosimisesta on merkkejä (taulukko 11). SDP:n ja vasemmistoliiton toimijat saivat keskimäärin selvästi hyvän kohtelun, keskustan, kokoomuksen ja muiden puolueiden toimijat selvästi huonon. Paras suhtautumiskeskisarvo oli SDP:llä, huonoin – itse asiassa huonoin kaikista erikseen luokitelluista toimijaryhmistä – keskustan toimijoilla. On kuitenkin mahdotonta sanoa, johtuiko SDP:n ja vasemmistoliiton toimijoiden hyvä kohtelu aina nimenomaan heidän puoluekannastaan vai oliko kyseessä merkitsevä usein esimerkiksi Metalliliiton oma toimija, joka sai myönteisen kohtelun ay-taustansa eikä niinkään puolueen ansiosta. On myös korostettava vielä kertaalleen, että

esimerkiksi keskustan toimijoita oli koko 389 jutun aineistossa yhteensä vain 8. Vaikka näistä jokaiseen olisi suhtauduttu negatiivisesti, miten ei edes tapahtunut, olisi siltikin liioittelua sanoa, että tutkimissani ay-lehdissä mollattiin keskustaa. Mollauskertoja oli sellaiseen yleistyksen yksinkertaisesti liian harvoin. Toisaalta se, että kaikki puoluekannallisten suhtautumiskeskisarvot ovat kaukana nolasta ja että keskiarvot noudattavat lopultakin ammattiyhdistysliikkeen perinteistä linjaa, antaa kyllä viitteitä siitä, etteivät luvut ole täysin satunnaisia ja vailla merkitystä.

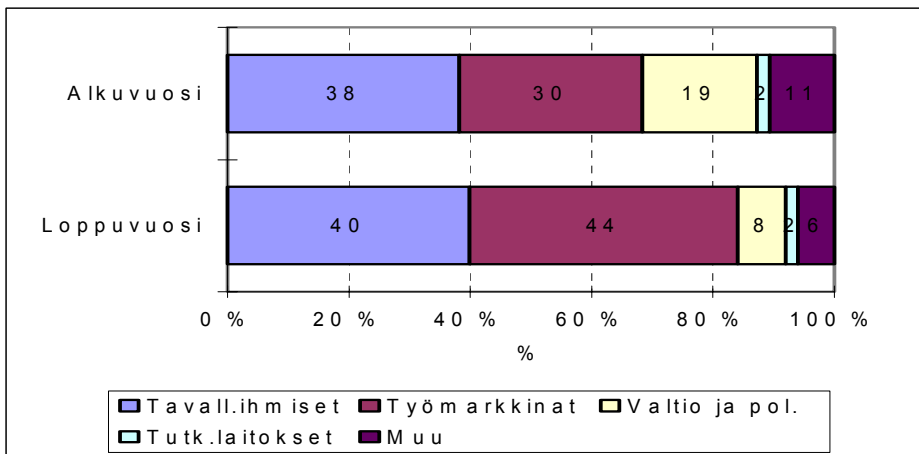
Taulukko 11. Suhtautumisarvot puolueittain.

Sd	Vas	Ei kantaa	Muu	Kok	Kesk
0,38	0,33	0,00	-0,50	-0,57	-0,63

6.3 Eduskuntavaalien vaikutus toimijoihin

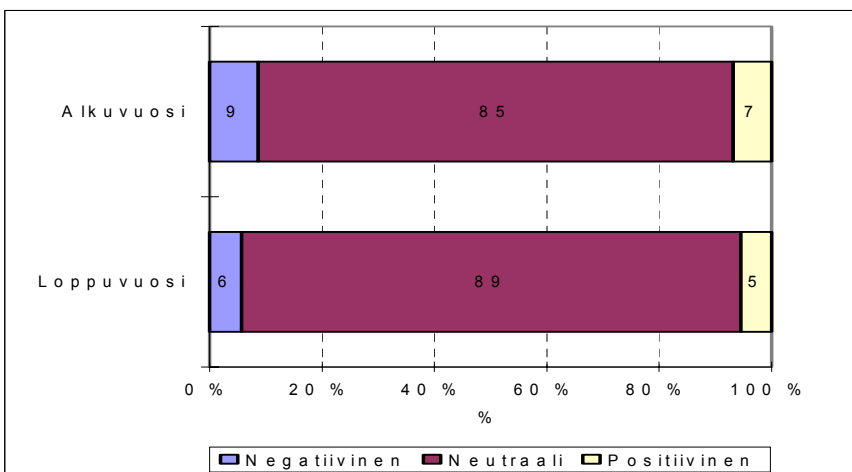
Kuten juttuihin, ajankohta vaikutti monin paikoin selkeästi myös toimijoihin. Ensinnäkin puoluekannan omaavia toimijoita esiintyi lehdissä (pääasiassa siis Ahjossa) selvästi enemmän alkuvuodesta kuin loppuvuodesta: alkuvuodesta seitsemällä prosentilla toimijoista oli puoluekanta, loppuvuodesta vain kolmella prosentilla. Tämä olikin odotettavissa, kun ottaa huomioon ajankohdan vaikutukset juttujen aiheisiin ja aihealueisiin (ks. luku 5). Myös nimenomaan eduskuntavaaleja käsittelevät jutut ovat paikka, joissa puolueiden ja niiden edustajien voi odottaa pääsevän esille. Samansuuntaisesti ajankohta näytti vaikuttavan myös toimijoiden taustoihin (kuvio 26). Aivan kuten poliittisia juttuja oli alkuvuodesta enemmän kuin loppuvuodesta, myös valtion ja politiikan toimijoiden osuus oli alkuvuodesta yli kaksinkertainen loppuvuoteen nähden. Vastaavasti työmarkkinoiden toimijoita oli alkuvuodesta alle kolmasosa toimijoista, loppuvuodesta huomattavasti enemmän. Tämä liittyy suoraan siihen, että myös työaiheisia juttuja oli vaalien aikaan vähemmän. Samaa kaavaa noudattaa myös toimijaluokka ”muu”: koska muut-osaston aiheita oli vaalien alla enemmän kuin loppuvuodesta, myös muut-osaston toimijoita oli enemmän.

Kuvio 26. Toimijoiden taustaryhmät ajankohdittain. (yhdistetyin)

Linjassa edellisten luvun tulosten kanssa näyttäisi olevan myös se, että vaalien alla oli parin, kolmen prosenttiyksikön verran enemmän sekä sellaisia toimijoita, joihin suhtauduttiin kielteisesti, että sellaisia, joihin suhtauduttiin myönteisesti (kuvio 27). Neutraali suhtautuminen oli toki ylivoimaisesti yleisintä myös silloin, mutta yhtä kaikki hieman harvinaisempaa. Tämä sopii yhteen sen havainnon kanssa, että eduskuntavaalien alla juttujen tyyli oli harvemmin kantaaottava kuin loppuvuodesta (ks. luku 5.) Kun juttujen tyyli muuttui kantaaottavammaksi, myös toimijoihin otettiin enemmän kantaa.

Kuvio 27. Suhtautuminen toimijoihin ajankohdittain.

6.4 Yhteenvedo toimijoista

Edellä olen analysoinut aineiston toimijoita eli sitä, ketkä ja mitkä tahot Ahjossa ja PAM-lehdessä toimivat ja millä tavoin heidät päästetään esille. Aloitin toimijoiden analyysin asiasta, jonka merkityksen tässä tutkimuksessa voi hyvin kyseenalaistaa: sukupuolesta. Voi hyvin kysyä, mitä ihmeen merkitystä sukupuolella on ammattiyhdistyslehtien poliittisuutta käsittelevässä tutkimuksessa. Tulokset osoittivat kuitenkin, että analysoinnissa oli järkeä. Kävi ilmi, että PAM-lehdessä haluttiin tavallisista ihmisistä kirjoitettaessa nostaa miehiä enemmän esiin kuin jäsenistön miesten osuus antaisi olettaa, ja ”kovemmiksi” toimijoiksi etsittiin melko tasapuolisesti naisia ja miehiä. PAM-lehdessä tuntui tällä perusteella olevan selkeä pyrkimys tasa-arvoon toimijoiden palstatilaa jaettaessa, ja laajassa mielessä sitä voi pitää varsin poliittisena tekona. Ahjosta tällaiset pyrkimykset sen sijaan näyttivät puuttuvan kokonaan. Miesvaltaisen liiton lehti oli tutkimusaikana juuri yhtä miesvaltainen kuin liittonsa, ja esimerkiksi naispuoliset politiikan ja valtion toimijat olivat jopa hämmästyttävän pienessä vähemmistössä. Tämä on erikoista etenkin, kun muistaa Metalliliiton erillisen tasa-arvo-ohjelman.

Keskeisin asia, jonka tämä luku kertoi, oli kuitenkin se, että varsinaisia poliitikkoja ja politiikan ja valtion toimijoita yleensäkin päästettiin Ahjon ja PAM-lehden sivuille vähän. Tämä näkyi niin, että toimijaryhmä ”politiikka ja valtio” oli pieni, ja etenkin niin, että puoluekannan omaavia toimijoita oli erittäin vähän. Vaikka edellinen luku kertoi, että politiikkaa ja yhteiskuntaa käsitteleviä juttuja kyllä oli runsaasti, tämä luku kuittasi liian kuvitelmat lehtien poliittisuudesta toteamalla, että poliitikoista niissä ei juuri kirjoitettu. Jopa ulkomaalaisten valtioiden toimijoita oli aineistossa enemmän kuin esimerkiksi suomalaisia puolueita edustavia. Tämä vahvistaa edellisessä luvussa esittämäni käsitystä siitä, että vaikka poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista kirjoitettiinkin, se tehtiin asioiden eikä prosessien kautta. Poliitiikan ja yhteiskunnan kysymyksiä ei henkilöity joihinkin poliitikkoihin eikä heiltä ollut tyypillistä vaikkapa vaatia selityksiä. Esimerkiksi sellainen juttutyyppi, jossa johonkin vain liiton omaa alaa koskevaan kysymykseen vaadittaisiin vastauksia poliitikoilta (tyyliin ”Mitä lainsäädäntömuutoksia tämä asia vaatisi ja kannatatteko niitä?”), näytti aineistostani puuttuvan käytännössä kokonaan.

Kun valtion ja politiikan toimijoita oli vähän, tilaa jäi paljon ay-liikkeen omille toimijoille mutta aivan erityisesti tavallisille ihmisille. Heidä molemmat lehdet halusivat selvästi päästää mahdollisimman paljon esille, ja heillä oli suuri rooli, ei vain kevyiden juttujen ja

edunvalvontajuttujen, vaan myös poliittisten ja yhteiskunnallisten juttujen kentässä. Poliittisia ja yhteiskunnallisia juttuja ei siis selvästi tehty ainoastaan asioiden kautta vaan myös tavallisten ihmisten kautta. Kun asioita ei henkilöity niistä päättäviin poliitikoihin, niitä henkilöitiin sen sijaan ihmisiin, jotka ovat asioiden kokijoita ja näkijöitä. Tavallisten ihmisten osuus toimijoista oli niin ikään suuri sekä laajasta että oman alan näkökulmasta tehtyjen juttujen toimijoista, mikä vahvistaa ajatusta siitä, että tavalliset ihmiset eivät olleet toimijoina vain pieniä arki(työ)päivän asioita käsittelevissä jutuissa vaan monissa muissakin.

Toimijoiden kohtelun tarkastelusta puolestaan kävi ilmi, että vaikka jutuissa kantaaottava tyyli oli huomattavan yleinen, toimijoihin suhtauduttiin selvästi useimmin neutraalisti. Kannanotot rajoittuivat siis usein varsinaisiin aiheisiin eivätkä ulottuneet toimijoihin asti. Vaikutelmaa neutraalista suhtautumisesta toimijoihin tukee myös se, että iso osa myönteisen tai kielteisen kohtelun saaneista toimijoista oli työmarkkinoiden edustajia. Näiden ei-neutraali kohtelu on ay-lehdessä todennäköisesti toisinaan lähes väistämätöntä. Kun lisäksi muistaa puoluekannan omaavien toimijoiden pienen määrän, voi sanoa, että sellaisia juttuja, joissa joku yksittäinen poliitikko olisi saanut vaikkapa vuolaat kiitokset tai kritiikkiryöpyn niskaansa, ei käytännössä ollut.

Toisaalta suhtautumiskeskien tarkastelu osoitti, että miinusmerkkisen suhtautumisen puolelle päätyi myös monta valtion ja politiikan toimijaryhmää. Muun muassa hallituksen lukema oli pitkällä miinuksella, joten silloin harvoin, kun hallituksesta tai sen edustajista puhuttiin, suhtautuminen oli varsin kriittinen. Myös kokonaisuutena suhtautuminen politiikan ja valtion toimijoihin jäi miinuksella. Luku sinänsä ei vielä kertonut vahvasti kriittisestä suhtautumisesta, mutta se, että valtion ja politiikan toimijat saivat myös usein tyytyä passiiviseen rooliin, oikeuttanee päättelemään, että niiden osa oli lehdissä kokonaisuutena kehnohko. Samoin ulkomaiset valtiot edustajineen saivat sekä tyytyä passiiviseen rooliin että kestää myös suorastaan hämmästyttävän kriittistä suhtautumista.

Toimijoiden analyysi siis kertoi, että politiikasta ja poliittisuudesta suoraan kertovia toimijoita oli aineistossa määrällisesti vähän, joskaan ei aivan olemattomasti. Niiden päälle toimijoissa politiikkaa ja poliittisuutta näkyi kuitenkin yksittäisinä pieninä pulpahduksina pinnan alta. Naisten ja miesten tasa-arvokysymys oli ratkaistu omalaatuisesti, joihinkin yksittäisiin, joskin monesti pieniin toimijaryhmiin suhtauduttiin jopa erikoisen kriittisesti eikä valtion ja politiikan toimijoita päästetty aivan helpoimmalla. Joka tapauksessa toimijoista oli vaikeampi löytää politiikkaa ja poliittisuutta ilmentäviä tai kumoavia asioita samalla tavalla linjakkaassa ja helposti yhteen vedettävässä

muodossa kuin jutuista. Monet pulpahdukset pinnan alta olivat siis nimenomaan yksittäisiä, pieniä kuplia, eivät suuria vyöryjä. Toisaalta pitää myös muistaa, että silloin, kun jutun pääasialliset toimijat ovat tavallisia ihmisiä, toimijoiden analyysi ei voikaan yksinään kertoa paljoa siitä, onko jutussa poliittisuutta vai ei ja miten.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET: TASAPAINOILUA POLIITTISUUDEN ESTEIDEN JA MAHDOLLISUUKSIEN KESKELLÄ

Edellä olen selvittänyt, miten politiikka ja poliittisuus näkyvät aineistoni jutuissa ja toimijoissa. Selkeä tulos on ollut, että politiikkaa on tutkimissani lehdissä sekä sanan laajassa että suppeassa merkityksessä. Toisaalta monesta sellaisesta kohdasta, jossa se olisi ollut mahdollista, se myös puuttuu.

Tutkimissani ay-lehdissä poliittisuutta sekä pulpahtelee esiin yksittäisillä pienillä tavoilla että vyöryy julki suurempina linjoina. Pienistä pulpahduksista tärkeä on esimerkiksi erikoinen suhtautuminen naisten ja miesten tasa-arvoon. PAM-lehdessä asiaa on selvästi mietitty, ja näyttää siltä, että siihen halutaan toimijoiden valinnoilla vaikuttaa ja ottaa kantaa. Ahjossa asiaa joko ei ole lainkaan ajateltu tai sitten se on jopa tietoisesti haluttu jättää juttu- ja toimijavalintoihin vaikuttavien asioiden ulkopuolelle. Toinen pieni pulpahdus on kriittinen suhtautuminen joihinkin tiettyihin valtion ja politiikan toimijaryhmiin, kuten hallitukseen ja sen edustajiin. Erityisesti ulkomaiset valtiot saavat aineistossa kuulla kunniansa. Voi miettiä, onko tämä sattumaa vai ehkä merkki siitä, että enempäänkin valtioiden hallintoon ja politiikkaan liittyvien toimijoiden kritisointiin olisi halua. Ulkomaiset valtiot ehkä tarjoavat sille turvallisimman purkautumistien. Myös tavallisten ihmisten suurta roolia lehdissä voi ajatella tietynlaisena poliittisuutena ja poliittisena kannanottona. Kun heitä selvästi nostetaan esiin myös ”koviin” yhteiskuntaa käsitteleviin juttuihin, halutaan paitsi aktivoida heitä myös sanoa, että päätöksenteon kohteet pitää huomioida päätöksistä keskusteltaessa.

Näiden sijaan juttujen aihevalinnat ja tyyli ovat niitä suuria vyöryjä, joissa Ahjon ja PAM-lehden poliittisuus näkyy hyvin selkeästi ulos. Aiheet ovat varsin usein poliittisia ainakin laajassa mielessä, ja myös konkreettisen poliittisen päätöksenteon kautta niitä käsitellään. Aiheisiin otetaan lisäksi huomattavan usein kantaa, mikä kertoo sekin osaltaan aihevalintojen poliittisuudesta. Kirjoittelussa ei ole haluttu tyytyä asioiden toteamiseen tai yksinkertaisten, epäpoliittisten aiheiden käsittelyyn, vaan ote on kunnianhimoisempi. Sama näkyy myös toimijoissa: mukana on valtion ja politiikan toimijoita, ja toisinaan toimijoihinkin otetaan kantaa. Näistä molemmista asioista on kuitenkin selkeästi huomattavissa toinenkin asia. Vaikka politiikkaa on lehdissä sanan molemmissa merkityksissä, selkeästi eniten sitä on laajassa mielessä, yhteiskunnallisuutena ja sillä tavoin poliittisuutena. Läheskään yhtä paljoa se ei esiinny varsinaista yhteiskunnan poliittista sektoria

koskevana. Kun PAM-lehdessä esimerkiksi käsitellään kaupan aukiolokysymyksiä, niitä katsotaan tyypillisesti laajasti yhteiskunnallisena kysymyksenä mutta ei politiikan, varsinkaan puoluepolitiikan kysymyksenä. Jutussa saatetaan hyvin todennäköisesti arvioida, millaisia vaikutuksia aukiolosäännöksillä on perheisiin ja sitä kautta koko yhteiskunnan hyvinvointiin tai ottaa kantaa siihen, minkälaisesta arvomaailmasta jatkuva aukiolon lisääminen yhteiskunnassa kertoo. Erittäin epätodennäköistä sen sijaan on, että jutussa kerrottaisiin, mitä eri puolueet ovat aiheesta mieltä, puhumattakaan, että seurattaisiin vaikkapa eduskuntakeskustelua aiheesta.

Tuloksissa arkitason politiikan jääminen paitsioon näkyy selvästi muutamassa eri asiassa. Ensinnäkin juttujen aihevalinnoissa varsinaiset politiikkaan ja päätöksentekoon liittyvät jutut ovat selkeä vähemmistö laajemmassa mielessä poliittisiin juttuihin nähden, eivätkä muihinkaan juttuihin nähden valtavan suuri ryhmä. Toiseksi valtion ja politiikan toimijoita on jutuissa loppujen lopuksi melko vähän. Kolmanneksi, ja kaikkein selkeimpänä merkinä, puolueita ja niitä edustavia toimijoita esiintyy erittäin harvoin. Neljänneksi toimijoihin otetaan harvemmin kantaa kuin aiheisiin, ja ne tulokset, jotka politiikan ja valtion toimijoiden hyvästä tai huonosta kohtelusta sain, ovat pienistä kappalemääristä johtuen juuri edellä mainitsemiani pieniä vinkkejä, poliittisuutta pinnan alla. Ahjo ja PAM-lehti eivät siis esimerkiksi tee henkilöhaastatteluja yksittäisistä poliitikoista eivätkä kerro juuri mitään puoluepolitiikasta ja poliittisen päätöksenteon etenemisestä, saati että ottaisivat juuri siihen kantaa.

Tutkimani ay-lehdet myös ovat mieluiten poliittisia omalla tutulla maaperällä. Ne kirjoittavat harvoin vaikkapa ympäristöstä tai perhepolitiikasta mutta käyvät työhön liittyvät poliittiset ja yhteiskunnalliset kysymykset hyvin tarkasti läpi. Käytännössä joka lehdessä on kyllä vähintään yksi sellainen juttu, jossa omalta tontilta hypätään hyvin kauas pois, mutta kyse on jälleen enemmän pulpahduksista kuin hallitsevista suuntauksista. Kaikki tämä antaa mielestäni oikeuden sanoa, että Ahjo ja PAM-lehti ovat monin tavoin poliittisia mutta eivät missään tapauksessa varsinaisia politiikan lehtiä. On myös selvää, että tämä on valinta. Kun kerran kirjoitetaan yhteiskunnallisista aiheista, olisi mahdollista paljon nykyistä useammin mahdollista käsitellä niihin liittyvää päätöksentekoa ja lainsäädäntöä, ja kun kerran sitäkin joskus käsitellään, olisi mahdollista käsitellä sitä myös puolueiden kautta.

Yleisesti ottaen tämä kaikki sopii melko hyvin sekä Ahjoon että PAM-lehteen. Poliittisuus ilmenee niissä samalla tavalla ja melko samoissa määrin. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lehdet olisivat yhdestä puusta veistetyt. Ahjossa niin varsinaisten politiikan juttujen kuin valtion ja politiikan

toimijoiden osuus on suurempi, ja siellä esiintyy myös puoluepolitiikan henkilöitä. Sen tausta ”poliittisena viikkolehtenä” (Ruokolainen 1977) ja mahdollisesti myös Metalliliiton PAMista poikkeava tapa suhtautua puoluejakoihin näyttää näkyvän suurempana rohkeutena tarttua politiikan prosesseihin ja henkilöihin. Määrät eivät kuitenkaan Ahjossakaan ole sellaisia, että alkaisin kutsua sitä varsinaiseksi politiikan lehdeksi.

Kun kaikkea edellä selostamaani lehtien poliittisuuden tavoista ja määristä pohtii luvuissa 2 ja 3 kertomieni ay-liikkeen ja median kehityssuuntien valossa, mieleeni tulee yksi erityisen osuva sana: tasapainoilu. Ammattiyhdistyslehdet tasapainoilevat aktiivijäsenten ja passiivijäsenten vaatimusten välillä eli yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja jäsenten palvelemisen välillä, poliittisen aktiivisuuden ja puolueettomuuden välillä ja sen välillä, ovatko ne omnibus-tuotteita vai yhtä tiettyä näkökulmaa edustavia lehtiä.

Tasapainohaasteet jäsenistön odotusten välillä liittyvät siihen, mistä luvussa 2 puhutaan eli jäsenkunnan yhtenäisyyden murenemiseen (ks. esim. Ilmonen & Jokivuori 1998). Osa jäsenistä näkee ay-liikkeen kollektiivisena voimana, nimenomaan liikkeenä, jonka pitää osallistua ja vaikuttaa. Osa, liiton passiiviset jäsenet, vierastaa tällaista ja haluaa liitolta vain palvelua. Totesin itse aikaisemmin, että samaan aikaan, kun osa jäsenistä haluaa liitolta enemmän ja tehokkaampaa yhteiskunnallista vaikuttamista, osa toivoo sen olevan hiljaa. Myös ammattiyhdistyslehdet joutuvat siis valitsemaan, kumpien linja valitaan. Ahjo ja PAM-lehti tasapainottelevat näiden vaatimusten välillä ja tekevät sekä että. Ne tarjoavat jäsenpalvelua muun muassa kertomalla paljon työstä ja vastailemalla esimerkiksi kysymyspalstoilla yksittäisiin työelämään liittyviin kysymyksiin mutta kirjoittavat myös eri tavoin poliittisista aiheista ja ongelmista, ottavat kantaa aiheisiin ja henkilöihin ja valitsevat juttuihin hyvin laajoja näkökulmia.

Olen kuitenkin taipuvainen tulkitsemaan, että tasapainoilussa on kallistuttu jälkimmäiseen suuntaan enemmän. Voi ajatella, että aktiivijäsentä ei haittaa, että lehdessä on jonkin verran myös perusjäsentiedotusta ja jäsenpalvelua, mutta passiivijäsentä saattaa hyvinkin harmittaa juttujen ei-omaan-alaan-keskittyvä näkökulma ja se suuri määrä poliittisuutta kannanotto- ja politisoimismielessä, joka lehdissä näkyy. Varsinkin juuri huomattavan suurta kantaottavuuden määrää pidän selvänä merkinä siitä, että lehdillä on haluja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Siksi aktiivijäsen tulee nähdäkseni lehtien lukijana paremmin huomioiduksi kuin pelkkää edunvalvontapalvelua haluava passiivijäsen.

Koska tällainen valinta on tehty, voi samalla sanoa, että yhdessä asiassa tasapainoilussa on tyyneesti huojahdettu toiselle puolelle. Se on kysymys siitä, pitäisikö ay-liikkeen ylipäätään puheissaan keskittyä vain jäsentensä edunvalvontaan ja pitää näppinsä erossa kaikista muista yhteiskunnan asioista (ks. esim. Ruostetsaari 2003). Tutkimieni ay-lehtien hyvin selkeä vastaus on ”ei”. Ne käsittelevät paljon muutakin kuin työtä ja ennen kaikkea paljon muutakin kuin oman alansa työtä ja edunvalvontaa. Niistä näyttää selvältä, että ne voivat tarttua varsin kaukana itse edunvalvontatyöstä tai omasta alasta oleviin aiheisiin ja käsitellä niitä tarvittaessa yhtä laajasti kuin mitkä tahansa muutkin lehdet. Tutkimukseni perusteella tämä ei näytä ammattiyhdistyslehdille edes miltään vaikealta asialta. Yleismaailmallisten ja yleisyhteiskunnallisten juttujen ja toimijoiden määrä oli niin suuri, että tuntuu kuin lehdet eivät olisi päästäneet koko kysymystä millään tavoin häiritsemään itseään.

Mutta koska näissä ensimmäisissä tasapainoiluissa on kallistuttu joko selvästi tai hienokseltaan toiseen suuntaan, päädytään toiselle tasapainolaudalle. Vaikka lehti olisikin vaikuttamaan pyrkivä eturyhmänsä äänitorvi, kuten Ahjon ja PAM-lehden tapauksessa vaikuttaa, esimerkiksi Hallinin ja Mancinin (2004) mukaan sellaiset lehdet ovat ajautumassa marginaaliin. Tasapuolisuutta ja sitoutumattomuutta korostava viestintä on voitolla, eikä minkäänlaista selvää puolueellisuutta edustavan lehden asema ole helppo (ks. esim. Hemánus 1992, Salminen 1988 tai Kunelius 2003). Ammattiyhdistyslehdilläkin on siis ymmärtääkseni valtava haaste ratkaista, miten ne voivat samalla olla vaikuttamiseen pyrkiviä mutta myös jollakin tapaa muihin lehtiin verrattuna uskottavia eivätkä liian ”outoja” tai radikaaleja. Tätä vaatinee myös se, että kaikkea elämöimistä ja kannanottamista kammoksuvia passiivijäseniäkin pitää pystyä miellyttämään. Niinpä näkisin, että tutkimani ammattiyhdistyslehdet kyllä kallistuvat vaikuttamisen suuntaan mutta yrittävät tehdä sen niin omnibus-tavalla kuin mahdollista. Ne siis myöntävät aihe- ja tyylivalinnoillaan, että haluavat vaikuttaa ja keskustella muustakin kuin ay-liikkeen ydinalueeseen kuuluvista aiheista, mutta ne haluavat samalla muiden lehtien tapaan myös miellyttää kaikkia.

Asia näkyy mielestäni selvimmin lehtien suhtautumisessa puolueisiin ja politiikan henkilökysymyksiin. Niissä lehdet eivät edes jatkuvasti etsi riittävän puolueetonta käsittelytapaa, kuten muiden muassa Lavikan (1976) mukaan tehtiin 70-luvulla, vaan ne yksinkertaisesti jättävät puoluepolitiikan sivuiltaan lähes kokonaan pois. Tämä koskee erityisesti PAM-lehteä mutta aivan selvästi myös Ahjoa. Käsiteltäessä sellaisiakin poliittisia asioita, jotka ovat juuri parhaillaan esimerkiksi eduskunnassa päätöksentekoprosessissa, politiikan puolue- ja henkilökysymyksistä usein vaietaan. Eduskuntavaalien aikaan lehdissä jopa yritetään selkeästi kannustaa ihmisiä

äänestämään ilman, että kuitenkaan annetaan juuri mitään vinkkiä siitä, mitä metallityöntekijän tai kaupan alan työntekijän ehkä kannattaisi äänestää. Esimerkiksi Holmberg (2004) onnistui omassa tutkimuksessaan löytämään tavallisista sitoutumattomista sanomalehdistä selviä merkkejä eri puolueiden suosimisesta ja mollaamisesta, mutta minä olisin saanut kahdesta ammattiyhdistyslehdessä vastaavaa irti vain armottomalla ylitulkitsemisella. Tämä jos mikä kertoo siitä, että puoluepolitiikka on niissä vähennetty äärimmäiseen minimiin. Vaikka vastaus oli tiukka ”ei” siihen, pitääkö ay-liikkeen keskittyä vain ydinalueeseensa ja vaikka vaikuttamista kaipaavat jäsenet saavat enemmän huomiota, siinäkin on pitänyt lopulta tasapainotella jättämällä sentään puoluepoliittinen kannanottaminen pois. Ja jotta varmoja oltaisiin, pois on jätetty lähes koko puoluepolitiikka.

Se, että puoluepolitiikka ja päätöksenteon seuraaminen on tarkoituksella unohdettu, avaa näkökulmia myös siihen, millä tavalla ammattiyhdistyslehdet heijastelevat korporatismia. Ovatko ne Hallinin ja Mancinin (2004) kuvaileman demokraattis-korporatistisen mallin puhtasoppisia (viimeisiä?) edustajia, jotka heijastelisivat etujärjestöjen eli tässä tapauksessa ay-liikkeen vahvaa roolia yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa aina käytännön päätöksentekoa asti? Tämäkään asia ei ole aivan yksiselitteinen. Tasapainoilu-sanalla en sitä kuvaisi, sillä korporatistien heijastelu tai heijastelemattomuus tuskin ovat millään tasolla tietoisia ratkaisuja, joiden välillä voisi arpoa. Seurausta muista tasapainoiluista lopputulos kuitenkin on.

Toisaalta nimenomaan päätöksenteon prosessien puuttuminen näyttäisi osoittavan, että korporatismi on ammattiyhdistyslehdistä loppujen lopuksi kaukana. Ne toki haluavat vaikuttaa, aktivoida, kyseenalaistaa ja ottaa kantaa, mutta jotta kyse olisi varsinaisesta korporatismista, voi ajatella, että tämän kaiken pitäisi koskea myös vaikuttamisen ylintä ja konkreettista tasoa, päätöksentekoa. Korporatismihan tarkoittaa nimenomaan sitä, että työmarkkinajärjestöillä on konkreettista valtaa. Sillä ei tarkoiteta vain mahdollisuutta vaikuttaa mielipiteisiin, ottaa kantaa ja pitää melua vaan myös aitoa mahdollisuutta määritellä sitä, millaisia päätöksiä tehdään ja millaisia ei tehdä. Korporatistisen mallin lehti olisi puhtaimmillaan sellainen, joka heijastelisi tätä yhteiskunnan korporatistista vallanjakoa.

Jotta ay-lehden voisi sanoa korostavan, vahvistavan tai ylipäättään edustavan korporatistista mallia, sen pitäisi siis jollakin tavalla viestiä ay-liikkeen konkreettista valtaa. Jos se ei nimenomaan itse lehtenä haluaisikaan yrittää vaikuttaa päätöksentekoon, sen pitäisi kuitenkin tuoda esiin muun ay-liikkeen mahdollisuuksia tehdä sama. Sen pitäisi kertoa lukijoilleen päätöksenteon prosesseista,

jotta näillä, siis varsinaisilla ay-liikkeen muodostajilla, olisi paremmat mahdollisuudet olla mukana. Sen pitäisi myös raportoida siitä kaikesta korporatistisesta, mitä ay-liike nyt tekee ja avata näitä keinoja lukijoilleen. Se voisi kertoa esimerkiksi ay-liikkeen tavoista vaikuttaa politiikan päätöksiin niin kulisissa esimerkiksi henkilösuhteiden kautta kuin julkisesti esimerkiksi erilaisissa työryhmissä. Tiivistäen voi sanoa, että jos ay-lehti ei uskalla edes kirjoittaa varsinaisesta päätöksenteosta, on melko selvää, ettei se silloin myöskään koe olevansa osa sitä yhtään missään mielessä. Jonkinlainen tällainen kokemus puhtainta demokraattis-korporatistista mallia edustavalla lehdellä eittämättä täytyisi olla. Ay-lehtien suhde valtioon näyttää siis tässä mielessä ohuelta.

Toisaalta joitakin pienempiä merkkejä korporatismista on kyllä nähtävissä. Ensinnäkin se, että ay-lehdet eivät käsittele juurikaan poliittisen päätöksenteon prosesseja ei ehkä kerro aina siitä, että suhde valtioon on ohut. Joissakin tapauksissa se voi kertoa paremminkin siitä, että jonkinlaisia suhteita on. Ajatellaan vaikkapa tilannetta, jossa ay-liike on käyttänyt korporatistien tuomaa valtaansa oikein tehokkaasti ja ollut konkreettisella tavalla vaikuttamassa siihen, mitä lopulta päätetään – vaikkapa siihen, millainen laki säädetään. Jos ay-lehti ei lähde tässä tapauksessa estottomasti käsittelemään päätöstä eri suunnista, ehkä kyseenalaistamaan sitä tai ainakin tuomaan siitä esiin uusia näkökulmia, onko kyse silloin ohuista siteistä valtioon? Mielestäni ei. Paremminkin tässä tilanteessa on koettu hyvin korporatistiseen tapaan, että me olemme olleet tätä päätöstä tekemässä, me emme siis riepotele sitä. Tällaisissa tapauksissa vaikeneminen voi siis kertoa, että ay-lehdet kokevat olevansa päätöksenteossa sisällä enemmän kuin ulkopuolella tarkkailemassa. Samansuuntaisia ajatuksia voi kehittää siitä, että tutkimissani ay-lehdissä ei pyritä käytännössä lainkaan kyseenalaistamaan kokonaisuutena sitä, miten suomalainen yhteiskunta pyörii ja päätökset syntyvät. Esimerkiksi äänestysaktiivisuutta kohottamaan pyrkivät jutut kertovat paremminkin siitä, että lehdet kokevat olevansa jonkinlaisessa vastuussa nykyisenkaltaisen yhteiskuntamallin jatkuvuudesta. Ne siis kokevat tässä mielessä olevansa osa yhteiskunnan valtarakenteita.

Myös toinen asia tutkimissani ay-lehdissä heijastelee korporatismia, tarkkaan ottaen ehkä nimenomaan keskitetyn sopimisen kulttuuria. Kuten edellä on käynyt ilmi, että niistä on aivan selvää, ettei niiden tarvitse keskittyä vain omaan alaansa. Ne käsittelevät hyvin laajasti koko työntekijäkenttää koskevia aiheita, ja toisinaan mitään ammattiliittojen välisiä rajoja tuskin huomaa. Toiminnan ja vaikuttamisen alueena ei siis pidetä pelkästään omaa jäsenistöä koskevia asioita vaan laajemmin koko ay-liikkeen asioita. Ja kun lisäksi muistaa, että aihevalintojen kenttä on toisinaan vielä sitäkin laajempi, koettu toiminta-alue on tosiaan huomattavasti laajempi kuin korporatismista täysin irrallisen erottunut järjestölehti todennäköisesti ajattelisi. Täysin liberaalia mallia edustava

järjestölehti tuskin julkaisisi vaikkapa sellaista laajaa juttua harmaasta taloudesta, joka kansantaloustieteellisen lähestymistapansa takia pyyhkii monelta tavalliselta jäseneltä täysin yli. Koska tämänkaltainenkin juttu aineistossani oli, se kertoo väkisin jonkinlaisesta pienestä korporatismiin heijastumasta: vaikka varsinaista päätöksentekoprosessia ei uskalletakaan kommentoida, pidetään selvänä, että sen taustoja on oikeus käsitellä ja siihen on oikeus yrittää vaikuttaa epäsuorasti. Sitä ei myöskään ole aina pakko tehdä tavallisen jäsenen näkökulmasta, vaikka niin toki tehdään hyvin usein, vaan joskus myös hyvin samanlaisesta näkökulmasta kuin yhteiskunnan varsinaiset vallanpitäjät tekevät.

Kaiken tämän jälkeen haluan lopuksi vielä antaa omia arvioitani ay-lehtien paikasta yhteiskunnallisessa keskustelussa ja siitä, millaisia mahdollisuuksia niillä siinä voisi olla. Kuten edellä on käynyt ilmi, ay-lehdet ovat valinneet monissa poliittisuuden ilmenemismuodoissa linjakseen tasapainoilun. Niiden poliittisuudesta on vaikea sanoa mitään yksiselitteistä, koska ilmiöillä on hyvin usein mukana myös niitä pehmentävä vastailmiö. Myönnän, että tällainen tasapainoilu voi olla välttämätöntä, jos ay-lehdet haluavat pysyä nykyisessä omnibus-mediailmastossa jollakin tapaa uskottavina ja olla suuttamatta passiivijäseniä aivan tolaltaan. En voi kuitenkaan välttyä ajattelemasta, että tällaisessa varman päälle pelaamisessa menetetään myös samalla suuri mahdollisuus. Se on mahdollisuus olla jäsenille jonkinlaisia *politiikan tulkkeja*. Tarkoitin sellaista lehteä, joka katsoisi poliittista päätöksentekoa, myös sen arkisia prosesseja, nimenomaan jäsentensä näkökulmasta ja antaisi näille välineitä käsitellä sitä. Sen ei toki tarvitsisi tarkoittaa sitä, että lehdet kertovat, ketä jäsenten pitää äänestää tai suosivat tiettyjä (vasemmistolaisia) puolueita esittelemällä innostuneina niiden toistaan parempia aloitteita ja sättimällä muiden puolueen vastaavia. On kuitenkin edelleen totta, että ihmisen jäsenyys tiettyssä ammattiliitossa kertoo usein suoraan olennaisia asioita hänen elämässään. Esimerkiksi tulotaso ja koulutus ovat sellaisia asioita – ja edelleen 62 prosenttia SAK:n jäsenistä kokee sen vaikuttavan heidän yhteiskuntaluokkaansakin (Laukkanen 2005).

Niinpä olisi mahdollista, että politiikan tulkkina toimiva ammattiyhdistyslehti katsoisi erilaisia aloitteita, vaaliohjelmia ja politiikan henkilöitä sen perusteella, mitä ne tarkoittavat juuri niiden taustaliittojen jäsenten kannalta. Se voisi myös esimerkiksi haastatella yksittäisiä poliitikkoja jotakin oman alan erityiskysymystä koskevassa jutussa ja kysyä, mitä poliitikot olisivat valmiita tekemään aiheeseen liittyvän lainsäädännön eteen. Jonkinlaista aivan pientä halua tällaiseen tulkkina toimimiseen kyllä huomaan ensinnäkin siinä, että tavallisia ihmisiä otettiin paljon mukaan tekemään kovia yhteiskunnallisia juttuja läheisiksi ja toisekseen siinä, että tutkimissani lehdissä

vaalit vaikuttivat selvästi moneen asiaan. Aiheet monipuolistuivat ja entistä useampi juttu oli poliittinen myös sen arkimerkityksessä. Mutta kun varsinainen puolueiden ja ehdokkaiden vertailu – eli se, mistä vaaleissa loppujen lopuksi on kyse – jäi tekemättä, yritys jäi mielestäni vaisuhkoksi.

Haluan kuitenkin vielä vastata Pietilälle (1991) ja Cantellille (2000), jotka ovat suomineet ammattiyhdistyslehtiä kovin sanoin. On totta, että tutkimukseni perusteella ne eivät ole poliittisina vaikuttajina arkailemattomia ja että politiikan tulkki -ajatus ei niissä mielestäni toteudu ollenkaan siten kuin voisi. Yhtä kaikki niissä on paljon muunlaista halua vaikuttamiseen ja keskustelun luomiseen – eniten yleiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen työhön liittyvissä asioissa, mutta jonkin verran myös esimerkiksi politiikan ja valtionhallinnon toimijoiden arvostelemiseen ja jäsenten aktivoimiseen ja politiikan taustoittamiseen vaalien alla. Myös se on hyvin selkeästi käynyt ilmi, että tutkimissani ay-lehdissä kirjoitetaan poliittisista aiheista sanan molemmissa merkityksissä. Vaikka ne usein käsittelevät työtä, näkökulma on kuitenkin usein laaja, ja toisaalta työaiheiden rinnalla on runsaasti muutakin. Missään tapauksessa mikään tutkimuksessani ei siis viittaa siihen, että ay-lehdet kirjoittaisivat vain liiton sisäisistä asioista tai edunvalvonnan erilliskysymyksistä tai ylipäätään katsoisivat maailmaa vain oman liittonsa seinien sisällä tai edes seinien sisältä pienestä raosta. Tämän kaiken perusteella uskon voivani sanoa, että yleistäessään kaikki ay-lehdet ”lehdiksi”, tunkkaisiksi brežneviläisiksi kiertokirjeiksi ja sisäänpäin lämpiäviksi jäsenmonisteiksi Pietilä ja Cantell ovat väärässä. Henttosen (1996) näkemys siitä, että ay-lehti voi olla monitahoinen yhteiskunnallinen vaikuttaja mutta että niitä on monen tasoisia, tuntuu minusta uskottavammalta. Tutkimissani ay-lehdissä on paljon ytyä ja yritystä.

Tämä ay-lehtien kannalta optimistinen näkökulmani ei toki poista sitä tosiasiaa, että ongelmia ja hankaluuksia on eikä se potentiaali, mikä ay-lehdillä todennäköisesti on, ole läheskään täyskäytössä. Vaikka lehdet ovatkin valinneet poliittisesti osallistuvan ja laajasti maailmaa katsovan tavan tehdä journalismia, ne ovat kuitenkin tehneet sen turvallisella tavalla. Pinnan alla kyllä kytee, mutta yleislinjaa ei voi kutsua rohkeaksi. Jos ay-lehdet oikeasti tahtoisivat olla yhteiskunnallisia vaikuttajia, joilla peräti oikeasti on vaikutusta, laajan keskustelun synnyttäjiä tai jäsentensä aktivoijia, jotka tarjoavat jäsenilleen välineitä politiikan ja yhteiskunnan ymmärtämiseen, paljon enemmän uskallusta tarvittaisiin. On eri asia, onko se monien eri ristipaineiden alla mahdollista tai edes kannattavaa, mutta *jos* siihen pyrittäisiin, tasapainoiluun tarvittaisiin nykyistä useammin ja nykyistä uskaliaammin keikahduksia suuntaan tai toiseen.

8 LÄHTEET

- Ammattiyhdistyslehdistön nykytila ja kehittämisen mahdollisuudet** (1979). Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö, Ay-lehtityöryhmä, Helsinki.
- Asp, Kent** (1982) Väljarna och massmediernas partiskhet. Teoksessa Kent Asp ym., Väljare, partier, massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. Liber, Stockholm.
- Berndtson, Erkki** (2005) Poliittika tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun. Hallinnon kehittämiskeskus, Edita, Helsinki.
- Cantell, Jorma** (2004) Ay-lehtiä valvotaan entistä tarkemmin. Journalisti 9/2004, s. 12–13. Journalistiliitto, Helsinki.
- Erkkola, Jouko** (1978) Ammattiyhdistyslehdistö osana työväenlehdistöä ay-liikkeen toiminnan vakiintuessa Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo** (2004) Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hemánus, Pertti** (1992) Lehdistö eilen. Teoksessa Aimo Ruusunen (toim.), Savitauluista satelliitteihin. Gaudeamus, Jyväskylä.
- Henttonen, Antti** (1996) Ammattijärjestölehti monitahoinen vaikuttaja. Opettaja 1/1996, s. 12–15. Opettajien ammattijärjestö OAJ, Helsinki.
- Holmberg, Jukka** (2004) Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Ilmonen, Kaj & Jokivuori, Pertti** (1998) ”Kypsän” vaiheen liike jälkitekollisessa yhteiskunnassa. Suomalaisen ay-liikkeen sisäinen jakautuminen 1990-luvulla. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen, Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere.
- Ilmonen, Kaj & Kevätsalo, Kimmo** (1995) Ay-liikkeen vaikeat valinnat. Työpoliittinen tutkimus 59. Työministeriö, Helsinki.
- Jansson, Jan-Magnus** (1985) Poliittikan teoria. Tammi, Helsinki.
- Julkunen, Raija** (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Kavonius, Mauri** (2000) Esipuhe. Teoksessa Kimmo Kevätsalo ym., 20 muutoksen vuotta metallityöläisen elämässä. Metallityöväen liitto.
- Kevätsalo, Kimmo** (1988) Punainen, sininen vai vihreä ammattiyhdistysliike. Kansan sivistystyön liitto, Helsinki.

- Koski, Anne** (2007) Siirtoja kuvaruudulla. Television poliittisten ohjelmien poliittisuus 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Juhani Wiio, Television viisi vuosikymmentä. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kunelius, Risto** (2003) Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY, Porvoo.
- Laukkanen, Erkki** (2005) Murroksesta muutokseen. SAK:n järjestötutkimus 2005. SAK, Oulu.
- Lasswell, Harold D.** (1958) Politics: Who Gets What, When, How. Meridian Books, Cleveland.
- Lavikka, Riitta** (1976) Teollisuustyöläiset ja ammattiyhdistyslehdistö. Tutkimus Palkkatyöläisen, Rakentajan, Ahjon ja Paperiliiton lukijakunnasta Tammermaalla. Tiedotusopin pro gradu -tutkimus. Tampereen yliopisto.
- Lehtonen, Veikko** (2000) Työehtosopimustoiminta metallialalla – vastakkainolosta yhteistyöhön. Teoksessa Kimmo Kevätsalo ym., 20 muutoksen vuotta metallityöläisen elämässä. Metallityöväen liitto.
- Mörä, Tuomo** (1995) EU-agendan synty joukkoviestimissä. Poliitikka 4/1995, s. 227–237. Valtiotieteellinen yhdistys, Tampere.
- Palonen, Kari** (1988) Tekstistä politiikkaan: johdatusta tulkintataitoon. Vastapaino.
- PAMin strategia, visio ja ohjelma vuoteen 2010** (2006). Palvelualojen ammattiliitto PAM ry, Vantaa.
- Pasanen, Reino** (1975) Työväenlehdistön asemasta Suomessa. Toimittajatutkimuksen tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Pekonen, Kyösti** (1991) Symbolinen modernissa politiikassa. Nykykulttuurin tutkimuksia. Jyväskylä.
- Pietilä, Jyrki** (1981) Ammattiyhdistystietous, tiedonkulku ja järjestölehti. Liiketoimintajärjestöjen liiton lukija- ja tiedonkulkututkimus. Turenki.
- Pietilä, Jyrki** (1983) Miten Ahjoa luetaan? Metallityöväen liitto.
- Pietilä, Jyrki** (1991) Ay-lehtien harmaavarpuet elävät niukkuudessa. Opettaja 9/1991, s. 54–55. Opettajien ammattijärjestö OAJ, Helsinki.
- Ruokolainen, Martti** (1977) Ammattiyhdistysliike ja ammattiyhdistyslehti. SAK:n lehdistön rakenteen ja sisällön tarkastelu. Tiedotusopin pro gradu -tutkimus. Tampereen yliopisto.
- Ruostesaari, Ilkka** (2003) Valta muutoksessa. WSOY, Vantaa.
- Salminen, Esko** (1988) Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.), Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Kustannuskiila, Jyväskylä.
- Sennett, Richard** (2007) Uuden kapitalismin kulttuuri. Vastapaino, Tampere.

Tiittula, Liisa (1989) Sanomalehtikielellä vaikuttamisen keinoista. Kielikello 2/1989, s. 3–12.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998) Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia.

Edita, Helsinki

Uimonen, Risto (1998) Häntä heiluttaa koira. Suomen demokratian häiriötila 1983–200?. WSOY,

Helsinki.

Väyrynen, Raimo (1999) Globalisaatio ja Suomen poliittinen järjestelmä. Taloustieto.

Sähköiset lähteet

Metalliliiton internetsivut www.metalliliitto.fi

PAMin internetsivut www.pam.fi

LIITE: LUOKITUSRUNKO

Havaintoyksikkönä juttu

1. Jutun numero
2. Lehti
 - 1 PAM-lehti
 - 2 Ahjo
3. Ilmestymisajankohta
 - 1 13.2.–14.3.
 - 2 6.11.–5.12.
4. Jutun saama tila
 - 1 Pieni (alle kokonaisen palstan laitajutut ja muut vastaavan kokoiset jutut)
 - 2 Keskikokoinen (kaikki, joista kokoa ei ole erityisesti syytä panna merkille)
 - 3 Suuri (koko aukeaman kokoiset ja suuremmat)
5. Juttutyyppi
 - 1 Pääkirjoitus
 - 2 Kolumni
 - 3 Yleisönosastokirjoitus
 - 4 Uutistyyppinen juttu
 - 5 Henkilöhaastattelu
 - 6 Työpaikkareportaasi
 - 7 Kysymys-vastaus-palsta
 - 8 Gallup
6. AIHEET
 - 6a. Aihealue
 - 1 Poliittinen
 - 2 Yhteiskunnallinen
 - 3 Jäsenistön edunvalvonta
 - 4 Liiton sisäiset asiat
 - 5 Muut aihealueet
 - 6b. Poliittisten ja yhteiskunnallisten aiheet tarkemmin
 - Poliittiset:
 - 10 Työmarkkinapolitiikka
 - 20 Sosiaalipolitiikka
 - 30 Talouspolitiikka
 - 40 Ulko- ja turvallisuuspolitiikka
 - 50 Eduskuntavaalit

60 Muu politiikka

Yhteiskunnalliset:

70 Työ

71 Epätyypilliset työsuhteet

72 Työttömyys/työllisyys

73 Työvoimakoulutus

74 Työhyvinvointi

75 Harmaa talous

76 Työaikakysymykset

77 Työelämä kokonaisuutena

78 Erityisryhmät ja työ

79 Muu työ

80 Ay-liike

81 Suomessa

82 Ulkomailla

90 Sosiaaliset asiat

100 Talous

110 Ympäristö

120 Muu yhteiskunta

7. JUTUN KANTAAOTTAVUUS AIHEESEEN (7a ja 7b koodataan vain, jos 6a on 1 tai 2)

7a. Tyyli

1 Kuvaileva

2 Pohdiskeleva

3 Kantaaottava

7b. Mielenpitojen esittäjät

0 Ei merkittävästi mielenpiteitä

1 Teksti

2 Kirjoittaja

3 Oma liitto

4 Muu toimija

7c. Näkökulma

1 Keskittyy aiheeseen oman alan kannalta tai asia koskee vain omaa alaa

2 Tarkastelee aihetta sekä oman alan kautta että laajemmin

3 Keskittyy aiheeseen laajasti

Havaintoyksikkönä toimija

8. AKTIIVISUUS

10 Aktiivinen

11 Esiintyy kirjoittajana

12 Esiintyy haastateltavana tai referoituna puheesta tai tiedotteesta

20 Passiivinen

9. SUKUPUOLI

- 0 Ei määriteltävissä
- 1 Nainen
- 2 Mies

10. PUOLUEKANTA

- 0 Ei puoluekantaa tai ei mainita eikä yleisesti tiedossa
- 1 Sd.
- 2 Kesk.
- 3 Kok.
- 4 Vas.
- 5 Muu

11. TAUSTAYHTEISÖ (Yksittäisiä ihmisiä ja näiden taustayhteisöjä ei erotella, vaan sekä hallitus että joku tietty ministeri saavat kohdasta arvon 32, ellei sitten ministeri esiinny nimenomaan puolueensa edustajana, jolloin saa arvon 33.)

- 10 Ay-liike
 - 11 Oma liitto
 - 12 Muu ay-liike
- 20 Työnantajapuoli
 - 21 Oman alan työnantajaliitto
 - 22 Muu työnantajaliitto, EK, työnantajapuoli kokonaisuutena
- 30 Yritykset
- 40 Poliittikka ja valtio
 - 41 Eduskunta
 - 42 Hallitus
 - 43 Puolueet
 - 44 Virkamiehet
 - 45 Valtio kokonaisuutena
 - 46 EU
 - 47 Viranomaiset
 - 48 Oikeuslaitos
 - 49 Muu poliittikka ja valtio
- 50 Ulkomaiset valtiot
- 60 Tavalliset ihmiset ja liiton jäsenet (aktiivit menevät kohtaan 11)
- 70 Tutkimuslaitokset
- 80 Kulttuuri, viihde
- 90 Tiedotusvälineet
- 100 Muu

12. TOIMIJAN SAAMA KOHTELU

- 1 Kielteinen
- 0 Neutraali tai monipuolinen
- +1 Myönteinen